

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O.P.S., ČESKÉ BUDĚJOVICE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

MILOSLAVA KOROSTENSKÁ

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O.P.S., ČESKÉ BUDĚJOVICE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**POLITICKÉ A SVĚTONÁZOROVÉ
POSTOJE ŽIDOVSKÉ UMĚLECKÉ ELITY
V ČESKOSLOVENSKU**

Autor práce: Miloslava Korostenská

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Richard Říha

Katedra: Katedra společenských věd

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Richardu Říhovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále bych chtěla poděkovat paní Lence Reinerové, dr. Leo Pavlátovi ze Židovského muzea a pracovníkům Národního archivu v Praze za vstřícnost a ochotu s níž mi zpřístupnili kopie dokumentů a fotografií z fondů týkající se Židovské obce v Praze a koncentračního tábora Terezín.

OBSAH

0 ÚVOD.....	9
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	10
2 CO JSOU ELITY A JAK FUNGUJÍ VE SPOLEČNOSTI.....	11
2.1 Teorie elit	11
2.2 Židovská elita v Československu – realita nebo mýtus?.....	15
3 SITUACE ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA MEZI VÁLKAMI.....	17
3.1 Emancipace Židů v 19. a 20. století	17
3.2 Sionismus	18
3.3 Britské mandátní území Palestina	19
3.4 Předválečné období	20
3.5 Itálie.....	20
3.6 Německo.....	21
3.7 Československo	23
3.8 „Češi, Němci, Židé?“	24
4 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA	25
4.1 Situace před rokem 1939 a po roce 1939	25
4.2 Transporty	25
3.6 Koncentrační tábor Terezín	26
5 UMĚLCI – LITERÁTI	29
5.1 Ruth Bondy	29
5.2 Norbert Frýd.....	31
5.3 Ego Erwin Kisch	32
5.4 Ivan Klíma.....	34
5.5 Ota B. Kraus	35
5.6 Arnošt Lustig.....	36
5.7 Jiří Orten.....	37
5.8 Lenka Reinerová	38
5.9 Věra Weislitzová	40

6 UMĚLCI – HERCI, REŽISÉŘI, VÝTVARNÍCI	43
6.1 Robert Guttman	43
6.2 Hugo Haas	44
6.3 Ljuba Hermanová	45
6.4 Juraj Herz	46
6.5 Helga Hošková Weissová.....	47
6.6 Ota Ornest	47
6.7 Karel Reiner	48
6.8 Jiří Weiss	50
7 POVÁLEČNÉ ETAPY VÝVOJE ŽIDOVSKÉ KULTURY	52
7.1 V letech 1945–1948	52
7.1.1 Členové KSČ.....	52
7.1.2 Sionisté.....	54
7.1.3 Zůstali v ČSR	55
7.1.4 Emigranti	56
7.2 Léta 1949–1968.....	56
7.3 Léta 1969–1989.....	64
7.4 Vývoj po roce 1989	68
8 PROMĚNY A PŘEMĚNY.....	72
8.1 Předpoklady a podmínky.....	72
8.2 Myšlenkové a názorové proudy mezi židovskými intelektuály	74
ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	84
SEZNAM PŘÍLOH	97
PŘÍLOHY	98

ABSTRAKT

KOROSTENSKÁ, M. *Politické a světonázorové postoje židovské umělecké elity v Československu*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 121 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Richard Říha.

Klíčová slova: židovské obyvatelstvo, sionismus, asimilace, levicově-liberální postoje židovské tvůrčí elity, druhá světová válka, vývoj po roce 1945 až do konce století, rozpad a úplná asimilace židovského společenství u nás

Předkládaná práce má interdisciplinární charakter na pomezí sociologie, politologie, historie a částečně i dalších disciplín, jako je literární věda a psychologie a zahrnuje výsledky analýzy shromážděného materiálu k tématu světonázorových postojů československé židovské tvůrčí elity.

Na základě všestranného rozboru shromážděného materiálu bylo dokázáno, že židovské obyvatelstvo v Československu, zejména v Čechách a na Moravě, se z původně velmi uzavřených pospolitostí poměrně rychle sekularizovalo a v první polovině 20. století se dosti početné vrstvy tvůrčí elity židovského původu v našich zemích ideově ztotožnili s hlavním názorovým proudem českých, popř. německých elit.

V konečném výsledku zaujímala většina analyzovaných tvůrčích osobností levicově-liberální názory, zatímco proud sionistický, který byl typický pro východní Evropu, zaujímal v našich podmínkách relativně marginální postavení. Z tohoto důvodu proto nelze v případě této tvůrčí elity u nás hovořit jako o židovské, ale spíše jako o české či německé. Marginální význam sionistů u nás bezpochyby ovlivnil počet vystěhovalců do Palestiny a tím i osud mnoha židovských rodin za druhé světové války.

Další vývoj u nás od roku 1945 vedoucí přes pražské jaro až do konce století jen potvrdil rozpad původního židovského společenství u nás a úplnou asimilaci jeho členů.

ABSTRACT

KOROSTENSKÁ, M. *Political and philosophical attitudes of the Jewish artistic elite in Czechoslovakia : Bachelor thesis.* České Budějovice : College of European and Regional Studies, 2011. 121 p. Supervisor: Mgr. Richard Říha.

Key words: Jewish population, zionism, assimilation, left-wing liberal opinions of Jewish creative elite, WWII, the development after 1945 till the end of the century, disintegration and complete assimilation of the Jewish community in our country

The presented work is of interdisciplinary character, combining pieces of information from sociology, politics science, history and partly other disciplines, such as literary science and psychology and involves the results of the analysis of the collected material related to the topic of the ideological views of Czechoslovak Jewish creative elite.

It has been proven, based on the general analyses of the collected material, that the Jewish community in Czechoslovakia, especially in Bohemia and Moravia, secularized quickly out of originally tightly closed communities, and its majority ideologically identified with the main stream of Czech, eventually German elite.

In the end, the majority of the analysed creative personalities took left-wing liberal position, while the zionist stream, typical of Eastern Europe, took marginal position in our country. For this reason, it is not possible to talk about the creative elite as Jewish, but Czech or German. The marginal significance of zionists undoubtedly influenced the number of emigrants to Palestine, and so the fate of many Jewish families during WWII.

The following development in our country after the year 1945, through Prague Spring till the end of the century only confirmed the disintegration of the original Jewish community and total assimilation of its members.

ÚVOD

Moderní dějiny Židů ve 20. století v evropském a blíže středoevropském kontextu patří svým vyústěním k fatálním, ale zároveň velmi zajímavým kapitolám celoevropských dějin. Jistě si mnozí z nás vícekrát položili otázku, proč osud většiny evropských Židů byl za druhé světové války tak mimořádně tragický. Poněvadž odpověď na tuto otázku, pokud ji vůbec lze zformulovat, je mimořádně obtížná a předpokládá řešení řady dílčích pohledů, vybrali jsme jeden z nich a pokusili jsme se jej detailněji analyzovat. V případě ohrožení národní a kulturní identity jakéhokoli lidského společenství by měla příslušná společenská elita fungovat jako „ochránce“ zájmů a svou činností se snažit mírnit dopady negativních opatření na ostatní jeho členy.

Před rokem 1989 nebyl v našich poměrech prováděn systematický výzkum židovské otázky. Přestože se po tomto datu výzkum rozběhl a vyšlo několik fundamentálních monografií na toto téma, čeká stále řada otázek na své zpracování.

Předkládaná práce se zabývá tématem na pomezí několika společenskovedních disciplín, především pak sociologie, politologie, historie a okrajově se dotýká předmětu dalších disciplín. S takto široce pojatým tématem práce byla spojena určitá specifika dílčích etap jejího zpracování.

I když Židé v našich poměrech tvořili v předválečném Československu z hlediska významu nepřehlédnutelnou skupinu obyvatelstva, přesto jsme si nebyli jisti, jaký je v dnešní době stav obecného povědomí o významu a úloze židovského obyvatelstva v minulých obdobích našeho státu. Proto jsme v přípravné fázi provedli dotazníkové šetření mezi různými skupinami obyvatelstva. Dotazy jsme zadávali generaci nejmladší (do 25 let) a občanům nejstarším (od 60 let), kteří v té či oné míře byli současníky židovských vrstevníků. Zjistili jsme, že všeobecná úroveň znalostí o úloze, postavení a historické roli Židů na našem území je poměrně nízká. Celý výzkum je podrobně zdokumentován v grafických přílohách s příslušným komentářem v závěru práce. Výsledky dotazníkového šetření se tak staly dalším impulzem k napsání práce se zmíněnou tematikou.

Domníváme se, že se nám podařilo zaplnit faktograficky některá bílá místa v uvedené problematice a kvantifikovat terminologické a pojmové „mezery“ tématu českých Židů.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Bakalářská práce se primárně zaměřuje na postoje, názory a vývoj těchto názorů v průběhu života židovské umělecké elity v minulém století.

Cílem práce nebylo životopisné a encyklopedické shromažďování dat, ale tyto údaje sloužily jako prostředek komparace k dosažení odpovědí na dvě hlavní otázky: 1) Měli Židé ve sledovaném období u nás svou tvůrčí elitu? 2) Jaké byly světonázorové postoje těchto představitelů a vystupovali tito lidé jako národní a kulturní elita Židů?

Metodicky jsem postupovali od fáze zjišťování stavu zkoumané otázky v literatuře – studovali jsme i obecné otázky elit (Pecka), národnostních menšin a skupin (Bondy, Pána), ale též rozsáhlá monografická díla politických dějin (Čapková, Frommer) dílčí folkloristické studie (Bondy) – i v kulturním povědomí našich spoluobčanů a stanovili jsme si pracovní hypotézu. Podle ní jsme předpokládali, že Židé na našem území měli ve svých řadách zastoupeny dosti početné představitele tvůrčí sféry, nicméně tito lidé nevystupovali jako reprezentanti svébytné židovské kultury a národa. Poté jsme provedli výběr reprezentativního vzorku 17 představitelů židovské „elity“ v předmnichovském Československu s retrospektivními časovými přesahy do doby Rakouska-Uherska. Značným problémem pro nás bylo vymezení teritoriální i časové, které jsme pracovním vymezení léty 1900 – 1990, i když ve zmíněném období se vícekrát měnil nejen název státního útvaru, v němž Židé žili, používáme univerzálně pojem Československa, poněvadž zejména období předmnichovské Československé republiky, období protektorátu a poválečné Československé republiky podle našeho názoru bylo pro Židy na našem území klíčové. Pro názorové zařazení do jednotlivých světonázorových proudů jsme používali kategorie zavedené historičkou Kateřinou Čapkovou¹, jako hnutí česko-židovské, které propagovalo *úplnou kulturní integraci, tedy asimilaci v původním-sociologickém-významu*, či názorově odlišné hnutí Čechožidů, které usilovalo o „*syntetickou asimilaci*“, tj. *vzájemné obohacení kultury většinové a kultury židovské*².

V etapě heuristické jsme shromažďovali pramenný materiál ve formě řízených rozhovorů s pamětníky, studiem memoárové literatury, studiem pramenů primárních i sekundárních v našich i zahraničních archivních institucích. Po ukončení sběru jsme provedli kritiku shromážděného pramenného materiálu a teprve poté jsme přistoupili k jeho analýze, přičemž její výsledky jsou prezentovány níže a především v závěru práce.

¹ ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé*. Paseka, 2005, s. 7.

² ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé*. Paseka, 2005, s. 8.

2 CO JSOU ELITY A JAK FUNGUJÍ VE SPOLEČNOSTI

2.1 Teorie elit

Dříve než přistoupíme k analýze otázek spojených s konkrétní židovskou elitou našeho bývalého Československa, chtěli bychom se pozastavit u některých obecnějších otázek souvisejících s vymezením sledovaného pojmu elity a poté zmíněné obecné teorie aplikovat na konkrétní situaci ve sledovaném období a na konkrétním příkladu Československa.

Ačkoliv sama teorie elit začala být ve své moderní podobě rozpracovávána až koncem 19. století³, přesto se v různých podobách stala trvalou součástí mnohých modelů společenských systémů od antiky (Aristoteles, Platón apod.) přes středověk (N. Machiavelli) až po francouzské osvícence v 18. století, Auguste Comta a Nietzscheho v závěru 19. století. O významu a důležitosti této problematiky svědčí rovněž skutečnost, že i za éry „socialismu“ u nás, v níž byly zejména teorie elit přísně zapovězeným tématem, se problematikou vůdců a podřízených zabývala sociologie polská⁴.

Většina filozofů, ale i dalších myslitelů, kteří se elitami v antice a ve středověku zabývali, nahlíželi většinou praktické aspekty zmíněného jevu. Středem zájmu byla pak analýza mechanismu vládnutí a politické moci. Ta se v jakémkoli státním systému soustřeďovala na vymezený a velmi úzký okruh osob, byť jsou tendence spojovat úspěšnost vládnutí a užívání moci především vlivem naučených a získaných kulturních stereotypů, např. dominujícím náboženským systémem a hodnotami, jako tomu bylo v případě Fichtovy koncepce národních elit, v níž se ukazovalo na protestantismus⁵.

Nicméně, podle našeho názoru proces a metodika vládnutí jsou daleko více ovlivněny vlastnostmi biopsychologickými, které spíše vycházejí z báze intuitivní a v podstatě se od doby vůdcovství v lidských smečkách nepatrně modifikovaly kulturním vlivem jednotlivých vývojových epoch. V tomto směru se proto spíše kloníme k názorům moderních teoretiků, jakými byli Mosca, Pareto a Nietzsche. Teorie elit ve své klasické podobě byla zformulována na přelomu 19. a 20. století italskými sociology Vilfredem Paretem (1848–1923) a Gaetanem Moscou (1858–1941). Svým pojetím se vědomě a výrazně vymezovala proti staršímu pojetí Marxovu především akcentací politické podstaty pojetí elity.

Pokud pomineme další sociologické směry, které se uvedenou problematikou zabývaly, lze konstatovat, že existují dvě základní vymezení elity ve společenské stratifikaci.

1) **Marxovo třídní pojetí**, které vychází z jeho vlastní teorie o ekonomické základně a

³ JODL, M., PECKA, E. *Teorie elity*. Vysoká škola ekonomická, Praha, 1994, s. 21.

⁴ WIATR, J. *Společnost: Úvod do systematické sociologie*. Státní pedagogické nakladatelství, 1968, s. 7 n.

⁵ JODL, M., PECKA, E. *Teorie elity*. Vysoká škola ekonomická, Praha, 1994, s. 12 n.

nadstavbě společnosti. V souladu s ní Marx dělil společnost na třídy *vykořisťovatelů* a *vykořisťovaných*, neboli třídu kapitalistů, kteří ovládají výrobní prostředky a disponují veškerými zdroji společnosti a třídu námezdních dělníků, kteří jsou odtrženi od těchto prostředků a jsou nuceni prodávat svou pracovní sílu na trhu. I když elity nejsou v Marxově pojetí explicitně zmíněny, přesto v Marxově koncepci vystupují jako skupina lidí, která zaujímá nejvyšší posty v politické sféře⁶. V tomto případě hovoříme o ekonomickém pojetí elity.

2) *Elitistické pojetí Pareta a Moscy* naopak odvozuje formotvorné faktory elit od politické moci a teprve z nich jsou odvozeny dominance a návaznosti ekonomické. Lze říci, že v pojetí elitistů byla marxistická dichotomie *kapitalisté* – majitelé výrobních prostředků versus *dělníci* nahrazena vztahem mezi *elitou* a *masami* (Mosca)⁷. Pro elitisty se tak zásadním faktorem pro vymezení elity stal pojem politické dominance a moci. Pro klasické elitisty je i pojem demokracie považován za mýtus. Pareto se vyjadřuje tak, že společnost vždy řídily a budou řídit elity, které sledují své ziskové cíle bez ohledu na zájmy národní⁸.

Nicméně existuje ještě třetí způsob dělení, který lze pojmenovat jako profesionální v širokém smyslu slova, neboť v daném případě nejde o jednotnou vládnoucí elitu, ale více „elit“ v rámci profesního, národnostního, kulturně-etnického dělení různých kultur. Uvedená klasifikace je z hlediska křížení různých aspektů, ovlivňujících vymezení takto pojaté skupiny v příslušném společenství nejsložitější, ale z hlediska tematiky naší práce nejbližší. S takovýmto pojetím elity budeme v dalších analýzách pracovat nejčastěji.

Lze samozřejmě uvádět důkazy ve prospěch té či oné teorie, nicméně lze též připustit, že dominují za určitých podmínek různé faktory, vymezující pojem elit. Pravděpodobně lze souhlasit s tím, že období klasického kapitalismu nejlépe odpovídá Marxovo „ekonomické“ pojetí, zatímco Paretovo pojetí „tříd“ řídicích a ovládaných má v určité etapě vývoje lidských společenství své opodstatnění a je rovněž životaschopnou teoretickou konstrukcí⁹.

Uvnitř elit platí poměrně přísná pravidla, která musí jejich člen dodržovat. Na jedné straně se nemusí obávat běžných postihů jako ostatní občané státu a pokud přece jen k takovému postihu dojde, musí být vnímán jako výstraha, porušení určitých pravidel, za nimž by mohlo následovat vyloučení z elitního klubu a zbavení výsad a privilegií, jako k tomu došlo např. v kauze M. B. Chodorkovského v Rusku.

---

⁶ MARX, K., ENGELS, V. *Manifest Komunistické strany*. Svoboda, 1952, s. 20–35.

⁷ КРЫШТАНОВСКАЯ, О. *Анатомия российской элиты*. Захаров, 2005, s. 38.

⁸ КРЫШТАНОВСКАЯ, О. *Анатомия российской элиты*. Захаров, 2005, s. 28.

⁹ КРЫШТАНОВСКАЯ, О. *Анатомия российской элиты*. Захаров, 2005, s. 39.

Vztahy uvnitř elit jsou určovány svými zákonitostmi a pravidly. Oprávněnost našeho názoru podporují historicky známá fakta z řešení konfliktů v rámci vládnoucích elit. Podle měřítek nezaujatých pozorovatelů, ať již dobových či historicky vzdálených, jsou činy jako vražda knížete Václava, jeho babičky Ludmily, vyvraždění Slavníkovců, Vršovců, oslepení knížete Jaromíra či věznění Václava II. v dětském věku, prostě nepochopitelné. Přesto jde o jev, který vyplývá ze samé podstaty uplatňování vládnoucí moci. Nicméně použití nejbrutálnější síly je pouze jedním a dalo by se říci způsobem používaným v krajní nouzi. Poněvadž vláda a moc jsou uplatňovány ve vztahu k dalším lidem, příslušníci vládnoucí elity jsou většinou vybaveni i výbornou intuicí odhadu, která jim dává bezchybný odhad, kde použít silový a kde smírný postup. A jde i o další škálu vlastností a schopností, kterými jsou vybaveni příslušníci vládnoucí elity ve srovnání s ostatní populací.

Přesto popisované případy nejsou ve vztazích elit pravidlem. Zpravidla jsou tyto vztahy ovlivňovány konceptem moci, kterou mnozí vědci ve shodě s Parsonem kladou funkčně naroveň funkci peněz v ekonomické sféře¹⁰

Veškeré úvahy a koncepce o vládnutí a moci považovaly automaticky za přirozené východisko „nerovnost“ postavení lidských jedinců v jakémkoli lidském společenství. Tento postoj byl pokládán za přirozený, poněvadž se opíral o dlouhodobé zkušenosti a poznatky kulturních stereotypů. Teprve krize feudálního společenského systému ve druhé polovině 18. století, který byl zejména v evropských poměrech vzorovým příkladem nerovnocenného postavení jedinců ve společenské hierarchii, dala impulz k novému pohledu na uspořádání společenských poměrů a vznikla koncepce demokracie, která naopak bořila všechny předchozí teoretické kánony a vycházela z myšlenky rovnosti, volnosti a bratrství. Teoretické postuláty Rousseaua šly ještě dál a prohlašovaly za jediného nositele a reprezentanta zákonodárné moci lid a zároveň všichni jedinci si byli rovni před zákonem, včetně vladaře. Přesto vznešené demokratické ideály francouzské revoluce, které se později prosadily v různých podobách téměř v celé Evropě, měly k ideálu opravdu daleko. Rovnost jako jeden ze základních demokratických principů byla předem vyloučena z toho důvodu, že ve velmi hierarchizované společnosti byla novým systémem odstraněna pouze formální stránka, tj. šlechtické tituly, nikoli majetek, který tvoří organickou součást každé mocenské základny. Proto se velmi často i v demokratických poměrech dostávali do mocenských struktur dřívější představitelé šlechty jak světských, tak i duchovních elit. Rovněž heslo „bratrství“, jako výraz nových vztahů mezi lidmi bez násilí a válek, dostávalo povážlivé trhliny, zejména pak po

---

¹⁰ КРЫШТАНОВСКАЯ, О. *Анатомия российской элиты*. Захаров, 2005, s. 50.

skončení 1. světové války. Pojem svobody měl v demokratické praxi řadu nedostatků, poněvadž byl deformován reálným působením tržních podmínek kapitalistické společnosti.

Za této situace se podařilo realizovat snad nejlépe principy demokratické společnosti v Americe, ale pouze díky specifickým podmínkám. Na pomyslné startovní čáře tam stáli téměř všichni v jedné rovině – bez titulů, bohatství, ale se silnou touhou prosadit se. A v řadě případů se to také podařilo i díky specifické dělbě a získávání přírodního bohatství, což bylo v Evropě z nejrůznějších důvodů vyloučeno. Proto i dnes bývá Amerika v řadě případů považována za úspěšný obraz klasické demokratické společnosti a elitizmus sám rozvíjen ve své nekonfliktní podobně, ale spíše jako organická součást přirozené mocenské stratifikace společnosti¹¹.

Vznik a do značné míry úspěšný rozvoj silného marxistického hnutí na konci 19. století ve státech Evropy vyvrcholil vznikem prvního státu „dělníků a rolníků“ na světě. Jedním z oficiálních ideologických pilířů byla též doktrína o postupném vyrovnávání společenských rozdílů, které v budoucnu povede v nové společnosti k „naprosté rovnosti“. Z uvedeného postulátu je zřejmé, že „elitizmus“ jako jedna z forem společenské organizace byla pro oficiální marxistickou ideologii naprosto nepřijatelný a odsouzení z důvodu elitářského přístupu patřilo v SSSR a později i v ostatních zemích socialismu k nejtěžším politickým přečinům. Proto jsou představitelé jakýchkoli elitistických koncepcí, jako Comte, Spencer, Mosca a nejvíce pak Nietzsche, cílem ostré kritiky marxistických ideologů a naopak.

I když se v různých modelech společnosti snažili výše jmenovaní představitelé sociálních učením podhalit mechanismus vývojových změn ve společnosti, přesto jejich koncepce trpí do větší nebo menší míry jednostranným zdůrazňováním určitých aspektů či tendencí společenského vývoje. Anž bychom se podrobně zabývali jednotlivými směry, můžeme říci, že elita je většinou chápána jako nejužší aktivistická skupina, která reprezentuje zájmy podstatně širších sociálních skupin, přičemž její nejpodstatnější úlohou je operativní zajišťování vyváženosti složek reprezentace, ale také uplatňování a prosazování zájmů „její mateřské sociální skupiny“ tak, aby nedošlo ke zhroucení stávajícího systému společenské organizace ve státě¹².

V teorii elit se svou mimořádně složitou povahou a mnoha spoji, vybíhajícími do celé struktury organizace lidských kulturních společenství v rámci státní organizace i mimo ni,

---

¹¹ JODL, M., PECKA, E. *Teorie elity*. Vysoká škola ekonomická, Praha, 1994, s. 21.

¹² JODL, M., PECKA, E. *Teorie elity*. Vysoká škola ekonomická, Praha, 1994, s. 56.

existuje celá řada problémů, z nichž našemu tématu nejvíce odpovídají „mocenské struktury v místních společenstvích“¹³.

2.2 Židovská elita v Československu – realita nebo mýtus?

Pokud budeme vycházet z výše uvedeného vymezení pojmu elit ve společnosti, musíme ve vztahu k našemu tématu některá východiska upřesnit vzhledem ke specifickému postavení židovského obyvatelstva v Československu ve sledovaném období.

Proto si musíme položit alespoň některé otázky a pokusit se na ně odpovědět. 1) Měli Židé takovou aktivistickou skupinu lidí, která by reprezentovala jejich výhradní nebo alespoň většinové zájmy? 2) Pokud tomu tak bylo, odpovídalo jejich naplňování zájmům celé sociální skupiny?

Pokusíme se na ně odpovědět. Jak budeme níže a podrobněji rozebírat v kapitole Proměny a přeměny, odpovídala situace Židů v českých zemích do značné míry poměrům v ostatních západoevropských zemích. Na konci 18. a v průběhu 19. století probíhal zejména v českých zemích, na Moravě se konzervovala určitá specifika, velmi intenzivní proces sekularizace a asimilace původně velmi uzavřených a do značné míry izolovaných židovských obcí. Členové židovských obcí i v českých zemích měli při volbě svého povolání stále širší možnosti uplatnění, ačkoli stále preferovali tradiční „židovská“ zaměstnání, která jim feudální společnost dlouhodobě stanovovala, a to ve sféře obchodu a finančnictví. A skutečně židovští obchodníci, podnikatelé (Ignatz Petschek) a finančníci (Salomon Rothschild) patřili již za Rakouska-Uherska a později i Československé republiky k nejvyšším společenským elitám ve státě. Ale ani další povolání nebyla pro Židy uzavřena. Mnozí z nich se zařadili mezi významné vědce, vysokoškolské učitele, lékaře a také tvůrčí umělce své doby.

Úspěšnost v podnikání, společenské postavení vytvářely velmi vhodné podmínky pro asimilaci s většinovým obyvatelstvem bez ohledu na dlouhé období předchozí židovské rezistence, což podporovala umělá izolace Židů v ghettech, ale také vědomí o své vlastní vysoce rozvinuté kultuře a vyvoleném národě. Z uvedeného důvodu měly být v centru zájmu otázky posilování identity Židů v diaspoře obecně a celý komplex postojů sionistického hnutí, které připravovalo zejména v evropských zemích odchod Židů do Palestiny s cílem vytvořit židovský stát. I když došlo v roce 1923 na jednom ze sionistických kongresů v Karlových Varech k založení Židovské agentury, která měla koordinovat vystěhování Židů do Palestiny, nenalezlo hnutí sionistů v podmínkách českých zemí dostatečně širokou základnu, a tím ani

---

¹³ JODL, M., PECKA, E. *Teorie elity*. Vysoká škola ekonomická, Praha, 1994, s. 97.

vhodné reprezentanty „opravdové židovské“ elity. Je zajímavé i to, že osobně sám prezident Masaryk a český stát sionistické hnutí podporovali.

Situace se nevyvíjela pro myšlenku svébytnosti a samostatnosti Židů příznivě. Naopak, jak prohlásil v roce 1935 dr. Franz Beranek¹⁴ na kongresu Židovského vědeckého institutu v polském Vilně, „*jak málo zájmu mají Židé jeho vlasti o řeč svých předků a jak osamělý je ve svých výzkumech*“¹⁵.

Aniž bychom prováděli podrobnější analýzu, předběžně musíme odpovědět na otázky zadané v záhlaví této podkapitoly následujícím způsobem. Židé, zejména v českých zemích, nepochybně vytvořili vrstvu reprezentantů, která byla kulturně a částečně jazykově spjata s židovským prostředím a do určité míry, ale pouze formálně, naplňovala znaky elity, jak je uvedeno výše v předchozí podkapitole. Nicméně uvedená vrstva ve své většině, o výjimkách z ní budeme podrobně mluvit na jiném místě, reprezentovala zájmy oborové a z hlediska dlouhodobého se zcela ztotožňovala s českou většinou, případně německým občanským proudem.

---

¹⁴ Franz Josef Beranek, 1902 – 1967, vyučoval na gymnáziu v Jindřichově Hradci, v roce 1935 publikoval jedinou studii svého druhu – o nářečích jidiš na území československého státu.

¹⁵ BONDY, R. *Mezi námi řečeno: Jak mluvili Židé v Čechách a na Moravě*. Nakladatelství Franze Kafky, 2003, s.10.

3 SITUACE ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI

„Útlak nás nepolepší. Nelišíme se od ostatních lidí. Nemilujeme své nepřátele, to je pravda. Ale vyčítat nám to může jen ten, kdo dokáže překonat sám sebe. Útlak samozřejmě podněcuje nepřátelství vůči našim utlačovatelům, a nepřátelstvím se opět stupňuje tlak. Vyjít z tohoto kruhu je nemožné.“

Theodor Herzl¹⁶

3.1 Emancipace Židů v 19. a 20. století

V období středověku byli Židé¹⁷ spoutáni přísnými restrikcemi. Jako místo pobytu jim bylo fakticky vymezeno pouze ghetto. Pád feudálních režimů a vznik kapitalistických vztahů přinesl i v této oblasti značné uvolnění, ale vstup mezi elitní společenskou špičku v Evropě nebyl pro Židy ani potom nikterak jednoduchý.

Jako nejjednodušší řešení pro vstup mezi elitu společnosti se pro mladé ambiciózní Židy jevil přestup ke křesťanství. V 19. století tuto možnost využilo několik pozdějších významných politiků, myslitelů a jiných osobností veřejného života. Z nejznámějších příkladů konverze ke křesťanství můžeme uvést alespoň pozdějšího britského premiéra Benjamina Disraeliho v r. 1817, materialistického filozofa Karla Marxe v r. 1824 a později básníka Heinricha Heineho¹⁸. To byl jeden ze způsobů, který si zvolila část evropských židovských elit, aby se emancipovala a splynula s majoritní společností.

Druhá cesta moderních Židů vycházela z vlastních kořenů židovské kultury a bohatého historického odkazu. V anglickém hrabství Aston Clinton začali od první poloviny 19. století židovští bankéři Rotschildové uvádět v život myšlenku vnitřní obrody židovského národa založené na vlastních principech historie Židů. Z uvedených skutečností zcela samozřejmě vyplynulo, že Rotschildové, kteří se nikdy nezřekli víry svých předků, položili základy pro návrat Židů do Palestiny ze dvou spolu souvisejících hledisek: praktického a ideového. Mohli totiž podložit své vize konkrétní představou modelu moderního židovského společenství¹⁹.

---

¹⁶ HERZL, T. *Židovský stát*. Academia, 2009, s. 63.

¹⁷ Podle současných pravidel se užívá slovo žid s malým ž, pokud se jedná o náboženskou skupinu obyvatel a Žid s velkým počátečním písmem, pokud jde o skupinu etnickou.

¹⁸ JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. Rozmluvy, 1995, s. 303-315, 330-335.

¹⁹ JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. Rozmluvy, 1995, s. 308 – 312.

3.2 Sionismus

Kniha rakouského novináře maďarského původu **Theodora Herzla** *Der Judenstaat* (Židovský stát), která vyšla roku 1896, propagovala myšlenku založení vlastního státu všech Židů. První Sionistický kongres byl zorganizován v roce 1897 v Basileji a při té příležitosti byla vytvořena Světová sionistická organizace. Herzl také začal vydávat týdeník *Die Welt*, ve kterém propagoval sionistické názory²⁰. Program Světové sionistické organizace se týkal jak ideových tak i praktických otázek návratu do „Svaté země“. Hlavním cílem bylo vytvořit mezinárodně uznávané území, kde by vládli samotní Židé, rozvíjeli se a byli chráněni před přetrvávající perzekucí²¹.

Uvnitř vzniknuvšího sionistického hnutí se konstituovaly různé frakce. Hlavní proud představovala Sionistická organizace, v níž ve 20. a 30. letech 20. století získala rozhodující vliv dělnická levice. Vůdčími osobnostmi této odnože byli Chaim Weizmann a David Ben Gurion²². Podle nich bylo nutné Izrael nejprve osídlit (osidlování se provádělo formou tzv. kibuců – komunitních obcí) a teprve poté na základě tohoto osídlení žádat o poskytnutí nezávislosti. Z tohoto hnutí vzešla řada pozdějších významných osobností Izraele (např. Jicchak Rabin, Šimon Peres). V Izraeli se levé křídlo udrželo u moci až do roku 1977.

Potřeba přistěhovalců v masivním rozsahu se stala mottem tzv. revizionistů, jejichž vůdčí osobností byl Vladimír Ze'ev Žabotinskij. Velká Británie měla participovat na tomto přesídlování, protože revizionisté předpokládali, že pro ni bude užitečné, avšak vizi se nepodařilo uvést v život. Páteř revizionistů tvořili východoevropští Židé, kteří po staletí trpěli útlakem, v němž se odrážela radikálnost jejich názorů a cílů. Díky holocaustu ztratil tento směr podstatnou část svých přívrženců a po skončení 2. světové války jej představovala jen minorita sdružující se již dříve v odbojových skupinách Irgun Cvai Leumi a Lochamet Cherut Ji srael. Nejvýznamnějšími revizionisty bezesporu byli Menachem Begin či Jicchak Šamir. Domorodí Arabové kladli židovským osadníkům odpor. Šlo např. o tichý nesouhlas, ale i veřejně vyjadřovanou nespokojenost — ať už ve formě občasných útoků nebo obsazování půdy. Není zcela zřejmé, zda za touto opozicí byly politické vlivy. Arabská politická protisionistická opozice se poprvé objevila v roce 1891. Protesty se týkaly přistěhovaleckých

---

²⁰ POTOK, CH. *Putování. Dějiny Židů*. Argo, 2002, s. 430.

²¹ SCHUBERT, K. *Jüdische Geschichte*. Verlag C.H.Beck oHG, 1995, s. 103.

²² JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. Rozmluvy, 1995, s. 415-416.

vln — tzv. alií²³. Arabští činitelé z Jeruzaléma se obrátili na osmanskou správu s požadavkem, aby zakázala přistěhovalectví a prodej půdy Židům, což se nepodařilo.

Posílení arabského nacionalizmu bylo výsledkem mladoturecké revoluce z roku 1908. Oblasti pozdějších států Sýrie, Libanonu a Izraele se staly baštou národnostního hnutí Arabů a právě zde byly zakládány arabské noviny, které systematicky napadaly židovské přistěhovalectví a osídlování země. Arabští poslanci v Istanbulu také brojili proti židovskému přistěhovalectví a osídlování země. Arabští poslanci v Istanbulu také brojili proti židovskému přistěhovalectví a poukazovali na údajnou skutečnost, že Židé představují nebezpečí pro Otomanskou říši. V době před první světovou válkou se sionistické skupiny pokoušely vytvořit kontakty s arabskými nacionalisty. Vypuknutí světové války však kontakty mezi sionisty a arabskými nacionalisty přerušilo.

3.3 Britské mandátní území Palestina

V průběhu války Velká Británie a Francie uzavřely dohodu, že v případě porážky osmanské říše (dnešní Turecko) si rozdělí její území. Hrubé obrysy získalo toto ujednání v Sykes-Picotově dohodě²⁴ z roku 1916, podle níž měla Británie získat Irák a oblasti okolo Perského zálivu a Francie Sýrii včetně severní Palestiny. Jižní území Palestiny měla být pod mezinárodní (spojeneckou) správou. Navzdory Sykes-Picotově dohodě Britové jednali s Araby i Židy a výměnou za pomoc v boji jim slibovali nezávislost. Obdobným způsobem získali Židé příslib domoviny v Palestině v tzv. Balfourově deklaraci.

Tato deklarace byla vydána v listopadu 1917, kdy dopisovou formou britský ministr zahraničí lord Balfour napsal lordu Rothschildovi, že anglický král souhlasí s vytvořením státu Židů na území Palestiny²⁵.

V prosinci roku 1918 se britské vojsko dostalo do Jeruzaléma a tím byla ukončena dlouhotrvající nadvláda osmanské říše. I přesto na tomto území měli jistý vliv Francouzi a Arabové. Na základě požadavků Velké Británie ke změně Sykes-Picotovy dohody bylo rozhodnuto, že Mosul se připojí k Iráku a Palestina bude pod britskou správou²⁶.

---

²³ tzv. alije – vlny židovských přistěhovalců do Palestiny, respektive Izraele. Probíhaly v několika etapách, první proběhla v letech 1882-1903, poslední – v původním smyslu slova v roce 1956, tzv. tuniská alijs.

Řádově přicházely desítky tisíc osob.

²⁴ JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. Rozmluvy, 1995, s. 411.

²⁵ SCHUBERT, K. *Jüdische Geschichte*. Verlag C.H.Beck oHG, 1995, s. 122.

²⁶ POTOK, CH. *Putování. Dějiny Židů*. Argo, 2002, s. 434.

3.4 Předválečné období

Pouze několik let poté, co se lidstvo vzpamatovalo z hrůz, které napáchala první světová válka, se objevil v Evropě zárodek toho, co o několik let později ničivě zasáhne celý kontinent (a nejen jej). To, co mělo znamenat zkázu pro téměř celý židovský národ – fašismus. Fašismus vznikl v Itálii záhy po první světové válce. Iniciátorem a vůdcem se stal bývalý novinář Benito Mussolini²⁷.

3.5 Itálie

Nová strana (vznikla roku 1922) se profilovala ostře protisocialisticky. V době před první světovou válkou byl Benito Mussolini členem Italské socialistické strany, ale rozešel se s ní díky názorovým neshodám. Jeho strana se tedy ostře vymezovala proti všemu „sociálnímu“ a popírala staré ideologie a doktríny. Ve své podstatě se zaměřovala na šíření populistických a demagogických hesel slibujících válkou zdecimovaným lidem iluzi růžové budoucnosti – jednalo se o lepší sociální zabezpečení, minimální mzdu nebo konfiskace církevního majetku.

Vládní strana usilovala o vytvoření pospolitosti národa, což mohl zajistit jen milovaný a uctíváný vůdce – tyto znaky obecně vykazují totalitní politické režimy. V polovině 20. let už držel veškerou státní moc pevně ve svých rukou Mussolini, ač formálně zde vládl král Viktor Emanuel III.

Život italských Židů plynul svým obvyklým způsobem do té doby, než se na počátku 30. let dostali k moci nacisté a vešly v platnost rasové zákony, pod jejichž vlivem byla i tato menšina perzekvována. Ve srovnání s jinými válkou postiženými zeměmi (především pobaltské státy, Polsko aj.) zde nedosáhly počty zabitých takových rozměrů.

Situací v Itálii se nechaly inspirovat jiné politické extremistické skupiny v různých evropských státech – např. nadvláda Antonia Salazara v Portugalsku, diktátorský režim Josefa Pilsudského v Polsku nebo fašizující vlády v Řecku či Albánii.

Fašismus v Itálii padl obrazně i doslova spolu se svým zakladatelem 28. dubna 1945, kdy byl se svou milenkou zastřelen italským partyzánem. V poválečné době země našla správnou cestu, neboť občané v roce 1946 v referendu rozhodli o přechodu od království k republice a demokracii.

---

²⁷ *Kronika 20.století 1920-1929*. Fortuna Libri, 2007, s. 298.

3.6 Německo

Brzy po svém vzniku se fašistická ideologie rozšířila po celém světě, v polovině 20. let vznikla další odnož, která se velmi rychle radikalizovala – nacionální socialismus. Váleční vysloužilci, hrdinové Adolf Hitler a generál Erich Ludendorff, se v roce 1923 v Mnichově pokusili o puč. Po tomto neúspěšném státním převratu významně vzrostl počet členů nacistické strany NSDAP²⁸, která rovněž získávala stále více volebních hlasů - např. v roce 1928 to bylo 820 000 hlasů. Jako stranický nástroj k ovládnutí mas byla používána rafinovaná propaganda. Zaměřovala se především na střední třídu a dělníky, kteří se obávali výrazné ekonomické nestability válkou zdecimovaného Německa. Antibolševicky zaměřený estonský politik Alfred Rosenberga napsal dílo Mýtus 20. století, které vycházelo z předpokladu, že lidstvo je odvozeno od nordické rasy, s čímž souviselo hlásání xenofobních a antisemitských názorů. V rámci výše zmiňované propagandy nacisté zneužili a zcela posouvali význam některých významných uměleckých děl – ať už se jednalo o slavný román Žid Süss Liona Feuchtwangera, kompozice Richarda Wagnera nebo filozofie Fridricha Nietzscheho. Hitler své představy o novém světovém řádu sepsal v roce 1923 v knize Mein Kampf. Dva svazky vydané v letech 1925 a 1926 prezentují kritiku bolševizmu, zednářů, Židů i moderního kapitalizmu. Programem NSDAP se stala Velkoněmecká třetí říše²⁹ spojení všech Němců z okolních zemí v jeden stát, s čímž souvisel plán Drang nach Osten – tažení na východ, kde se měly uplatnit Hitlerovy vize dobytí světa. Pěstoval se kult vůdce a vůdcovský princip – typický pro totalitní režimy, podle kterého probíhala organizační výstavba přísně centralizované nacistické strany. SA (Sturmabteilung) a SS (Schutzstaffel) byly v počátcích nacistického hnutí bojové oddíly, které fungovaly jako úderky proti politickým odpůrcům a tvořily ochranu špiček NSDAP. Mladí Němci se angažovali v Hitlerjugend spadající pod NSDAP. Ke členství v této velmi kontroverzní organizaci se přiznala rovněž řada významných osobností současnosti – papež Benedikt XVI. nebo spisovatel Günther Grass.

Na samém konci 20. let došlo k tzv. krachu na newyorské burze. Celý stávající hospodářský systém se zhroutil. Byly postiženy nejen Spojené státy americké, ale i evropské země poražené ve válce. Z hospodářské krize, která vypukla, se svět nemohl dlouho vzpamatovat, a to fakticky zapříčinilo druhou světovou válku. V Německu se vyhrcoje politická situace a ve volbách v roce 1932 získávají silný mandát ultralevicové strany. Stále vlivnější NSDAP v těchto volbách získala značnou podporu. Později NSDAP trochu ztrácí

---

²⁸ NSDAP – extrémně pravicová politická strana, která vznikla v roce 1920. Její předchůdkyní byla Německá dělnická strana. S pádem Hitlerovy říše v roce 1945 byla zakázána.

²⁹ Název odkazuje k historické skutečnosti dvou předchozích říší – Svaté říše římské a Bismarckova císařství.

hlasy, ale stárnoucí prezident Hindenburg vyhoví tlakům stranických špiček a 30. ledna 1933 jmenuje Adolfa Hitlera říšským kancléřem. Toto rozhodnutí lze bez nadsázky označit jako počátek konce židovského národa. Již od svého nástupu do funkce začal Hitler razantně likvidovat všechny demokratické prvky společnosti a totalitní diktatura postupně pronikla do všech sfér života německých občanů. Požár Říšského sněmu v noci z 26. na 27. února 1933 se stal záminkou k pronásledování komunistů a sociálních demokratů, z nichž mnoho bylo postupem času zavražděno³⁰. Hitler kolem sebe soustředil úzký kruh spolupracovníků, kteří tvořili nejvyšší vedení NSDAP – vedoucí SS Heinrich Himmler, ministři Rudolf Hess a Martin Bormann, ministr propagandy Joseph Goebbels, ministr letectví Herman Göring.

Státní tajná policie – gestapo (Geheimstaatspolizei) – se podílela na zatýkání, mučení a vykonávání příkazů nového režimu. Pod vedením Reinharda Heydricha byla vybudována zpravodajská služba NSDAP Sicherheitsdienst. Nadřazenost nordické rasy (a v širším kontextu árijské rasy) a v konečném důsledku její antropologické vítězství a zároveň právo německého člověka na životní prostor tzv. Lebensraum, prezentovali nacisté jako jedinou možnou budoucnost. Němečtí Židé jako první v Evropě pocítili ničivou sílu nacizmu. V září roku 1935 byl vyhlášen „zákon o ochraně německé krve a německé cti“, který se stal součástí tzv. Norimberských zákonů (Nürnberg Gesetze), jež uzákonily státem preferovaný antisemitismus³¹. V těsné návaznosti na to dochází ke stále většímu odchodu Židů (nebo pokusů o ně) do celé Evropy a světa. Vlny emigrací se dělily na dvě etapy: v roce 1933 a v roce 1935. Mezi mnohými dalšími emigrovali Albert Einstein, Lion Feuchtwanger, Anna Seghersová nebo Arnold Zweig. Je však třeba říci, že emigrace bohatých, ale „obyčejných“ Židů velmi často ztroskotala na prostém faktu, že země nestály o příliv „nadbytečných“ lidí. Málo známým příkladem je snaha německého podnikatele, který v roce 1933 emigroval z rasových důvodů do Nizozemska, Otto Franka, otce proslulé Anne Frankové. Pokoušel se získat vízum do USA, ale bylo zamítnuto³².

Současná kulturní politika Německa spočívala v neustálém dokazování nacistické nadvlády a systematickém potírání ideové opozice. Roku 1933 prohlásil vrchní berlínský rabín Leo Beck, že „tisíciletá historie Židů v Německu skončila“³³. V témže roce byly ve většině německých univerzitních měst veřejně páleny knihy, jejichž autoři vystupovali antifašisticky nebo se „provinili“ svým neárijským původem. Byla spálena díla Alberta

---

³⁰ *Kronika 20.století 1930-1939*. Fortuna Libri, 2007, s. 459-471.

³¹ podrobněji viz. příloha č. 3.

³² *Mohla Anna Franková žít?* [online]. 2007 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW:

<http://relax.lidovky.cz/mohla-anna-frankova-zit-0v4-/ln-zajimavosti.asp?c=A070216_094621_ln_zabava_vvr>.

³³ PRIJS, L. *Die Welt des Judentums*. C.H.Beck'she Verlagsbuchhandlung, 1992, s. 119.

Einsteina, Liona Feuchtwangera, bratrů Thomase a Heinricha Manna, Sigmunda Freuda, Ericha Marii Remarqu, Bertolda Brechta a dalších intelektuálů³⁴. V Berlíně se podle odhadů veřejného shromáždění zúčastnilo na 40 tisíc lidí, což ještě zdůraznil projev ministra propagandy Josepha Goebbelse, který prohlásil židovská díla za mrtvá. I ve vztahu Hitlera ke kultuře se projevoval jeho vypjatý rasismus, když určité kulturní směry (impresionismus, kubismus, futurismus) označoval za židobolševické. V návaznosti na výše zmíněné pálení knih se německé prostředí stalo pro mnohé umělce nepřijatelné a začali opouštět svou rodnou zem.

Nicméně Hitler se nespokojil se záněm rakouského státu a československého pohraničí, ale pokračoval dále. Ve východní expanzi bylo nutné si podmanit Polsko, aby mohl zdolat svého úhlavního nepřítele – Sovětský svaz, a proto 1. září 1939 obvinil Poláky z napadení vysílače v Gliwicích, vyhlásil Polsku válku a jeho západní části obsadil.

3.7 Československo

Mladá československá republika procházela v první polovině 30. let podobně jako ostatní kapitalistické státy hospodářskou krizí, která ovlivnila všechny sféry života. Výrazně se radikalizovala zejména politika. Jako v každém období krize, i teď docházelo k nárůstu vlivu extrémně pravicových i levicových myšlenek a názorů. Německy mluvící obyvatelstvo žijící v českém pohraničí (tzv. Sudetech) pociťovalo dopady krize asi nejcitelněji, a proto nacionalistická hnutí, která zde vznikala, získávala masovější podporu. Z německých nacionalistických hnutí se především jednalo o tyto:

1. *Německá nacionálně-socialistická strana dělnická* (R. Jung, H. Krebs); po jejím zákazu v r. 1933 vznikla ze Sudetoněmecké vlastenecké fronty.

2. *Sudetoněmecká strana* (Konrad Henlein, Karel Herman Frank), která se stala vůbec nejsilnější sudetoněmeckou politickou stranou a měla nejvýznamnější podíl na rozbití Československa v r. 1938.

3. Z dalších nacionalistických stran zde působila *Slovenská ľudová strana* (A. Hlinka)³⁵.

Aktivizovali se i čeští fašisté – Radola Gajda z České obce fašistické. Čeští fašisté ovšem nikdy nezískali významnější postavení na naší politické scéně.

³⁴ PARÍK, A. *Úvod do historie Židů v Čechách a Moravě*. Středisko pro výchovu k lidským právům, 1997, s. 35.

³⁵ *Dějiny země Koruny české II*. Paseka, 1997, s. 174.

V polovině 30. let posiluje i Komunistická strana Československa³⁶. Není bez zajímavosti porovnat její preference s výsledky prvních poválečných voleb v Česku a na Slovensku v roce 1946³⁷.

3.8 „Češi, Němci, Židé?“³⁸

Situace Židů byla v Československu na rozdíl od Německa až do roku 1939 únosná, čemuž napomáhala 20 let československé demokracie a stability. I po Mnichově (když došlo v rámci dohody mezi Francií, Velkou Británií, Itálií a Německem k odtržení československého pohraničního území- tzv. Sudet) se postavení Židů u nás ve smyslu Norimberských zákonů neměnilo až do března 1939. Mnozí Židé si především v období krátce existující druhé republiky uvědomovali nepříznivý vývoj situace v Německu a pokoušeli se podle svých možností o emigraci. Mezi nimi byli herci, spisovatelé, podnikatelé atd., ale velká většina židovského obyvatelstva tuto možnost z různých příčin neměla a v Československu zůstala až do jeho konečné likvidace 15. března 1939.

---

³⁶ podrobněji viz. příloha č. 4.

³⁷ podrobněji viz. příloha č. 5.

³⁸ parafráze názvu knihy Kateřiny Čapkové Češi, Němci, Židé?

4 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

4.1 Situace před rokem 1939 a po něm

Kromě neustále se snižujícího počtu lidí hlásících se k židovské národnosti – při prvním poválečném sčítání lidu v roce 1918 to bylo 180 855 osob, v březnu 1939 118 310 lidí – se situace židovského obyvatelstva od roku 1939 radikálně zhoršila. V polovině roku 1939 vznikla Ústředna pro židovské vystěhovalectví v Praze, díky ní se do konce roku vystěhovalo z protektorátu 19 016 osob židovské národnosti³⁹. Od ledna 1939 vešla v platnost nařízení, která ztěžovala Židům život – ve státní službě nesmějí být zaměstnány osoby židovského původu, přezkoumání občanství obyvatel, kteří je získali za první republiky a např. vydání nařízení o pobytu emigrantů.

S platností od března téhož roku byl vydán zákaz výkonu profese pracovníkům židovského původu ve veřejné správě, školství, u soudů, advokátům a lékařům. V červnu vstoupily v protektorátu v platnost Norimberské zákony.

Po vypuknutí druhé světové války nesměli Židé navštěvovat německé vysoké školy, nesměli vycházet po 20. hodině večerní a museli odevzdat rádia. O dva roky později už Židé nesměli téměř nic – vcházet do některých ulic Prahy, jezdit tramvajemi, vlastnit telefony ani navštěvovat české základní školy⁴⁰. Rasová diskriminace samozřejmě zasahovala do všech oblastí života, Židé postupem času dostali zákaz výkonu různých profesí i aktivní účasti ve veřejném životě⁴¹. Jako by nestačily zákazy ztrpčující Židům život, i štvavý antisemitský tisk svými neustálými útoky podporoval nenávist vůči Židům. Dělo se tak v době tzv. první republiky, druhé republiky a samozřejmě v době protektorátu.

4.2 Transporty

Závěrečnou etapu protižidovských opatření představují deportace do vyhlazovacích a koncentračních táborů a ghatt, jejichž vrcholem byla fyzická likvidace obětí. Úplně první, tzv. cvičný transport z obsazeného protektorátu vyjel v říjnu 1939, na 1300 mužů z okresů Ostrava a Frýdek-Místek bylo deportováno do Niska nad Sanem na území Polska⁴². Někteří z vystěhovaných zběhli, jiní zemřeli anebo se dostali do sovětských pracovních lágrů.

---

³⁹ NESLÁDKOVÁ, L. *Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů*. Rondo, 1995, s. 177.

⁴⁰ *Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí* [online]. bez data [cit. 2010-10-15]. Dostupný z WWW:< [⁴¹ podrobněji viz. příloha č. 6.](http://www.neztratitviru.net/doc/metodika/Protizidovske_zakazy_1939_41.doc.>.</p></div><div data-bbox=)

⁴² NESLÁDKOVÁ, L. *Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů*. Rondo, 1995, s. 100-104.

Soustavné deportace v pozdějším slova smyslu nacisté realizovali od podzimu 1941 o čemž zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich rozhodl v říjnu téhož roku. O několik dní později odjelo 1000 českých Židů z Prahy do polské Lodže, kde se velice rychle vytvořilo neblaze proslulé ghetto⁴³. Krátce nato odjely týmž směrem čtyři transporty a jeden transport z Brna do hlavního města Běloruska, Minsku. Méně známým faktem zůstává, že transporty byly vypravovány do Lotyšska či Estonska – v roce 1942 přijelo 4000 Židů, konce války se dočkalo asi 350 z nich⁴⁴. Nejmasovější deportace z protektorátu probíhaly na konci roku 1941, kdy odjelo asi 6000 Židů. Souběžně s tím probíhalo jednání mezi nacistickými úřady a pražskou Židovskou náboženskou obcí o zřízení místa, kde by bylo proveditelné hromadně soustřeďovat protektorátní židovské obyvatelstvo a v říjnu 1941 bylo vybráno historické město založené císařem Josefem II. - Terezín.

4.3 Koncentrační tábor Terezín

Historicky první transport sem dorazil 24. listopadu 1941 a od 30. listopadu 1941 přijížděly pravidelné transporty celých rodin, většinou se jednalo o 1000 lidí. Byly vypravované z určených shromaždišť nejen protektorátu, ale i Vídně, Mnichova, Berlína nebo Norimberku⁴⁵.

Vězni byli ubytováni v kasárnách, muži a ženy byli odděleni a vzájemný styk byl přísně zakázán. Od července roku 1942 vězni žili v civilních domech po bývalých obyvatelích městečka a pohyb po městě byl v hodinách k tomu určených volný. V dubnu 1942 sem začaly přijíždět také německé a rakouské transporty. Úplně poslední transport dorazil na samém sklonku války, 15. dubna 1945 z rakouského Amstettenu. V předválečné době žilo v tomto bývalém královském městě okolo 7000 osob. Roku 1942 do koncentračního tábora přijelo na 280(!) transportů, město mělo více než 58 000 obyvatel, zvětšilo tedy svůj objem více než osmkrát. Situace v Terezíně byla – stejně jako v podobných táborech – katastrofální. Nedostatek jídla způsoboval mimo jiné různé nemoci. Pracovní povinnost byla úředně stanovena do 65 let, ale i malé děti často těžce pracovaly. Týdenní pracovní doba čítala 60 hodin. Vězni se starali o chod ghetta. Zoufalé hygienické podmínky, nedostatek vody, mizivá zdravotnická péče způsobovaly šíření infekčních nemocí. Když byla kapacita tábora

---

⁴³ rozdíl mezi: ghetto- městská část, v níž žijí lidé stejné rasy či náboženství, koncentrační tábor – tábor pro masovou internaci, vyhlazovací tábor – místo pro hromadné vraždění osob zde vězněných, např. Osvětim-Březinka, Majdanek, Sobibor nebo Treblinka.

⁴⁴ PŘIBYL, L. *Zapomenuté transporty*. Česká televize, 2009 (dokument).

⁴⁵ *Seznam všech transportů do Terezína* [online]. 2000 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: < http://www.terezinstudies.cz/cz2/ITI/database/tr_in_date>.

několikanásobně překročena, umíralo denně okolo 100 vězňů, ale úmrtnost dosáhla až 156 osob za den. Vězni byli zprvu pohřbíváni do země a od září 1942 spalováni v krematoriu. V literatuře se hovoří o pojmu terezínské ghetto, ale nejednalo se o ghetto ve středověkém slova smyslu. Jednalo se o tábor, který vykazoval znaky koncentračního tábora. K hromadným vraždám vězňů docházelo v tzv. vyhlazovacích táborech, v případě Terezína to byl průchozí tábor a vězni byli, pokud zde nezemřeli, deportováni dál na východ, tj. do Polska, Pobaltí a Běloruska. V lednu 1942 první terezínský transport směřoval do ghetta v lotyšské Rize. Kromě Lotyšska se cíli jednotlivých transportů stala polská města Izbica, Piaski, Treblinka nebo Osvětim či běloruský Malý Trostinec a Baranoviči⁴⁶. Lidé umírali během transportu nebo krátce po něm. Na začátku roku 1945 se nacisté v Terezíně pokusili o stavbu plynové komory po vzoru jiných táborů, což vzhledem k událostem té doby nestačili. V létě 1944 se nacisté rozhodli „zkrášlit“ město a zinscenovali v červnu téhož roku exkurzi zástupců Mezinárodního červeného kříže, aby se přesvědčili, že je zde vše v pořádku. Během dvou měsíců roku 1944 byl natočen propagandistický film *Vůdce daroval Židům město*. 23minutový snímek, který pod lživým slibem natočil slavný židovský režisér Kurt Geron, ukazuje Potěmkinovy vesnice, které nacisté narychlo vytvořili. V září 1944 byl film dokončen a už v listopadu téhož roku režisér zemřel v Osvětimi. Z celkového počtu vězňených v Terezíně bylo dětí mladších 18 let asi 12 000. V samotném ghettu se během válečných let narodilo 207 dětí. Převážná většina terezínských dětí zahynula, i když existovaly výjimky, o kterých se zmíníme v jednotlivých kapitolách práce. Nepříliš známý je případ. tzv. terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau. Existoval od září 1943 do počátku července 1944. Specifikum tohoto tábora spočívalo v tom, že vězni přijíždějící z Terezína nebyli podrobeni oholení hlavy a děti žily v dětském bloku. Mezi vychovateli dětí působil i mladičkový Ota B. Kraus, což zmíníme podrobněji v následujících kapitolách. Podle pozdějších zjištění složka těchto vězňených obsahovala zkratku SB – Sonderbehandlung, což znamenalo „popravu bez rozsudku“. Touto částí tábora prošlo více než 17 000 vězňů. V polovině července 1944 došlo v táboře k hromadné vraždě. Konce války se zde dočkalo jen 1294 vězňů⁴⁷. V dubnu a počátkem května 1945 přijely do Terezína tzv. evakuační transporty s 13 000 osobami. V Malé pevnosti vypukla epidemie skvrnitého tyfu, na nějž v důsledku katastrofálních hygienických podmínek a velkého nedostatku zdravotnického personálu umírali přeživší ještě po osvobození. Malý počet kvalifikovaných sester řešili nábořem

---

⁴⁶ *Seznam transportů z Terezína* [online]. 2000 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: < http://www.terezinstudies.cz/cz2/ITI/database/tr_out_date>.

⁴⁷ *Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau* [online]. 2009 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: < http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/family_camp>.

dobrovolnic, k nimž patřila například slavná prvorepubliková filmová hvězda Nataša Gollová, která se snažila „odčinit“ svůj poměr s německým filmovým producentem Söhnelem.

Terezín byl osvobozen sovětskou armádou 8. května 1945. Terezínským ghettem prošlo více než 140 000 vězňů, přičemž se jednalo asi o 74 000 českých Židů a na 1500 slovenských Židů. K 15. březnu 1939 žilo v protektorátu 118 310 Židů, na východ nebo do Terezína jich bylo deportováno 81 457. Vrátilo se 10 271. Válku nepřežilo na 80 000 českých a moravských Židů...⁴⁸

---

⁴⁸ *Protižidovská politika po zřízení Protektorátu Čechy a Morava* [online]. 2003 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/jew/czech/prot>>.

5 Umělci – literáti

5.1 Ruth Bondy

„ Po válce jsem se vracela z tábora Bergen-Belsen na nákladním autě do Prahy. Na československých hranicích všichni slezli z vozu a začali zpívat Kde domov můj. Já si řekla: Ne, můj domov už to není. Půjdu do Palestiny. “
(z rozhovoru pro MF Dnes)⁴⁹

Izraelská spisovatelka, novinářka a překladatelka Ruth Bondy (původně Bondyová, sama dává přednost kratšímu tvaru) se narodila 19. června 1923 v Praze. Měla o tři roky mladší sestru Editu.

Na rozdíl od většiny zde zmiňovaných osobností „byla rodina Bondyova převážně sionistická. Všechny dívky v rodině měly na rozdíl od běžného úzu jedno jediné židovské jméno. Jméno Ruth bylo v Praze vzácné, jméno Bondy exkluzivně židovské“⁵⁰.

Vše výše zmiňované ovlivňovalo život malé dívky, která se nacházela v určité sociální izolaci, protože „na chodníku si hrávaly děti. Když jsem kolem nich procházela, pokřikovaly: „Židovko!“⁵¹. Navštěvovala německou základní školu a poté německou obchodní školu⁵². Otec Josef Bondy pracoval jako bankovní prokurista, matka Františka byla v domácnosti. Už v Praze navštěvovala Ruth Bondy mládežnické sionistické hnutí, které připravovalo mladé Židy na život v Palestině – což znamenalo výuku hebrejštiny a práci v zemědělství. Prošla také kurzem péče o kojence (pod záštitou židovské obce) a rovněž pracovala v ústavu pro židovské kojence a batolata.

Krátce před transportem se provdala⁵³. V červnu 1942 byla deportována do Terezína. Její rodina přijela pozdějším transportem. Matka Františka zemřela pouhé tři měsíce po příjezdu do Terezína. Ruth i Edita byly v prosinci 1943 transportovány do Osvětimi.

V Osvětimi žily v tzv. rodinném táboře (pobýval zde mimo jiné i Ota B. Kraus). Starala se o děti ve věku 5-6 let. O půl roku později bylo několik stovek žen posláno do Hamburku, aby zde odklízely následky náletů. Ruth Bondy prošla táborem Neuengamme a poté saským Bergen-Belsenem, který osvobodila britská armáda v polovině dubna 1945. Na konci války se nakazila skvrnitým tyfem. Po vyléčení se vrátila do Prahy, kde se u jediné nežidovské příbuzné setkala se sestrou Editou.

49letá Františka Bondyová zemřela 22. listopadu 1942 v Terezíně na otravu krve⁵⁴.

⁴⁹ POLÁČEK, T. *Ruth Bondy*. Magazín MF DNES, MAFRA, a.s., 11.9.2008, s. 40.

⁵⁰ BONDY, R. *Víc štěstí než rozumu*. Argo, 2003, s. 29.

⁵¹ BONDY, R. *Víc štěstí než rozumu*. Argo, 2003, s. 122.

⁵² Německé školy nenavštěvovala proto, že by se v rodině mluvilo německy (jako např. u Lenky Reinerové), ale rodiče byli přesvědčeni, že znalost němčiny pomůže dceři získat lepší zaměstnání.

⁵³ Z dostupných zdrojů se mi o prvním manželovi, Janu Braunerovi, nepodařilo zjistit bližší informace.

Josef Bondy (*1894) zahynul pouhé tři měsíce před koncem války 3. března 1945 v Dachau⁵⁵.

Dědeček Josef Hermann (*1866) zahynul ve svých 77 letech v roce 1943 v Terezíně⁵⁶.

Matčina sestra Greta Kochová zemřela 4. října 1944 v Osvětimi ve věku 45 let⁵⁷.

Gretin manžel Erwin Koch (*1893) zahynul čtyři měsíce před koncem války 7. února 1945 v Dachau⁵⁸.

Druhá matčina sestra Irma Schwarzkopfová (49 let) zemřela zřejmě 9. 10. 1944 při transportu do Osvětimi⁵⁹ i se svou dcerou Blankou (narozena 27. září 1936)⁶⁰.

Matčin bratr Otto Hermann (*1897) zahynul pravděpodobně v polské Lodži v listopadu 1941⁶¹.

Nejmladší ze sourozenců, František Hermann (*1905), zemřel 28. 10. 1944 v Osvětimi⁶².

Otcův bratr Emil, narozen 1889, zahynul 3. května 1942 v polské Lodži⁶³ a sestra Olga zemřela tamtéž v listopadu 1941 ve věku 56 let⁶⁴.

---

⁵⁴ *Databáze obětí* [online]. 2008 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/10826>>.

⁵⁵ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1259441>>.

⁵⁶ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-09] Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=1513840&victim_details_name=Hermann+Yosef&q1=IzDnbvoxmkU%3D&q2=L0tvEQJUct9AiJCT7Wld93d%2FVRJ1Inc&q3=LRb8ADICtk0%3D&q4=LRb8ADICtk0%3D&q5=EmvW82xNwyA%3D&q6=QdO6nqz4WcM%3D&q7=Eb8TqYbys3GyxEjjjmr3MBIOShCb83x8&frm1_npage=1>.

⁵⁷ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-09] Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=1249192&victim_details_name=Koch+Grete&q1=T5DoxbeDU9Y%3D&q2=X5VGdhlSjI8Wi9D5ZR3O69iQ115hQ1Gt&q3=LRb8ADICtk0%3D&q4=LRb8ADICtk0%3D&q5=EmvW82xNwyA%3D&q6=QdO6nqz4WcM%3D&q7=Eb8TqYbys3GyxEjjjmr3MBIOShCb83x8&frm1_npage=1>.

⁵⁸ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1554892>>.

⁵⁹ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1839800>>.

⁶⁰ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1839462>>.

⁶¹ *Databáze obětí* [online]. 2008 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2127828>>.

⁶² *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1450099>>.

⁶³ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2110421>>.

⁶⁴ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2110421>>.

5.2 Norbert Frýd

„Vrátím se přece brzy do Prahy a půjdu na fakultu pro ten dávno splatný diplom. Bude promoce. Až dojde na poděkování rodičům, postoupím o krok dopředu, ukážu na prázdná místa. Jsou pro maminku, jsou pro tatínka, pro brácha a pro Helenku s dítětem na ruce. Potom přátelům v sále všechno vysvětlím. Co se stalo s mými lidmi, proč tady trčím tak pozdě a sám.“

(Lahvová pošta aneb konec posledních sto let)⁶⁵

Československý rodák přišel na svět 21. dubna 1913 ve smíšené česko-německé rodině, původní jméno rodiny znělo Fried, Frýd je počestělá varianta.

Otec byl drobným obchodníkem, matka dle tehdejšího zvyku v domácnosti.

V rodném městě odmaturoval v roce 1932 na gymnáziu a natrvalo se přestěhoval do Prahy, kde začal studovat na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Frýdova matka Klára zemřela v roce 1935. V téže době do Prahy odešel také mladší bratr Jan, aby studoval medicínu. Frýd ho musel podporovat, neboť otcovy příjmy nedovolovaly studium obou synů, a tak začal pracovat jako asistent ve vydavatelství.

Už v předválečném období se Frýd angažoval ve společnosti mladých komunistů (z nichž mnozí byli židovského původu – Evžen Rošický, Lenka Reinerová). Těsně před dokončením studia v roce 1939 byl vyloučen ze studia a nemohl je dokončit, tj. odpromovat.

Na počátku války se mladší bratr zapojil do protinacistického odboje a roku 1940 byl zatčen a odvezen neznámo kam. Později se rodina dozvěděla, že prošel nejprve německý tábor Dachau a poté Gross-Rosen. V roce 1940 Frýd poznal svou budoucí ženu, mladou švadlenu Helenu Katzovou. Vzali se dříve, než vešel v platnost zákon o zákazu židovských svateb.

Manželé Friedovi dostali předvolání do transportu, se kterým přijeli v roce 1941 do Terezína. Zde zůstali až do léta roku 1942. Spolu s nimi tam byla deportována její rodina (rodiče a sestra) a jeho otec. O situaci mimo tábor získávali vězni pouze kusé informace a ani o svých vzdálenějších příbuzných nic nevěděli. Několikrát se doslechli nějaké informace o Osvětimi či o transpotech dále na východ, ale odmítali tomu uvěřit. Terezínští vězni jak známo provozovali divadlo a jiné druhy umění (proslulá dětská opera Brundibár nebo historická hra Esther). V té době pobývala s Friedovými v Terezíně řada významných osobností – Ota Davidová (sestra Franze Kafky) nebo pražský malíř Robert Guttman.

Frýdův otec a manželčini rodiče byli v průběhu roku 1943 deportováni na východ. V roce 1944 se v Terezíně natáčel propagandistický film „Hitler daroval Židům město“.

---

⁶⁵ FRÝD, N. *Lahvová pošta aneb konec posledních sto let*. Československý spisovatel, 1971, s. 285-286.

Helena v Terezíně otěhotněla, a tím byla samozřejmě mnohem více ohrožena jako praceneschopná možností transportu. Na konci roku 1944 transporty sílily. Helena byla deportována v září 1944 – dva dny před termínem porodu. Její manžel byl deportován koncem téhož roku do Osvětimi, po ní se dostal do Kauferingu.

V dubnu 1945, ve zmatku končící války, hnali zbylí esesáci přeživší vězně pryč z tábora a stále se přemísťovali. V té době N. Frýd prchl do lesů, kde potkal americké vojáky, kteří ho pověřili tlumočením. V květnu se vrátil zpátky do Prahy a na konci roku 1945 odpromoval coby doktor práv.

24letý Jan Fried zemřel pravděpodobně v roce 1943 ve vyhlazovacím táboře Osvětim⁶⁶.

Helena Friedová zemřela v roce 1944 ve věku 24 let a spolu s ní její novorozené dítě⁶⁷.

Alfréd Fried (*1885) zemřel po transportu do Osvětimi na konci roku 1943⁶⁸.

5.3 Egon Erwin Kisch

*„Pocházím z Prahy, jsem Žid, jsem komunista a jsem z dobré rodiny – něco z toho mi vždycky pomohlo.“
(Hřbitov bohatých psů)⁶⁹*

Novinář, spisovatel, překladatel a „zuřivý reportér“ Egon Erwin Kisch přišel na svět 29. dubna 1885 v centru Prahy v zámožné rodině obchodníka s látkami. Již od mládí vyrůstal v místech, kde po staletí žily v symbióze tři kulturní prvky: židovský, český a německý. Toto ostatně dokazoval i ve svých četných dílech (Aus Prager Gassen und Nächten, Abendteuer in Prag)⁷⁰.

Kisch začal v roce 1903 studovat Německou technickou vysokou školu v Praze a germanistiku, poté v Berlíně žurnalistiku, vysokoškolská studia však nedokončil. Po neúspěšných studiích se začal věnovat žurnalistice a své první články psal už v době před první světovou válkou.

---

⁶⁶ Databáze obětí [online]. 2010 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1360152>>.

⁶⁷ Databáze obětí [online]. 2010 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1359814>>.

⁶⁸ Databáze obětí [online]. 2010 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1358345>>.

⁶⁹ KISCH, E. E. *Hřbitov bohatých psů*. Labyrinth, 2008, s. 257.

⁷⁰ KISCH, E. E. *Geschichten aus sieben Ghettos*. Fischer Taschenbuch Verlag, 1989, s. 7-8.

Válku strávil jako poddůstojník na východní a srbské frontě. Ve válce utrpěl zranění a vrátil se do vlasti. Od té doby se stal přesvědčeným pacifistou. V roce 1919 vstoupil do Komunistické strany Rakouska a v roce 1929 do Komunistické strany Německa.

Mezi oběma světovými válkami strávil mnoho času na cestách po různých kontinentech (nejvíce pobýval v Berlíně), což ostatně zachytil v mnohých cestopisných knihách – *Paradies Amerika*, *China geheim* nebo *Landung in Australien*). Nehledě na tento kosmopolitismus můžeme s jistotou říci, že hlavním Kischovým literárním a osobním zájmem byla Praha ve všech svých podobách. Ve své době byl Kisch velmi významnou osobností – setkal se např. s Charlie Chaplinem, rodinným přítelem byl Franz Kafka a osobně se znal také s mnohými umělci zmiňovanými v této práci. V meziválečném období pracoval jako německý dopisovatel Lidových novin a zároveň v listech *Prager Tagblatt* a *Bohemia*. Na konci 30. let se stupňovaly nacistické výpady proti „problematickým skupinám obyvatelstva“ – Židům, komunistům, homosexuálům apod. – a Kische se dotýkaly z několika hledisek, přesto byl v r. 1938 zvolen v nepřítomnosti pražským radním. V roce 1939 odešel se svou ženou Gizelou, která pocházela z Vídně, do exilu – ještě v předválečné době žili v Paříži, poté přesídlili do New Yorku (USA) a nejdlejší dobu strávili v hlavním městě Mexika – Ciudad de Mexico. Zde pracoval spolu s dalšími (např. Lenka Reinerová) na vyslanectví české exilové vlády.

Kisch celý svůj život velmi intenzivně pracoval – napsal desítky dokumentů, cestopisných reportáží, románů, studií. Ve 40. letech se věnoval především psaní antifašistických a protinacistických děl⁷¹.

Válka Kischovi vzala dva z jeho čtyř bratrů – Arnolda a Paula, třetí bratr Kaspar přežil válku v Londýně. Zemřel v roce 1968 v Praze.

Do rodné Prahy se Kischovi vrátili v březnu 1946. Ironií osudu zůstává, že Kischovi získali byt, který za války patřil Adolfu Eichmannovi. Světaznalý novinář se chystal zmapovat osudy obnovené republiky, což ale už nestihl.

Egon Erwin Kisch zemřel na záchvat mozkové mrtvice 31. března 1948 v Praze.

Arnold Kisch zemřel 17. července 1942 v lodžském ghettu⁷².

Paul Kisch byl zabit asi v roce 1944 v Osvětimi⁷³.

---

⁷¹ *Der »Rasende Reporter« in Daten und Fakten* [online]. 2008 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.egon-erwin-kisch.de/bio.htm>>.

⁷² *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1516191>>.

⁷³ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-22].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2087619>>.

5.4 Ivan Klíma

„Šel jsem na film *Kalamita od Věry Chytilové*. Ve frontě na lístky přede mnou stála jakási padesátnice, oblečená velice prostě, nejspíš z venkova. Zeptala se své sousedky: *Promiňte, paní, co to vlastně znamená ta kalamita? Paní odpověděla: Kalamita, to je prostě takové velké neštěstí. Venkovanka poděkovala: Aha. Děkuju vám moc za ochotu. Neudržel jsem se: Paní, kalamita, to je všechno kolem nás. To, co žijeme. Venkovanka se na mě usmála: Aha. Děkuju vám moc za ochotu.*“
(Moje šílené století II.)⁷⁴

České veřejnosti nepříliš známý dramatik a spisovatel Ivan Klíma přišel na svět 14. září 1931 v Praze jako Ivan Kauders. Otec Vilém byl uznávaným odborníkem v oblasti elektrotechniky, matka Marta zůstávala v domácnosti. Oba pocházeli z chudých poměrů – otec byl od 13 let poloviční sirotek a matka měla šest sourozenců.

V období první republiky i za války Klímův otec věřil komunistické ideologii a považoval ji za nejlepší možné řešení pro republiku. Ostatně i Klímovi strýcové z matčiny strany byli přesvědčení komunisté, kteří před válkou emigrovali do SSSR, na příkaz strany se za války vrátili, čímž se prakticky odsoudili k smrti⁷⁵.

Rok před vypuknutím války se narodil bratr Jan. Klíma byl na počátku pokřtěn, zřejmě ze stejných pohnutek jako Juraj Herz. Rodina se rozhodla pro emigraci, zřejmě díky vlivu otce získala víza do Anglie, ovšem nedostala ho otcova matka, bez které se odmítli vystěhovat. Matčini rodiče – Josef a Karla – pocházeli z chudých poměrů.

Malému Ivanovi nová nařízení znemožnila navštěvování školy a v prosinci 1941 byla rodina deportována do Terezína. Opět díky vynikající odbornosti otce byla rodina relativně ušetřena nejhoršího zacházení a celou válku unikla další deportaci na východ.

Klímův otec byl velmi zklamán ze zrady Velké Británie a Francie a zároveň věřil, že Sovětský svaz osvobodí protektorát.

V Terezíně fungovala provizorní škola pro děti, ovšem pouze do té doby, než byla učitelka zařazena do transportu na východ. Velice sugestivně také vypadala proslulá akce *Hitler daroval Židům město*, natáčení a návštěva z Červeného kříže.

Ivan Klíma, rodiče i sedmiletý bratr se dočkali osvobození Terezína sovětskou armádou.

⁷⁴ KLÍMA, I. *Moje šílené století*. Academia, 2009, s. 305-306.

⁷⁵ SLÁDEK, O. *Zločinná role gestapa*. Naše vojsko, 1986, s. 121-122.; Otto (1900-1941) a Viktor (1903-1942) Synkovi byli funkcionáři československého Komunistického svazu mládeže, později členy ilegálního ÚV KSČ. Starší Otto byl zatčen gestapem a popraven během prvního stanného práva v r.1941, mladší Viktor v roce 1942.

Válku rovněž přežily matčiny sestry – Eliška Synková, která zapřela svůj původ a odešla za bratry do SSSR, a Irena Franklová, která se fingovaně rozvedla a válku přečkala v Terezíně.

Karla Synková⁷⁶, narozená 5. října 1869, zemřela 11. července 1943 v Terezíně na rakovinu dělohy⁷⁷.

81letý Josef Synek zemřel pouhé čtyři měsíce před osvobozením Terezína, 6. února 1945, na tuberkulózu⁷⁸.

5.5 Ota B. Kraus

*„Sám Belzebub přišel z horoucí výhně pekelné, aby přiložil ruku k tomuto dílu. A Bůh lítostivě odvrací tvář od onoho kousku země, neboť jeho dobrotivé srdce příliš želí lidí, stvořených k obrazu Božímu. A tak je to země bez Boha.““
(Země bez boha)⁷⁹*

V Česku nepříliš známý, avšak světově uznávaný spisovatel Ota B. Kraus se narodil v roce 1921 v Praze. Zde absolvoval reálné gymnázium. Krausův otec Richard pocházel z Vlašimi nedaleko Benešova z tradiční židovské rodiny, která zde byla usazena dlouhá staletí. Jeho předkové se angažovali v českém politickém životě, což zdědil i Ota Kraus. Richard Kraus v Praze vlastnil firmu s dámským oblečením.

V roce 1941 přišel o firmu i rodinný dům. Celá rodina – otec, matka, Ota a mladší syn Harry – byla o rok později deportována do Terezína. Otec se zapojil do proslulého terezínského umění – od mládí se věnoval opernímu zpěvu. Následujícího roku se dostali do Osvětimi-Březinky, kde Ota pracoval jako vychovatel v dětském domově.

Podle vzpomínek syna Richard Kraus odmítl emigrovat do Palestiny, protože se celý život považoval za Čecha. Podle vzpomínek pozdější manželky Oty B. Krause zvažoval Ota odchod do Palestiny už v předválečné době, což se mu nepodařilo⁸⁰.

---

⁷⁶ podrobněji viz. příloha č. 7.

⁷⁷ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-10-24].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/19044>>.

⁷⁸ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-10-24].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/20153>>.

⁷⁹ KRAUS, O.B. *Země bez boha*. Sefer, 1992, s. 11.

⁸⁰ *Úhelný kámen. O autorovi Galilejských povídek s Ditou Krausovou*. [online]. 2009 [cit. 2010-11-07].

Dostupný z WWW: < http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2009/07/krausova_rozhovor>.

Přes výše zmiňované skutečnosti lze říci, že se Krausova rodina jako téměř výjimka mezi osobnostmi analyzovanými v této práci zabývala svým židovstvím, náboženstvím a vytvořením židovského státu⁸¹.

*Richard Kraus, nar. 10. ledna 1884, zemřel 11. července 1944 v Osvětimi-Březince*⁸².

*15letý Harry Kraus zemřel zřejmě v roce 1943 v Osvětimi*⁸³.

*Marie Krausová zemřela pravděpodobně v roce 1943 v Osvětimi ve věku 44 let*⁸⁴.

5.6 Arnošt Lustig

„Prožil jsem šťastné dětství a bohatý zbytek života. Vyprávím o tom a sám nevím, jestli rád nebo nerad. Ale vyprávím o tom, protože to má smysl. Dát vědět, co dokáže udělat člověk člověku, je klíč k našemu životu. Jediný smysl, který to dává, není někoho rozlítostnit, nechat se litovat, ale vědět. Kdo zná, je připraven se bránit. To je hlavní deviza naší existence.“
(Zpověď)⁸⁵

21. prosince 1926 se v Praze narodil zřejmě nejznámější český představitel tzv. druhé vlny „koncentračnické“ literatury Arnošt Lustig. Pocházel z rodiny majitele textilního obchodu, která ovšem často trpěla bídou. Později otec pracoval jako obchodní cestující s koženým zbožím, čímž si rodina značně polepšila. Matčina rodina Löwy – Cohen tradičně hovořila německy, Lustigův otec ve své vlastní rodině trval na používání češtiny. Lustig v Praze ukončil obecnou školu a nastoupil na tzv. reálnou školu, kterou navštěvoval do roku 1942, kdy byl vyloučen. Stal se učedníkem u krejčího.

Rodina plánovala vystěhovat se do Šanghaje, ale úředníci gestapa přijali peníze, aniž by k cestě došlo⁸⁶. V roce 1942 dostali Arnošt, matka, sestra Hana a sestřenice Věra, která s rodinou žila po smrti svých rodičů, předvolání do transportu.

Dostali se do Terezína. Podle Lustiga to bylo v rámci podmínek snesitelné. Další transport v roce 1944 následoval do Osvětimi. Při selekci byl otec kvůli zdánlivé nepotřebnosti (nosil brýle) poslán do plynové komory, zbytek rodiny byl zařazen na těžkou

⁸¹ *Holocaust Memorial* [online]. nedatováno [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: < <http://www.1holocaust.com/>>.

⁸² *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1575692>>.

⁸³ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-08].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1572065>>.

⁸⁴ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-08].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1574587>>.

⁸⁵ LUSTIG, A. *Zpověď*. Multisonic, 2008, nestránkovaný úvod.

⁸⁶ OBERMANNOVÁ, I. *Jak se Lustig málem stěhoval do Číny*. MF DNES, MAFRA, a.s., 1.11.2010, sešit C, s. 11.

práci. Život v tomto vyhlazovacím táboře byl každodenní boj o přežití – shánění jídla, vyhýbání se zlostné libovůli esesmanů apod. Za velice zajímavé v pozdějších souvislostech a historickém kontextu považujeme citaci následující vzpomínky:

„Byly tam statisíce Rusů. Zplynovali je stejně jako Židy. Jenom o tom ti Rusové nemluví. Zřejmě velké národy nerady mluví o svém ponížení. Kdybych tam nebyl, nevěděl bych, že sibiřskou armádu, kterou pochytili, protože je zastavila před Moskvou, celou zplynovali. A kdybych to nevěděl, tak bych se to nedozvěděl ani z tisku, ani z knih nebo z dějinných příruček. O tom se mlčí.“

V říjnu 1944 čekal Lustiga třetí transport – do německého Buchenwaldu. Během dalšího transportu uprchl se svým přítelem v dubnu 1945 a nějaký čas se skrýval. V Praze různým způsobem přežíval a v červnu se znovu setkal s matkou, sestrou a sestřenicí.

Emil Lustig (*1892) zemřel v roce 1944 v Osvětimi⁸⁷.

5.7 Jiří Orten

„Ta vlast, již mi nikdo nevezal, po níž jsem netoužil, neboť jsem ji měl od počátku, není mou pravou vlastí. Měl jsem svobodu, o níž jsem nevěděl. Vzali mi ji a miluji ji! Jsem připraven bít se o ni.“
(Kolo se točí)⁸⁸

Mladší bratr dramatika a režiséra Oty Ornesta Jiří Ohrenstein se narodil 30. srpna 1919 v Kutné Hoře. Do pětičlenné rodiny patřil kromě bratrů Oty (*1913) a Jiřího také nejmladší Zdeněk (*1929). Otec Eduard byl drobným obchodníkem a rovněž jedním ze zakladatelů regionální sociálnědemokratické strany. Orten navštěvoval reálnou školu (dokončil ji v roce 1936) a mezi jeho záliby patřil kromě četby také sport – tenis, lyžování.

Na druhý pokus složil v roce 1937 přijímací zkoušky na pražskou konzervatoř a stal se členem kroužku mladých básníků, jehož vedoucí osobností byl básník František Halas. Už jako velmi mladý se setkával s dělnickou mládeží a angažoval se v Jednotě nemajetných a pokrokových studentů⁸⁹.

Plně se zapojil do pražského uměleckého života levicově orientované mládeže.

---

⁸⁷ Databáze obětí [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1639314>>.

⁸⁸ GROSSMANN, J. *Deníky Jiřího Ortena*. Československý spisovatel, 1958, s. 190.

⁸⁹ Jednota nemajetných a pokrokových studentů – levicová studentská organizace

Vydávali vlastní časopis, hráli studentské divadlo. Jeho první verše vyšly v Haló novinách. V době Ortenových prvních literárních úspěchů zemřel otec. Orten dál publikoval a samostatně redigoval novinovou rubriku.

Po záboru Sudet a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava na něj byl ze strany rodiny vyvíjen nátlak k emigraci. Orten to však kvůli své přítelkyni, studentce Věře, odmítl.

Bratr Ota v roce 1939 odešel do Velké Británie a nejmladší bratr Zdeněk byl umístěn do židovského sirotčince v Praze. Orten v té době píše pod jmény Karel Jílek a Jiří Jakub.

Jiří Orten byl 30. srpna 1941 v centru Prahy sražen německým vozem (spekuluje se o úmyslném zavinění). Klavíristka Líza Kleinová, která jej doprovázela, nechala Jiřího zavést do Všeobecné nemocnice. Kvůli židovskému původu mu bylo odmítnuto ošetření. Jiří byl tedy převezen do Kateřinské ulice, kde mu měla být poskytnuta první pomoc. Ani tam se však z hlubokého bezvědomí neprobral a na krvácení do mozku zemřel 1. září 1941.

5.8 Lenka Reinerová

„V létě 1944 už byla definitivní porážka hitlerovského Německa jen otázkou času. Spojenecké armády postupovaly Evropou krok za krokem a do Mexika začaly docházet dobré i špatné zprávy. Dobré o postupném osvobození měst a zemí, špatné o tom, s čím se tam osvoboditelé setkali. Když jsem se ale dozvěděla, že nacisté zavraždili moje rodiče a obě sestry, celkem jedenáct příbuzných, bez vyzvání k nám okamžitě přiběhl. Sedl si (E. E. Kisch) ke mně. „Co budeme dělat, Egonku?“ ,opakovala jsem otázku, kterou jsem tak často slýchala od něj. „Co budeme dělat? Pokračovat.“

(Kavárna nad Prahou)⁹⁰

Poslední německy píšící pražská autorka – tento přívlastek k ní patří stejně neodmyslitelně jako „zuřivý reportér“ k Egonu Erwinu Kischovi.

Lenka Reinerová se narodila 17. května 1916 v pražské čtvrti Karlín jako druhá ze tří sester v rodině majitele železářství. Výchova dcer byla bilingvní, ale mluvilo se převážně německy.

Lenka Reinerová navštěvovala německé gymnázium ve Štěpánské ulici. Když jí bylo 16 let, dostal se obchod jejího otce do velkých finančních problémů a ona musela opustit školu a nastoupit do kanceláře firmy Oskar Stein (jejím spolupracovníkem byl pozdější spisovatel Jaroslav Foglar). V té době se také stala členkou Komunistického svazu mládeže –

---

⁹⁰ REINEROVÁ, L. *Kavárna nad Prahou*. Labyrinth, 2001, s. 72-73.

Komsomolu. V polovině 30.let také do vstoupila Komunistické strany Československa. Díky kontaktům s levicově orientovanými umělci získala práci novinářky v emigrantském časopisu Arbeiter Illustrierte Zeitung, kde působila v letech 1936-1938⁹¹. Šéfredaktorem časopisu byl Franz Carl Weiskopf. Několik dní před vytvořením Protektorátu Čechy a Morava odjela Reinerová kvůli pracovním povinnostem do Rumunska. Domů se už nevrátila a několik měsíců žila jako uprchlice ve Francii. Když byla Francie obsazena nacistickým Německem, pokusila se dostat do Mexika. To se jí nepodařilo a byla internována v ženských uprchlických táborech v západní Africe (dnešní Maroko).

V roce 1941 se dostala do Mexika a zde pracovala až do r. 1945 na Velvyslanectví české exilové vlády. Zde se v roce 1943 provdala za srbského lékaře, rovněž emigranta, Theodora Balka⁹². V roce 1945 se dozvěděla, že 11 členů její rodiny nepřežilo holocaust.

Babička Hermína Ledererová (matka Františky) zemřela pravděpodobně na konci roku 1942 v Treblince ve věku 79 let⁹³.

Otec Felix Reiner (*1880) zemřel 13. srpna 1942 v Terezíně⁹⁴.

Matka Františka Reinerová zemřela zřejmě v roce 1943 v Osvětimi, nebo při transportu do Osvětimi ve věku 58 let⁹⁵.

Sestra Lotta Aschermannová⁹⁶ (nar. 1911) zemřela 24. srpna 1942 v Lodži spolu s 10 letým synem Hanušem⁹⁷.

Manžel Lotty, Artur Aschermann (*1898), zemřel pravděpodobně v roce 1941 v Lodži⁹⁸.

Nejmladší sestra Alice Reinerová (*1920) zemřela v Osvětimi 6. listopadu 1942⁹⁹.

---

⁹¹ Arbeiter Illustrierte Zeitung – antifašistický levicový týdeník. Od počátku 20. let vycházel v Berlíně, v polovině 30. let přesídlil do Prahy. Proslul především fotomontážemi německého umělce Johna Heartfielda.

⁹² Theodor Balk, 1900-1974, vlastním jménem Dragutin Fodor. Srbský lékař a spisovatel, ve 20. letech studoval v Rakousku a Německu, pobýval také v Praze. Ve 30. letech s zúčastnil na straně francouzských interbrigadistů španělské občanské války. Se svou ženou se přestěhoval do Prahy v roce 1948 a zde také v roce 1974 zemřel.

⁹³ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1600132>>.

⁹⁴ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1762346>>.

⁹⁵ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1762411>>.

⁹⁶ podrobněji viz. příloha č. 8.

⁹⁷ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2121835>>.

⁹⁸ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2121809>>.

⁹⁹ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-09-24].

Dostupný z WWW:

<http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_FL/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/c/6_0_9D/.ce/7_0_V9/.p/5_0_P1/.d/5?victim_details_id=1892300&victim_details_name=Reiner+Alice&q1>

*Teta Adéla Krausová (nar. 1887) zemřela v roce 1942 v běloruském Malém Trostinci*¹⁰⁰.

*Manžel Adély, Mořic Kraus, zemřel také v roce 1942 tamtéž ve věku 62 let*¹⁰¹.

*Teta Frieda Fantlová (nar. 1890) zemřela v roce 1944 v Osvětimi*¹⁰².

*Manžel Friedy, Otto Fantl, zemřel zřejmě roku 1944 v Osvětimi ve věku 56 let*¹⁰³.

5.9 Věra Weislitzová

„V Čechách když řeknu, že jsem Židovka, obyčejně se na chvílku rozhostí rozpačité ticho. Není to příjemné. Je to stísnující, necítím se volně.“
(rozhovor pro Literární tvar)¹⁰⁴

Spisovatelka a manželka Arnošta Lustiga Věra Lustigová Weislitzová (v literatuře používá své dívčí jméno Weislitzová, aby nebyla závislá na jménu svého muže) se narodila 19. února 1927 v Moravské Ostravě. Otec se živil jako truhlář, měla starší sestru Hanu¹⁰⁵. Matka Olga zemřela v roce 1942 v Praze ve věku 41 let, protože jako Židovka nesměla být ošetřena v nemocnici¹⁰⁶. Rodina se totiž na počátku okupace přestěhovala do Prahy, aby, podle Věry Weislitzové, byla ve větším bezpečí. *„Táta chtěl do Palestiny, věřil, že je to náš stát, že tam jednou budeme žít. Babička Berta nechtěla nikam. Vyřešili to za nás jiní.*

=Y56aGGmb2iw%3D&q2=NCpbgWr%2B9Th4qKy%2FfBZEB0kLO3uNnD0S&q3=2ao07Yudp98%3D&q4=2ao07Yudp98%3D&q5=nqCqjUNDj34%3D&q6=87a57H8dszY%3D&q7=YFH1Ohs%2B1yqfKlyk9Av2CAqRFwBA2o8C&frm1_npage=1>.

¹⁰⁰ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1569400>>.

¹⁰¹ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1574990>>.

¹⁰² *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2062984>>.

¹⁰³ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1318331>>.

¹⁰⁴ CHATEAU, L. *Můj manžel Arnošt Lustig* [online]. 2008 [cit. 2010-12-03]. Dostupný z WWW:

<http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:AwO3VrdAGA8J:www.itvar.cz/archiv/01TVAR_08.pdf+v%2C%20Bra+weislitzov%20C3%A1+u%20C4%20Dila&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEEsGjEwLBQXhchZymSjs_In8nErVtVi8WpaeIoeuVag-SJi-hH6vkLI6c67W5QuFyc46uZCjULYC3DdNZv64tOrzWRxuDedw_N2u8FM0rjoFoyhnxP8s-DP0QSC81G_It71ZdPfl5&sig=AHIEtbQayzc_uPmTtxtPfQqhhUor7SS4ipA>.

¹⁰⁵ Manžel sestry Hany Arnošt Spitz (později si změnil jméno na hebrejské Gideon Shamir, z Hany se stala Khana Shamir) byl také od mládí zarytým sionistou, v roce 1939 se vystěhoval do Palestiny. Celá jeho rodina zahynula v lágrech.

¹⁰⁶ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-02]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/c/6_0_1L5/ce/7_0_2KI/p/5_0_2E6?victim_details_id=3829892&victim_details_name=Weislitz+Olga&q1=jfCInBtCuj4%3D&q2=ZDs6pmkCkGH%2F5wVF86%2BF4fTKk%2F%2B%2F7YCCksprN9UBHxE%3D&q3=jMD%2B3zfm%2FrM%3D&q4=jMD%2B3zfm%2FrM%3D&q5=YLYRYK%2FVr7o%3D&q6=H5oLTyr11mo%3D&q7=QUIw2r5Lj3oe4wS2IMVmMvTTuzZWVgPN&frm1_npage=1>.

Nedostali jsme víza. Židy nikde nechtěli. Kdyby tenkrát byl Izrael, nemusely nás miliony zemřít. Máma zemřela v roce 1941. Všude byly nemocnice, léky, ale ne pro nás“¹⁰⁷.

Zajímavostí je, že Weislitzovi byli členy Židovské náboženské obce v Praze a Leo Weislitz spolku Makkabi¹⁰⁸.

V červnu 1943 byl zbytek rodiny deportován do Terezína. Věra se sestrou pracovaly v továrně zpracující slídu. Jak Věra Weislitzová vzpomíná: „Byla nám pořád zima a měly jsme hlad. Dostávaly jsme jeden krajíček chleba na den, ale musely jsme ho sníst rychle, jinak by nám ho sežraly krysy. Zdají se mi sny. Rozprávím v nich se svojí maminkou, která onemocněla a zemřela ještě před transportem do Terezína. Povídám si i s tatínkem. Doufala jsem, že ho ještě uvidím. Ale to se už nikdy nestalo. Nevím ani, jak skončil a jestli má vůbec nějaký hrob. Nikdy Němcům neodpustím. A nikdy nemůžu zapomenout“¹⁰⁹. Obě sestry strávily v Terezíně celou dobu války, protože jejich otec pracoval na velitelství v evidenci a karty svých dcer, určené k transportu na východ, vyřazoval. Po osvobození Terezína v květnu 1945 tady sestry ještě dva měsíce čekaly na otce, ale zjistily, že nepřežil a zůstaly samy. Kromě otce zemřela také Věřina babička, strýcové a teta.

Leo Weislitz¹¹⁰ (*1891) zemřel v únoru 1945 v Dachau¹¹¹.

Berta Weislitzová zemřela zřejmě na konci roku 1942 při transportu do Osvětimi ve věku 75 let¹¹².

54letý Ervín Weislitz zemřel pravděpodobně při transportu do Treblinky v roce 1942¹¹³.

Richard Weislitz (*1892) zahynul v neznámém táboře v Polsku¹¹⁴.

---

¹⁰⁷ CINGER, F. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Mladá fronta, 2009, s. 148.

¹⁰⁸ podrobněji viz. příloha č. 9

¹⁰⁹ *Kdo miluje, umí odpouštět* [online]. 2008 [cit. 2010-09-23].

Dostupný z WWW: < http://www.lidovky.cz/kdo-miluje-umi-odpouset-0xb-/ln_noviny.asp?c=A080719_000137_ln_noviny_sko&klic=226587&mes=080719_0>.

¹¹⁰ podrobněji viz. příloha č. 10.

¹¹¹ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-01].

Dostupný z WWW:

<http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_FL/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/c/6_0_9D/ce/7_0_V9/p/5_0_P1/d/1?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg%5D&itemid=3931011&q1=S%2FjmEI3VkiU%3D&q2=ppSydJG1ehu6xVpFg1nOn1HSQ9I6HtWK&q3=ecob1Ze4p7U%3D&q4=ecob1Ze4p7U%3D&q5=BwMCOkHLi2w%3D&q6=vPTwmlJPYyE%3D&q7=eZqh79y2E8PLY11iCa5vf4AstrVdE8%2Bg&npage=&zoomdesc=&victim_details_name=+Weislitz+Leo&fromSearch=yes&victim_detail_s_id=3931011&imagenum=0&searchfor=1>.

¹¹² *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-05].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1967330>>.

¹¹³ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-05].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1967343>>.

¹¹⁴ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW:

Richardova žena Růžena Weislitzová zahynula zřejmě při transportu do Osvětimi v roce 1943 ve věku 51 let¹¹⁵.

[¹¹⁵ *Databáze obětí* \[online\]. 2009 \[cit. 2010-12-05\]. Dostupný z WWW:
< <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1977002>>.](http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F23021404_282_1341%2F165.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F23021404_282_1341%2F165.jpg%5D&itemid=931960&q1=KTbs6YJrkyg%3D&q2=TPXfjFtrYZ3MFWdatyQcrTeJ9mTGs2N9&q3=0hxxgI%2BNJDo%3D&q4=0hxxgI%2BNJDo%3D&q5=RPmQHaGOD1A%3D&q6=Mljz03sFSFE%3D&q7=SsqOmJFBY8TungZeMswGeG%2FqfloJU8HR&npage=&zoomdesc=&victim_details_name=+Weislitz+Richard&fromSearch=yes&victim_details_id=931960&imagenum=0&searchfor=1>.</p></div><div data-bbox=)

6 UMĚLCI – HERCI, REŽISÉŘI, VÝTVARNÍCI

6.1 Robert Guttman

„Sionismu jsem se vždy oddával s největším nadšením a jsem také nejstarším sionistou pražským, nikoli podle věku, ale podle délky přesvědčení. Moje tělesné zocelení a trénink umožnily, že jsem šel v roce 1897 pěšky na kongres do Basileje. Byl to závrtný pochod, extáze! Při kongresu bylo mé nadšení tak veliké, že jsem sám sobě složil slib: Všem navzdory a nikomu ke škodě nebo ku prospěchu zůstat věrný sionismu a židovství a vše mu obětovat...”
(Robert Guttman: malíř a turista z Prahy)¹¹⁶

Extravagantní pražský malíř a zanícený propagátor sionistických myšlenek se narodil 20. dubna 1880 v šumavské Sušici. Základní školu absolvoval v Plané nad Lužnicí, reálnou školu navštěvoval dva roky v Českých Budějovicích, odkud byl po opakovaných konfliktech odejit. V roce 1895 přišel do Prahy, kde několik let studoval soukromou malířskou školu, mimo to se věnoval sportu, zpěvu a chtěl se stát kantorem v synagoze¹¹⁷.

Silně na něj zapůsobily myšlenky v té době vznikajícího sionistického hnutí, s velkým zaujetím četl Herzlův Židovský stát. Stal se rovněž členem židovského studentského spolku Makkabi (*1893)¹¹⁸. Se západem se zúčastňoval téměř všech sionistických kongresů – ať už se jednalo o Basilej, Londýn, Haag, Hamburk. Cestoval zásadně pěšky.

V roce 1898 zemřel Guttmanův otec. Na počátku 20. století objevil názory Berthy von Suttner¹¹⁹ a stal se stoupencem pacifistického směru. V období mezi oběma světovými válkami se věnoval malování, kresbě karikatur a cestování – navštěvoval například tradiční židovské vesnice na Podkarpatské Ukrajině, Slovensko nebo Francii. Soubor svých kreseb věnoval prezidentu republiky Tomáši Garrigue Masarykovi (kterého si velmi vážil za jeho angažovanost v tzv. hilsneriádě). V roce 1925 se oženil. Od konce 20. let a po celá 30. léta vystavoval na různých místech v Praze i v zahraničí. Druhou polovinu 30. let až do roku 1941 trávil Guttman téměř osamocen ve svém bytě. Do prvního transportu, který 16. října 1941 mířil z Prahy do polské Lodže, byl zařazen i Guttman. Podle vzpomínek spoluvězňů pobyt v ghettu protřelého kosmopolitu zcela psychicky zlomil.

Robert Guttman zemřel 14. března 1942 hlady v lodžském ghettu¹²⁰.

¹¹⁶ Robert Guttman: *malíř a turista z Prahy*. Židovské muzeum v Praze, 2001, s. 6.

¹¹⁷ kantor – v židovské hudbě se jedná o církevního zpěváka

¹¹⁸ Robert Guttman: *malíř a turista z Prahy*. Židovské muzeum v Praze, 2001, s. 5.

¹¹⁹ Bertha von Suttner, 1843-1914, pražská rodačka, významná osobnost 19. století, jedna z prvních žen, které vystupovaly ostře pacifisticky. Pracovala jako sekretářka švédského vědce Alfreda Nobela. Jako historicky první žena převzala v roce 1906 Nobelovu cenu za mír. Zemřela symbolicky několik dnů před vypuknutím první světové války.

¹²⁰ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-19].

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2078285>>.

6.2 Hugo Haas

„*Asi tu (USA) zůstanu nadobro. Ne že bych netoužil po domově, ale stalo se mi příliš moc zlého, tatínek zemřel v Terezíně a Pavlíčka zabili v plynu v Oswečimi... a proto nevěřím, že bych tam mohl zapomenout a být šťasten.*“
(z dopisu herečce Anně Sedláčkové)¹²¹

Jeden z nejlepších představitelů československého prvorepublikového filmu přišel na svět jako druhý syn obchodníka s obuví Zigmunda Haase a jeho ženy Olgy 19. února 1901 v Brně. Matka, původním jménem Epsteinová, pocházela z ruské Oděsy. Bratr Pavel se později stal velmi uznávaným hudebním skladatelem.

Haas nedokončil studia na střední škole (byl vyloučen kvůli odmítnutí mobilizačního rozkazu)¹²². Po válce nastoupil na brněnskou konzervatoř a stal se členem Národního divadla v Brně. Krátké angažmá v Moravskoslezském divadle vyměnil za české hlavní město. V Praze účinkoval v Divadle na Vinohradech a v Divadle Komédie, spolupracoval s významnými divadelními osobnostmi té doby K. H. Hilarem a O. Fischerem. Matka Olga zemřela v roce 1933 na rakovinu.

Ve 30. letech se stal členem proslulé Táflrundy¹²³ a jde zároveň o dobu jeho největší filmové slávy – natočil např. *Muže v offsidu*, *Kvočnu*, *Mravnost nade vše*, *Svět, kde se žebra* a režíroval *Kvočnu* nebo *Děvčata, nedejte se!*

Den před podepsáním Mnichovské dohody, 29. září 1938, se Haas oženil s 21letou baronkou Marií von Bibikoff. Jejím otcem byl velvyslanec carského Ruska ve Švýcarsku, matka pocházela ze známé zahradnické rodiny v Turnově. Na počátku roku 1939, kdy se v Československu stupňovaly protižidovské útoky, se Haasovým narodil jediný syn Ivan. Jeho rodiče zvolili emigraci a dvouměsíčního syna nechali u své švagrové Soni, která pracovala v Brně jako dětská lékařka¹²⁴. Nejprve zakotvili v Paříži, ale krátce po jejím obsazení odjeli do Portugalska. Na zfalšované pozvání se Haasovi dostali do USA. Žili postupně v Chicagu, New Yorku a Hollywoodu – Haas zde opět točil, ale spíše epizodní role.

Zigmund Haas zemřel 13. května 1944 v Terezíně.

*Pavel Haas zemřel v Osvětimi 17. října 1944*¹²⁵.

¹²¹ BROŽ, J. *Aféry Anduly Sedláčkové*. Petrklíč, 2008, s. 171.

¹²² V poslední fázi první světové války šlo o tzv. totální mobilizaci, kdy byli povolováni i chlapci ve věku 16 až 18 let.

¹²³ Táflrunda – společnost významných pražských osobností, členy byli např. Karel Steinbach, Ferdinand Peroutka nebo Jiří Voskovec a Jan Werich.

¹²⁴ Soňa Haasová (z dostupných zdrojů se mi nepodařilo zjistit životní data) ruská Židovka, původním příjmením Jakobsonová – jejím prvním manželem byl významný filolog, ruský Žid Roman Jakobson.

¹²⁵ *Databáze obětí* [online]. 2008 [cit. 2010-09-24].

6.3 Ljuba Hermanová

*„Za války jsem nikde nehrála. Ani ve filmu, ani v divadle. Po tatínkovi, jak víte, jsem míšenka a navíc, když přišli 15. března Němci, což se mi nelíbilo a dala jsem to v Novém divadle najevo, byl to okamžitě můj konec. Měli jsme přitom před premiérou, jenomže já přestala zkoušet, protože mě Oldřich Nový okamžitě sám od sebe sesadil. Přitom jeho žena Alice¹²⁶ byla Židovka. (Nikdy ovšem, co já vím, na veřejnosti nenosila hvězdu a Nový byl v posledních měsících války kvůli ní dokonce internován.)
(ze vzpomínkové knihy Ondřeje Suchého)¹²⁷*

Pouze s polovičním židovským původem přišla 23. dubna 1913 v Neratovicích na svět Ljuba Herrmannová (po druhé světové válce si herečka příjmení zjednodušila) jako druhé dítě židovského úředníka a katoličky. Rodina byla proti sňatku svého syna s dcerou řezníka římsko-katolického vyznání a přerušili vzájemné kontakty.

Otec¹²⁸ v souvislosti s tím vedl své děti k ortodoxnímu náboženství (katolictví).

Několik let po první světové válce se rodina přestěhovala do Prahy, kde Hermanová navštěvovala dívčí gymnázium ve Vojtěšské ulici. V té době měla vztah s Hugo Haasem. Studia nedokončila a nastoupila do prvního angažmá jako operetní subreta ve smíchovské Areně. Na počátku 30. let rovněž nějaký čas působila ve slovenském Národním divadle v Bratislavě, účinkovala také v brněnském divadle a slavném Theater an der Wien. Tehdy se také poprvé vdala – jejím manželem byl boxer Hrabák. Spolupracovala také s Jaroslavem Ježkem a duem Voskovec-Werich v jejich Osvobozeném divadle. Od roku 1937 až do začátku války hrála v Novém divadle Oldřicha Nového.

Do roku 1939 natočila také několik málo filmů, které dodnes nejsou veřejnosti, kromě filmových nadšenců, známé: Peníze nebo život, Pán na roztrhání, S vyloučením veřejnosti, Vražda v Ostrovní ulici, Jindra, hraběnka Ostrovíková nebo Jsem děvče s čertem v těle¹²⁹.

Pro svůj položidovský původ nesměla do roku 1945 veřejně vystupovat a stáhla se do ústraní. Podle Norimberských zákonů byla považována za židovskou míšenku (židovští míšenci měli nejméně dva židovské prarodiče – z náboženského hlediska). Obecně vzato je otázka židovských míšenců velmi složitá, protože podle tzv. Zákona na ochranu německé krve a cti byli lidé dělení na Němce, Židy a míšence. Určujícím znakem židovského původu bylo,

---

Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1428285>>;
<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1427882>>.

¹²⁶ Alice Mahlerová Wienerová (podruhé provdaná Valentová Nová), 1902-1967, pocházela z významné židovské rodiny bankéře, v Brně vlastnila fotografický ateliér, za války přišla o mnoho členů rodiny, sama přežila koncentrační tábor v důsledku čehož u ní propukla schizofrenie.

¹²⁷ SUCHÝ, O. *Ljuba Hermanová*. Brána: Knižní klub, 2003, s. 88.

¹²⁸ Z dostupných zdrojů se mi nepodařilo zjistit, jaký byl osud Jana Hugo Herrmanna.

¹²⁹ HERMANOVÁ, L... *a co jsem ještě neřekla*. Melantrich, 1993, s. 58.

zda dotyčný měl nejméně tři židovské prarodiče, kteří *příslušeli k německému náboženskému společenství nebo k němu dříve patřili*¹³⁰. Pokud měl dotyčný jen dva židovské prarodiče, z hlediska rasových zákonů byl židovským míšencem. O tom, zda bude deportován rozhodovalo, zda se ke dni 15. září 1935, tj. ke dni vydání zákonů, hlásil k židovské víře¹³¹.

6.4 Juraj Herz

„Co je to Žid? Rasa? Na dlouhá tisíciletí vražděných, decimovaných Židech, kteří však přesto nosí povinné pejzy a kaftany a nepřestávají se modlit k tomu Bohu, jenž jejich utrpení připustil a celou tu dobu mu přihlíží, se mi snad nejvíc zjevuje absurdita náboženství, absurdita víry, a té židovské o to víc.“
(z rozhovoru pro Instinkt)¹³²

Klasik československého filmu, režisér mnoha uznávaných a ceněných hororových filmů Juraj Herz se narodil 4. září 1934 ve slovenském Kežmaroku, kde otec Leo působil jako lékárník.

Rodina se z obav před nacisty nechala v průběhu války pokřtít evangelickým farářem a skrývala se ve vesnici Eisdorf (slovensky Žakovce), kterou obývali Němci. Obyvatelé vesnice podle svědectví solidárně mlčeli, přestože o přítomnosti židovské rodiny věděli. Po třech týdnech dostali zprávu od otcova zaměstnavatele, že už nebezpečí pominulo, a vrátili se do Kežmaroku. Tam je ovšem udali slovenští spoluobčané, rodina byla odvedena gardisty Andreje Hlinky a transportována do koncentračního tábora Ravensbrück na konci roku 1944. Juraj se později dostal do německého Sachsenhausenu, kde ho roku 1945 osvobodila sovětská armáda. Otec byl osvobozen z německého tábora Wöbbelin Američany a matku osvobodila v Bergen Belsenu britská armáda¹³³.

11letý Juraj se vrátil s rodiči v roce 1945 do Kežmaroku. Herzovi chtěli poděkovat lidem, kteří je za války skrývali, ale Němci byli mezitím odsunuti nebo zabiti a zmiňovaní gardisté se stali členy KSČ. Po válce se narodil Herzův mladší bratr. V rodině Juraje Herze zemřelo okolo 60 lidí – prarodiče, tety, strýcové...

---

¹³⁰ *Platit za Žida* [online]. 2002 [cit. 2010-09-28]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1998/11/platit>.

¹³¹ Obecně je problematika židovské identity velmi složitá, postupem času prošla významnou genezí. Ve starověku byl určujícím faktorem židovský otec, ve středověku naopak matka. V současnosti dochází k liberalizaci ve všech sférách, ale zároveň vzniká staronový úzus – patrilinealismus.

¹³² LIPČÍK R. *Mládeži nepřístupný pohádkář*. Mediacop, s.r.o., 2009, s. 34.

¹³³ *Zatraceně Černá karkulka* [online]. 2010 [cit. 2010-09-28]. Dostupný z WWW: http://www.lidovky.cz/zatracene-cerna-karkulka-rozhovor-s-kralem-ceskeho-hororu-pnh-/ln_kultura.asp?c=A100704_125521_ln_kultura_tsh>.

6.5 Helga Hošková Weissová

„Jak si vysvětluju, že jsem přežila? To si nedovedu vysvětlit vůbec. To byla náhoda, štěstí, osud. Byla to skutečně náhoda, to nemělo s ničím nic společného, jestli byl člověk zdravěj, práceschopnej. Děti ve věku, v kterým se byla já, já jsem byla jedna z těch mála dětí, kterým bylo míň než 15. Do Terezína jsem šla 12letá, do Osvětimi jsem přišla, když mi nebylo ještě 15. Děti, kterým bylo míň než 15 a prošly osvětimskou selekcí, nás přežilo sotva stovka. A já jsem jedna z nich. Ale byla to skutečně náhoda.“
(z pořadu ČT 24 Studio 6)¹³⁴

Akademická malířka Helga Weissová se narodila 10. listopadu 1929 v Praze. Otec Otto Weiss pracoval jako bankovní úředník, matka Irena (roz. Fuchsová) byla švadlena.

V 10 letech byla pro svůj původ vyloučena ze základní školy. 10. prosince 1941 ji společně s rodiči deportovali do koncentračního tábora Terezín¹³⁵.

Pobyt v Terezíně trávila na bloku se stejně starými dívkami. Po tu dobu si na radu svého otce vedla deník a kreslila terezínský život. Tím v podstatě dotvářela proslulé terezínské umění, i když v „dětském“ provedení.

V říjnu 1944 byla s matkou převezena do Osvětimi a poté do tábora Freibergu u Drážďan, kde pracovala v letecké továrně. Jak sama malířka vzpomínala: *„Odtud jsme byly evakuovány v polovině dubna 1945 v otevřených vagónech, téměř bez jídla a vody, přes Most, Plzeň, Klatovy a České Budějovice do Mauthausenu. Na pokraji naprostého vyčerpání jsme se v cikánském táboře dočkaly 5. května 1945 osvobození americkou armádou“*¹³⁶.

Helga Weissová patří mezi několik málo dětí, které prošly terezínským ghettem a přežily ho. Opačným příkladem byl nadaný Petr Ginz¹³⁷ nebo Zdeněk Ohrenstein, bratr Oty Ornesta a Jiřího Ortena.

*Otto Weiss (*1898) zemřel v roce 1944 v Osvětimi*¹³⁸.

6.6 Ota Ornest

„Jsem tedy Čech, ale svým vyznáním, od něhož se nedistancuji, jsem žid. Vždycky budu psát s malým ž. Plně však respektuji občany, kteří přijali za svůj jazyk hebrejštinu, vychovávají v tomto duchu své děti, žijí nebo pomýšlejí na to žít v Izraeli a židovské dějiny,

¹³⁴ TŘEŠŇÁKOVÁ, M. *Helga Hošková Weissová předává poselství i varuje* [online]. 2009 [cit. 2010-11-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/kultura/69586-helga-hoskova-weissova-predava-poselstvi-i-varuje/>>.

¹³⁵ BURDOVÁ, D. *Příběh o nešťastném manželství* [online]. bez data [cit. 2010-11-13].

Dostupný z WWW: <http://www.zmizeli-sousedu.cz/pracestudentu/weby/litomysl/cz/nes_man.htm>.

¹³⁶ ŠUSTOVÁ, J. *„Terezínské dítě“ Helga Hošková Weissová vystavuje v Praze* [online]. 2009

[cit. 2010-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/akce/_zprava/646572>.

¹³⁷ Petr Ginz, 1928-1944, v Terezíně si vedl deník, kreslil a snil o životě po válce. Nejznámější je jeho kresba Měsíční krajina. Zemřel v Osvětimi.

¹³⁸ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-13].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1972114>>.

tradice a kultura jsou jim nejbližší, ztotožnili se s nimi a právem se hlásí k národnosti židovské. Ti se s naprostou samozřejmostí stali Židy.“
(z rozhovoru s Marií Valtrovou)¹³⁹

Starší bratr básníka Jiřího Ortena Otto Ohrenstein se narodil 6. července 1913 v Kutné Hoře v česky mluvící rodině. Otec Eduard zemřel v roce 1936 na leukémii. Matka Berta vedla poté sama galanterii a znovu se provdala.

Na dramatickém oddělení pražské konzervatoře studoval ve 30. letech. V té době také působil ve Středočeské činohře J. Burdy, Národním divadle v Košicích a Městském divadle v Plzni. V Plzni strávil divadelní sezonu 1938 – 1939.

Na období před emigrací vzpomínal takto: *„Bylo prvního máje 1939. Vešel jsem do kavárny. Hoši seděli za kulatým stolem. Přisedl jsem si. „Ty sis ničeho nevšíml?“ „Ne, čeho jsem si měl všimnout?“ „Tak se podívej támhle na stěnu.“ Na stěně visela tabulka s výrazným nápisem „Návštěvy Židů nejsou vítány“. Něco takového jsem viděl poprvé v životě“¹⁴⁰.*

Pro svůj původ dostal v divadle výpověď a v květnu 1939 uprchl přes Polsko a Švédsko do Velké Británie, kde prožil celou válku. Původně plánovala emigraci celá rodina, ale matka i Jiří nakonec odmítli. Spolupracoval s Pavlem Tigridem a Janem Schwarzem v československém vysílání BBC.

Nejmladší bratr Zdeněk strávil počátek války v židovském sirotčinci v Praze. Potom byl deportován do Terezína, Osvětimi a následně do Dachau. Po válce se stal hercem. Zemřel v roce 1990 při autonehodě.

6.7 Karel Reiner

„Má-li píseň zpívat všechen lid, musí obsáhnout celou škálu života, jak se dnes vytváří, v celé jeho rozmanitosti u jednotlivců i v kolektivu, musí vyjádřit a především udávat směr úsilí lidu, musí umožnit jednotlivci i celku, aby v ní našli výraz vlastního života, aby jí byli vedeni k radostné, nejlidštější budoucnosti...“

(z reakce na článek Zrodila se nová píseň?)¹⁴¹

---

¹³⁹ VALTROVÁ, M. *Hraje Váš tatínek ještě na housle? Rozhovor Marie Valtrové s Otou Ornestem*. Primus, 1993, s. 343.

¹⁴⁰ VALTROVÁ, M. *Hraje Váš tatínek ještě na housle? Rozhovor Marie Valtrové s Otou Ornestem*. Primus, 1993, s. 30.

¹⁴¹ KUNA, M. *Dvakrát zrozený. Život a dílo Karla Reinerja*. Nakladatelství H& H, 2008, s. 217.

Skladatel, klavírista a hudební publicista přišel na svět 27. června 1910 v Žatci jako syn zpěváka a kantora v žatecké synagoze Josefa Reinera, který absolvoval vídeňskou konzervatoř¹⁴². Maturitu složil na německém gymnáziu ve svém rodném městě v roce 1928. Ve studiu pokračoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v roce 1933 složil rigorózní zkoušku a získal titul JUDr. Hudbu studoval soukromě u Aloise Háby a Josefa Suka. Na Filozofické fakultě UK v roce 1935 ukončil studium hudební vědy.

Mezi léty 1934-1938 spolupracoval jako pianista a skladatel scénické hudby s avantgardním levicovým divadlem E. F. Buriana¹⁴³. Dále spolupracoval také s Levou frontou a Svazem dělnických divadelních ochotníků československých. Tři roky působil ve sdružení pro soudobou hudbu – Přítomnost. Před vypuknutím války pracoval jako hudební poradce gramofonové společnosti Esta. Přispíval také do časopisů Eva, Rytmus a Českého slova a byl redaktorem v hudebním oddělení nakladatelství Melantrich.

Karel Reiner se poprvé oženil v roce 1939 s Marií Fantovou, ale manželství se rozpadlo. Po vypuknutí druhé světové války se musel vzdát svých veškerých aktivit. S Hanou Steinerovou, překladatelkou z bulharštiny, se oženil v roce 1942¹⁴⁴.

Do roku 1943 byl zaměstnán v Židovské náboženské obci v Praze a v Židovských listech. Jeho jméno ovšem muselo být tajeno, ať už se jednalo o Špalíček národních písní a říkadél nebo studii o exotické hudbě, podepsal se pod něj skladatel a Reinerův učitel Alois Hába¹⁴⁵.

V roce 1943 byl deportován do Terezína, kde se zapojil do uměleckého života a spoluvytvářel proslulé terezínské umění (spolu např. s Norbertem Frýdem). Následujícího roku ho transportovali do Osvětimi a do tábora Kauferingu. V roce 1945 unikl z pochodu smrti a vrátil se do Prahy.

Otec Josef Reiner¹⁴⁶ (*1872) zemřel krátce po příchodu do Terezína, 4. června 1942¹⁴⁷.

Datum úmrtí matky Sabiny Reinerové je neznámé, zemřela zřejmě v Terezíně¹⁴⁸.

---

¹⁴² shoda příjmení s Lenkou Reinerovou je čistě náhodná

¹⁴³ Emil František Burian, 1904-1959, – český básník, dramatik a režisér. Válku prožil Terezíně, Dachau a Neuengamme. Po návratu do Prahy se významně angažoval v KSČ. Po návštěvě SSSR kritizoval vládnoucí nomenklaturu. Rok poté zemřel.

¹⁴⁴ KUNA, M. *Dvakrát zrozený. Život a dílo Karla Reinera*. Nakladatelství H& H, 2008, s. 125.

¹⁴⁵ *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. 2010 [cit. 2010-09-29]. Dostupný z WWW: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1177.

¹⁴⁶ V případě Josefa Reinera se prameny rozcházejí v datu narození, stejně jako u jeho ženy.

¹⁴⁷ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2011-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1762684>

6.8 Jiří Weiss

„Socialismus, tedy myšlenka, které já jsem věnoval svůj život, je jenom myšlenka. Já jsem se přesvědčil o tom, že ji nelze uskutečnit. Několikrát se mě ptali, jaké mám zásady. Odpovídal jsem, že jsem měl zásady, ale teď žádné nemám, protože všechny zásady jsou špatný. Jestli já bych měl odkázat něco mladým v této zemi, tak bych jim jenom řekl, že nesměj sloužit žádný myšlence, žádný straně... Jenom člověku.“

(z oficiálního životopisu)¹⁴⁹

Režisér a scénárista Jiří Weiss¹⁵⁰ se narodil v Praze rok před vypuknutím první světové války 29. března 1913 do zámožné rodiny. Přesto nebo právě proto se Jiří Weiss zúčastňoval setkávání mladých komunistů, kde mimo jiné poznal Jana Drdu¹⁵¹. Rodinné prostředí na něj totiž působilo, jak popisoval ve svých jediných pamětech z 90. let, odpudivě:

„Položil sluchátko (otec), pohlédl vítězoslavně na mě a řekl: „Čtyři telefonní rozhovory a dvacet tisíc korun zisku. Tak se, hochu, dělají peníze.“ Působilo to na mě zcela opačně: „Tak se okrádá dělnická třída o nadhodnotu své práce,“ zarecitoval jsem vzpurně. Otec se naklonil přes stůl a vrazil mi facku, až si o mou tvář rozbil hodinky“¹⁵².

Toužil studovat filmovou školu v Moskvě, ale nebyl přijat, podle vlastních slov proto, že zahraniční studenti nebyli schopni akceptovat atmosféru stalinského Ruska. Na přání otce poté vystudoval právnickou fakultu. Pracoval u firmy Generalia, která se zabývala vymáháním pohledávek, a poté u české pobočky známé americké filmové společnosti Metro-Goldwyn-Mayer. V té době se seznámil se spisovatelem a začínajícím režisérem Vladislavem Vančurou, který ho seznámil se světem českého filmu. Práci pomocného kameramana si vyzkoušel v roce 1934 ve Vančurově snímku Marijka nevěrnice. Jeho soukromý film Lidé na slunci promítaný na benátském filmovém festivalu se nedochoval. V roli dokumentaristy se Weiss představil ve filmu Dejte nám křídla v roce 1936. Na Podkarpatské Rusi vzniklo

---

¹⁴⁸ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2011 [cit. 2011-2-10]. Dostupný z WWW: <[¹⁴⁹ *Jiří Weiss* \[online\]. bez data \[cit. 2011-02-11\].](http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/p/5_0_2E6?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F08032135_354_3409%2F257.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F08032135_354_3409%2F257.jpg%5D&itemid=482350&q1=9jFs4TsFYso%3D&q2=pGXPwDusQqehyNOMjkZRFMwb2XVVBKzG&q3=7ixFPA2t4qc%3D&q4=7ixFPA2t4qc%3D&q5=rcBfUBIXKfM%3D&q6=OAXJ6nikVCs%3D&q7=IoUAcsixwPYTtJDpXMJiQJpGg5B%2FNKa4&npage=&zoomdesc=%2F08032135_354_3409%2F257.jpg&victim_details_name=+Reiner+Sabina&fromSearch=yes&victim_details_id=482350&imagenum=0&searchfor=1>.</p></div><div data-bbox=)

Dostupný z WWW: <<http://www.volny.cz/czfilm/Osobnosti/Weiss.htm>>.

¹⁵⁰ shoda příjmení s Helgou Hoškovou Weissovou je čistě náhodná

¹⁵¹ WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 12-13.

¹⁵² WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 17-18.

následujícího roku jedno z Weissových nejvýznamnějších děl – film *Píseň o smutné zemi*, jeden z prvních dokumentárních filmů v Československu¹⁵³.

Podle vlastních vzpomínek byl již v předmnichovské republice organizovaným členem KSČ, který se osobně znal s jejími známými vedoucími představiteli, jako byl např. Julius Fučík¹⁵⁴. Krátce před emigrací došlo v barrandovských ateliérech k situaci, kterou Weiss popsal takto: „*Když mě režisér Binovec¹⁵⁵ zahlédl při natáčení, přerušil filmování a pronesl historickou větu: „Pokud ten židák bude v ateliéru, netočím.“ Poté celá osádka ateliéru – včetně herců – stála a hleděla na mě a hledí na mě dodnes, po šedesáti letech*“¹⁵⁶.

Rodnou zemi Weiss opouští v prosinci 1938 a nachází exil ve Velké Británii. V témže roce začal natáčet *Dvacet let svobody*, ale nestačil je dokončit. Už v roce 1939 díky finanční podpoře českého exilového ministerstva natáčí film *Uloupení Československa* (*Rape of Czechoslovakia*) – jde o montáž zpravodajských záběrů.

Zajímal se také o osudy anglických i zahraničních jednotek, mimo jiné Čechů, čemuž odpovídají i názvy jeho filmů: *Věčná Praha* (*Eternal Prague*), *Mládež bojuje*, *Sovětský svaz útočí*, *Porobená země* nebo *Před útokem* (*Before the Raid*).

Posledními filmy, které zde v roce 1945 natočil, jsou *Dopis z Prahy* (*A Letter from Prague*) a *Věrní zůstaneme*¹⁵⁷. V témže roce se vrací do Československa.

*Datum úmrtí otce Emila Weisse není známo, zemřel pravděpodobně v Osvětimi ve věku 70 let*¹⁵⁸.

*Matka Marta Weissová zemřela zřejmě na konci roku 1944 v Osvětimi*¹⁵⁹.

---

¹⁵³ MERHAUT, V. *Jiří Weiss*. Československý filmový ústav, 1988. s. 5.

¹⁵⁴ WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 31-33.

¹⁵⁵ Václav Binovec, 1892 – 1976, režisér němých a především prvorepublikových filmů, už v předválečné době projevoval své antisemitské a nacistické názory. Dodnes se spekuluje o tom, že na jeho přímý pokyn byl v roce 1941 zatčen písničkář Karel Hašler. Od poloviny května 1945 byl pro své válečné aktivity – jako údajný důvěrník gestapa – vyslýchán a byl doživotně vyloučen z filmové činnosti. Ve vězení strávil necelé 3 roky. V 60. letech emigroval do Německa, ale sám se vrátil do ČSSR. Zemřel v Praze.

¹⁵⁶ WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 39.

¹⁵⁷ MERHAUT, V. *Jiří Weiss*. Československý filmový ústav, 1988, s. 10.

¹⁵⁸ *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2011 [cit. 2011-02-06]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=989286&victim_details_name=Weiss+Emil&q1=0N9y1H%2Bf0SM%3D&q2=TB1pLZQYIN2Z9ElzmsEVzBIdwvpZyK6f&q3=CDidK0oq4ok%3D&q4=CDidK0oq4ok%3D&q5=JrCqajqZf1U%3D&q6=mWYlhA%2Fsr0o%3D&q7=SZn5Z5h345pw7W41DhPyXuEGhm6FnUVy&frm1_npage=1>.

¹⁵⁹ *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2011-02-03].

Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1971711>>.

7 POVÁLEČNÉ ETAPY ŽIDOVSKÉ KULTURY

7.1 Léta 1945–1948

Jak je patrné z výše uvedených medailonků, informací, úvodů, souhrnu předválečného života a války, dva umělci válku nepřežili – Jiří Orten zemřel ještě před deportací v Praze, Robert Guttman podlehl nedostatku jídla v Lodži.

Rok 1945 znamenal pro válkou zničenou Evropu nové naděje, ale i rozčarování a smutek. Mnozí lidé přišli o celou rodinu nebo o její část, veškerý majetek a často i ideály, a tak hledali viníky. Tato skutečnost vedla v poválečných letech ke vzrůstajícímu zájmu o politické dění.

Obnovená Československá republika se snažila dostat ve všech oblastech na svou předválečnou úroveň, je ovšem samozřejmé, že se situace v mnoha ohledech lišila – např. co se týče politické angažovanosti. Válkou zdecimovaní lidé hledali jistoty a ty jim ve svém programu nabízela Komunistická strana Československa. Ač to po všem dobře známém následném vývoji může znít jako klišé, nelze poměřovat životní standard, myšlenky a názory staré téměř tři čtvrtě století se současným životem člověka 21. století.

Různí lidé se s nastalou situací vyrovnávali různě, roli v tom hrálo více faktorů: věk, původ, národnost, politická orientace rodiny apod.

Pokusili jsme se tedy o rámcové zařazení a vytvoření určitých kategorií, kterými lze charakterizovat směry a cíle, kterými se tyto osobnosti ubíraly. V mnohých případech se kategorie prolínají, vzájemně ovlivňují a doplňují.

Z hlediska politiky jsme vytvořili tyto skupiny: předváleční komunisté, pováleční komunisté, sionisté, předváleční emigranti, pováleční emigranti, emigranti po roce 1968 a ti, kteří prožili celý život v ČS(S)R.

Celková analýza se zabývá všemi obdobími naší historie od konce druhé světové války až do současnosti a snaží se postihnout příčiny, důvody a následky jednání jednotlivých osobností.

7.1.1 Členové KSČ

Jak je patrné z výše uvedených statistik a dobových dokumentů, počty členů KSČ z doby před rokem 1938 a po roce 1945 nelze srovnávat. I přesto mnoho umělců zmiňovaných v této práci byli předváleční členové strany. Poměrně nesrovnatelný je, ať už z hlediska věku, životních zkušeností a poměrů, z kterých pocházel, **Egon Erwin Kisch**.

Členem Komunistické strany Německa byl už od jejího vzniku, později se stal členem KSČ. Své politické přesvědčení hájil i během válečných let, a když se po osmi letech exilu vrátil do rodné Prahy, začal opět pracovat s novou nadějí na lepší budoucnost. Zpracovával knihu o poválečném vývoji československého státu. Vzhledem k tomu, že měsíc po Únoru 1948 Kisch zemřel na záchvat mrtvice, lze se pouze domnívat, jak by se stavěl k vývoji Československa.

Poněkud v jiné situaci se nacházela Kischova spolupracovnice **Lenka Reinerová**. Komunistkou se stala ve svých 16 letech, a to nikoliv z obdivu k levicovým intelektuálům, ale z prostého faktu neutěšené existenciální situace své rodiny a nerovných šancí v demokratickém Československu.

V roce 1945 odjeli společně s manželem do Bělehradu, kde se jim v roce 1946 narodila jediná dcera Anna. V dnešním Srbsku žili do prosince 1948, kdy se vrátili do Prahy¹⁶⁰.

Také **Norbert Frýd**, který se vrátil z koncentračního tábora, kde rovněž přišel o celou svou rodinu, se ihned aktivně zapojil do společenského života. Na konci roku 1945 svědčil v procesu proti velitelům z koncentračního tábora Dachau. Nezanevřel na svou předválečnou politickou orientaci a angažoval se jako funkcionář KSČ. Od roku 1947 do roku 1951 působil jako československý kulturní atašé v Mexiku.

Po 6 letech strávených ve Spojeném království přijel **Ota Ornest** do rodné země. Začal pracovat jako dramaturg a režisér v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého na pražském Smíchově. V roce 1946 se mu v Praze narodil první syn, herec a režisér Jiří Ornest (matkou byla herečka Jarmila Smejkalová). Ornest se věnoval nejen divadlu, ale i překladům, především z angličtiny. Nelze říci, že se politicky orientoval levicově, ale nastupující zřízení mu nebránilo aktivně tvořit.

V době největšího nárůstu počtu členů KSČ do ní vstoupil i **Arnošt Lustig**. Jeho důvody, jak sám podotýkal, byly motivovány sociálně – přáním lepší budoucnosti a světa bez válek a vražd. Lustig, který prošel mnohými koncentračními a sběrnými tábory, prožil ve svém věku (19 let) víc, než většina lidí za celý svůj život a není tedy překvapivé, proč si zvolil tuto cestu. „*Nejnezištnější lidé v lágru byli komunisté. Byli čestní, nezištní a stateční. Vstoupil jsem do strany rád. Chtěl jsem také, co slibovali: více tolerance, více demokracie, sociální spravedlnost...*“¹⁶¹ Když později vzpomínal na válečnou dobu, napsal: „*Jednou Göring řekl: „Nechtěl bych být Židem v Německu“, a já říkám: „Nechtěl bych být Němec ani dneska*“¹⁶².

¹⁶⁰ REINEROVÁ, L. *Zu Hause in Prag und manchmal auch anderswo*. Aufbau-Verlag GmbH, 2003, s. 88.

¹⁶¹ HORÁK, O. *Osvětim naplnila představu pekla* [online]. 2007 [cit. 2010-11-26].

V roce 1946 začal studovat na Vysoké škole politických a sociálních věd a také uveřejňoval své první články a reportáže. Byl zaměstnán v Lidových novinách, a když v roce 1948 vypukl arabsko-izraelský konflikt o území nově vznikajícího státu Izrael.

Jak je ze vzpomínek samotného spisovatele patrné, **Ivan Klíma** vyrůstal ve výrazně politicky angažované rodině. Otec byl, na rozdíl od mnohých spoluobčanů, potěšen poúnorovým vývojem událostí v Československu. Na rozdíl od své manželky, která se po prožité hrůze obávala, inženýr Kauders nepřipouštěl pochybnosti: „*Právě teď,*“ vysvětlil jí tatínek, „*ted' se teprve všechno začne hýbat kupředu, když se zbavíme všech těch pijavic, co nás vysávaly. A neměla bys zapomínat,*“ napomenul ji, „*za co položili život tví bratři!*“¹⁶³ Otto a Viktor Synkovi byli prohlášeni národními hrdiny. V roce komunistického převratu vstoupil Klíma do Československého svazu mládeže.

7.1.2 Sionisté

Ke zcela opačnému politickému pólu náleželi zastánci učení Theodora Herzla. Již téměř půl století starý ideový směr získal celosvětově mnoho stoupenců, i když v Československu se nikdy masově nerozšířil¹⁶⁴. Ve vzorku vybraných osobností je zřejmé, že se otázkami vlastního židovství nebo židovského státu mnoho umělců nezabývalo. Výjimku tvořili za války zemřelý **Robert Guttman**, Ruth Bondy, Ota B.Kraus, Věra Weislitzová.

Když se **Ruth Bondy** vrátila se svou sestrou do Prahy¹⁶⁵, začaly se intenzivně zabývat možnostmi opustit Československo. V poválečné době pracovala u agentury United Press, kde překládala z angličtiny – jednalo se o fotografie nebo agenturní zprávy.

Po návratu z koncentračního tábora začínala 18letá **Věra Weislitzová** zcela nový život. V prvních poválečných letech se zúčastnila výcviku židovských dobrovolníků. Vedl je generálmajor Antonín Sochor¹⁶⁶. Už v té době existovaly obavy z nové světové války. V roce 1948 odjela do Izraele, kde se provdala za Arnošta Lustiga. Podle vlastních slov se v rodné zemi nikdy necítila dobře. Proto vítala a podporovala myšlenku vlastního státu všech Židů. „*V Československu jsem se doma necítila. Lidi mi říkali, vy nemůžete být Češka, vždyť máte*

Dostupný z WWW: < http://www.lidovky.cz/osvetim-naplnila-predstavu-pekla-dl1-/ln_kultura.asp?c=A070807_210134_ln_kultura_vvr>.

¹⁶² HVÍŽDALA, K. *Tachles, Lustig*. Mladá fronta, 2010, s. 32.

¹⁶³ KLÍMA, I. *Moje šílené století*. Academia, 2010, s. 123.

¹⁶⁴ ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* Paseka, 2005, s. 175-177.

¹⁶⁵ Kromě Ruth, Edity a bratrance Oty válku přežila 77 letá babička Rosa Hermannová, která ztratila manžela, 5 dětí a 3 vnoučata. Zemřela v roce 1946 na zástavu srdce.

¹⁶⁶ Byl jedním z vysokých důstojníků Svobodovy armády v SSSR za druhé světové války.

černé vlasy a oči. Jeden muž mi na ulici plivnul do obličeje a řekl, že jsme všichni smradlaví Židi a jak je možné, že nás všechny nepozabíjeli? To bylo už po válce“¹⁶⁷.

Dalším určujícím faktorem byl i její původ: „Narodila jsem se v ortodoxní židovské rodině. Chodila jsem do židovské školy. Už tehdy jsem cítila odstup. Česká majoritní společnost se nás stranila. Celá Evropa mi připomíná tragické období mého života. Stále tady cítím ten pach, pach osvětivských pecí“¹⁶⁸.

Ota B. Kraus se v roce 1945 zapsal na Karlovu univerzitu, kde studoval filologii. O vytvoření židovského státu přemýšlel již od konce války. Byla mu rovněž navracena otcova továrna, ovšem po převratu zase znárodněna. Ještě v Praze se oženil s Edith (Ditou) Polachovou (*1929)¹⁶⁹, spoluvězeňkyní a nadanou malířkou. Po zkušenostech, kterými prošel, odmítal zůstat v Československu a krátce po Únoru 1948 odjel do Izraele.

7.1.3 Zůstali v ČSR

Další skupinu tvoří lidé, kteří po skončení války zůstali ve své rodné zemi. Buď nebyli politicky aktivní, nebo byli, ale setrvali – byť dočasně – v rodné zemi.

Jak už bylo výše zmiňováno, za války nesměla být **Ljuba Hermanová** nikterak umělecky činná. Po válce už tomu ovšem nic nebránilo, a tak začala v roce 1947 působit v Hudebním divadle v Karlíně a také navázala na předválečnou spolupráci s režisérem Oldřichem Novým. V této době se také podruhé provdala, jejím manželem se stal Miroslav Lorenc.

Po návratu z koncentračního tábora se **Juraj Herz** vrátil do školy a na sklonku 40. let začal navštěvovat gymnázium v Kežmaroku.

Necelých 16 let bylo **Helze Hoškové Weissové**, když se v roce 1945 vrátily s matkou z Mauthausenu. Intenzivně doplňovala ztracená léta vzdělání – navštěvovala gymnázium i střední grafickou školu, které dokončila na konci 40. let¹⁷⁰.

¹⁶⁷ *Kdo miluje, umí odpouštět* [online]. 2008 [cit. 2010-11-26].

Dostupný z WWW: < http://www.lidovky.cz/kdo-miluje-umi-odpoustet-0xb-ln_noviny.asp?c=A080719_000137_ln_noviny_sko&klic=226587&mes=080719_0>.

¹⁶⁸ CHATEAU, L. *Můj manžel Arnošt Lustig* [online]. 2008 [cit. 2010-12-03]. Dostupný z WWW:

<http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:AwO3VrdAGA8J:www.itvar.cz/archiv/01TVAR_08.pdf+v%C4%9Bra+weislitov%C3%A1+u%C4%8Dila&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESgjEwLBQXhchZymSjs_In8nErVtVi8WpaeIoEuVag-SJi-hH6vkLI6c67W5QuFyc46uZCjULYC3DdNZv64tOrzWRxuDedw_N2u8FM0rjoFoynhxP8s-DP0QSC81G_It71ZdPfl5&sig=AHIEtbQayzc_uPmTxtPfQqhUor7SS4ipA>.

¹⁶⁹ Dědečkem Edith byl významný meziválečný brněnský politik, sociálně – demokratický senátor dr.Polach.

¹⁷⁰ *Příběhy 20.století: Helga Hošková Weissová* [online]. 2010 [cit. 2010-11-14].

Dostupný z WWW: http://195.113.180.53/witness/index/id/1370/page/5?locale=sk_SK>.

Karel Reiner pracoval v novinách *Kulturní politika*, které zanikly krátce po Únoru 1948, a Svobodné Československo. Se svým bývalým učitelem a kolegou Aloisem Hábou spoluzakládal Divadlo 5. května. S dalším přeživším umělcem, Karlem Ančerlem, nastudoval pro hudební festival Pražské jaro v roce 1947 Hábovu operu *Matka*. V téže roce se mu narodila dcera Michaela Jana. Únor 1948 oslavil jako přívrženec KSČ skladbou *Věrní sobě* (pod názvem *Píseň našich dnů*)¹⁷¹.

7.1.4 Emigranti

K nevelkému počtu českých Židů, kteří stačili ještě před válkou uprchnout, patřil i **Hugo Haas**. V Hollywoodu, kde na počátku 40. let zakotvil, se pokoušel navázat na svou hvězdnou kariéru v Československu. Jako herec s výraznou jazykovou bariérou získával jen menší role a natočil autobiografický snímek *Escape*. Rok po skončení války se Haasovi setkali se svým již 7letým synem Ivanem a zároveň se dozvěděli, že bratr ani otec Hugo Haase válku nepřežili, což je jen utvrdilo v přesvědčení nevracet se do Československa.

Mezi těžko zařaditelné patří **Jiří Weiss**. Když se po šestiletém působení ve Velké Británii vrátil do Československa, dostal nabídku na scénář „dělnického“ filmu Marie Majerové *Siréna*, který v roce 1947 získal významné ocenění na festivalu v Benátkách. Zde dochází k jednomu z významných životních paradoxů Jiřího Weisse – po návratu ze Západu se podílel na komunistickém umění. I další jeho další režisérské počiny napovídají už svým názvem např: *Poslední výstřely*. Po válce se poprvé oženil, v únoru 1948 se mu narodila dcera, ale manželství po pěti letech skončilo rozvodem¹⁷².

7.2 Léta 1949–1968

„Vítězství československého pracujícího lidu“ 25. února 1948 znamenalo pro nevelkou zemi ve střední Evropě jen další z řady osmičkových roků osudových pro československý národ.

Tento zcela ústavní přechod od demokracie k totalitě, která ve svém nejhorším významu trvala do roku 1953, tj. do smrti Stalina a prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda, a krok který předznamenal 40 let komunistického režimu, je spojován s definitivním koncem 1. republiky. Na konci 40. let stála tak řada výše zmiňovaných

---

¹⁷¹ *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. 2008 [cit. 2010-11-25]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1177>.

¹⁷² WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 103.

osobností před otázkou, kde budou nadále žít, jakým směrem se zaměří a jak se politicky vyprofilují.

Stejně jako u předchozího musíme mít nadále na zřeteli dějinný kontext. O mnoho let později vynášené soudy o emigraci či neemigraci dotyčného jsou diskutabilní. Bez nadsázky lze ovšem říci, že toto období zcela zásadním způsobem formovalo vývoj názorů a postojů. Prudké společenské změny v průběhu 20 let způsobovaly i radikální obraty v myšlení (např. v poválečné době vstup do KSČ a následný rozchod s ní, ve výjimečných případech emigrace a návrat domů).

Pro mnohé představovala přelomová šedesátá léta velké naděje a následné zhroucení ideálů. Z výše uvedených důvodů nebude následující kapitola dělena podle předchozích kritérií. Lze říci, že v tomto období se zmiňované kategorie výrazně prolínají a rovněž se vytvářejí nové, takže další dělení pozbývá smyslu.

Jako pro mnoho jiných znamenal i pro 32letou **Lenku Reinerovou** rok 1948 významný přelom, avšak v poněkud jiném smyslu. Zatímco tisíce československých občanů prchalo na západ, ona se na konci roku se svým manželem, rovněž členem komunistické strany, a dvouletou dcerou vrátila z jeho rodného Bělehradu, kde žili od skončení války. Vrátili se především kvůli lepším životním podmínkám, které jim válkou zničené Srbsko nemohlo poskytnout. V zemi, již před 10 lety opouštěla, nenašla Lenka Reinerová nikoho ze svých blízkých¹⁷³.

Na sklonku 40. let došlo k politické roztržce mezi SSSR a Jugoslávií a jak sama Reinerová vzpomínala, byla to jedna z možných příčin jejího zatčení na jaře roku 1952. V dokumentu Olgy Sommerové *Moje 20. století* o tom řekla: „*Na mě pasovaly všechny špatné předpoklady: předválečná členka strany, to bylo špatné, emigrace na Západ, taky špatné, Židovka, velmi špatné, no a manžel Jugoslávec*“¹⁷⁴. Ve vyšetřovací vazbě strávila více než rok. Mezitím byli manžel s dcerou „přestěhováni“ do Pardubic, kde doktor Balk získal pouze místo laboranta. Údajně byla obviněna z trockismu, sionismu a kontaktů s agenty GPU¹⁷⁵. Po propuštění pracovala jako vedoucí prodejny skla a porcelánu. Až v polovině 50. let se rodina směla vrátit do Prahy, kde nejprve žila u známých a poté mimo pořadník získala byt v pražských Košířích.

---

¹⁷³ *Lenka Reinerová* [online]. bez data [cit. 2011-02-11].

Dostupný z WWW: < <http://www.aufbau-verlag.de/index.php/autoren/lenka-reinerova>>.

¹⁷⁴ SOMMEROVÁ, O. *Moje 20.století* [online]. 2005 [cit. 2010-10-13].

Dostupný z WWW: < <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10084839378-moje-20-stoleti/>>.

¹⁷⁵ GPU – oficiální státní orgán sovětského Ruska, je také znám pod svým původním názvem ČEKA nebo posledním názvem KGB, zabýval se vnitřní bezpečností, šlo o rozvědku a kontrarozvědku.

Ironií osudu zůstává, že po propuštění z vazby se Lenka Reinerová znovu stala členkou KSČ. Stále ještě se nesměla věnovat žurnalistice, a tak využívala znalosti jazyků a simultánně tlumočila a překládala. Od roku 1958 pracovala jako šéfredaktorka německého časopisu se sídlem v Praze Im Herzen Europas. V roce 1968 odjela dcera Anna jako studentka UMPRUM do Anglie, kde žije dodnes.

31. 12. 1948 připluly **Ruth Bondy** se sestrou Editou (Ditou) do Země zaslíbené. Nejprve pracovala v armádě, učila se hebrejsky a přesvědčila několik pražských přátel k emigraci do Izraele. Krátce sloužila v armádě. Poté začala pracovat jako redaktorka a postupem času vystřídala několik periodik. Pracovala jako reportérka v přistěhovaleckých novinách v Haifě.

V roce 1954 se provdala za izraelského reportéra německého původu Rafaela Bashana a o dva roky později se jím narodila jediná dcera Tali.

Přítele a novinářského kolegu Lenky Reinerové **Norberta Frýda** zastihl únorový převrat v Mexiku, kde působil jako diplomat. Krátce pracoval také v USA a roku 1951 se definitivně vrátil do Československa. Od roku 1951 působil jako redaktor v Českém rozhlasu a také jako delegát UNESCO. O dva roky později se stal spisovatelem z povolání.

V padesátých letech se podruhé oženil a v roce 1960 se narodila dcera Žanda. Do konce 60. let stihl napsat řadu knih – Krabice živých, Kat nepočká nebo cestopisné Usměvavá Guatemala a Mexiko je v Americe. V době krutých politických čistek a unáhlených procesů se navzdory mnohaletému členství v KSČ rozhodl pro odvážný čin, jak vzpomínala Lenka Reinerová:

„Kamarád z mládí, spisovatel Norbert Frýd, byl nesmírně citlivý člověk. Svou ženu a sotva narozené dítě ztratil v nacistických vyhlazovacích táborech, sám strávil několik let v Dachau. Než ho postihlo tohle neštěstí, býval veselý, hrál skvěle na kytaru a pěkně zpíval. Po válce měl takřka neustále zvlhlé ruce a často se ho zmocňovala neurčitá děsivá úzkost. Když mě ale v padesátých letech, v době politických perzekucí zavřeli, byl Nora jediný, kdo proti tomu na příslušném úřadě protestoval. Což jsem se dozvěděla až mnohem později, právě od Karla Reinerova“¹⁷⁶.

V roce 1965 byl Norbertu Frýdovi udělen titul zasloužilý umělec.

V roce 1950 začal své dlouholeté působení v Městských divadlech pražských **Ota Ornest**. 22 let zde působil jako ředitel nově vzniklého souboru a další 4 roky jako dramaturg

---

¹⁷⁶ REINEROVÁ, L. *Kavárna nad Prahou*. Labyrint, 2001, s. 37-38.

a překladatel. V roce 1959 se mu narodila dcera Hana ze třetího manželství s herečkou Janou Koulovou (druhé manželství zůstalo bezdětné), která má též stejnou profesi.

Současně se věnoval uměleckému překladu – do češtiny převáděl především díla anglicky mluvících autorů (Lillian Hellman – Podzimní sad, Arthur Miller – Všichni moji synové, Tennessee Williams – Království boží na zemi aj.), ale i maďarské texty (Gyula Hegedüs Géza Kárpáti – Věčný Amfitryon)¹⁷⁷. V roce 1968 se stal členem Městského výboru KSČ, podle vlastních slov se domníval, že prosadí nové myšlenky a názory.

Od roku 1948 působil **Arnošt Lustig** jako zpravodaj Lidových a Zemědělských novin a také Židovského věstníku v Izraeli v první arabsko – izraelské válce¹⁷⁸. Společně s ním pracoval také spisovatel Ludvík Aškenazy. 24. července 1949 se zde oženil s **Věrou Weislitzovou**.

Na počátku 50.let se vrátili do Československa, přičemž „*ji podezírali, že díky příslušnosti k izraelské armádě, Haganě, by mohla v Čechách vyházovat mosty*“¹⁷⁹. Iniciativa obou manželů na budování židovského státu vycházela z poněkud odlišných příčin: „*Věra byla zanícená sionistka. Nebyla to pro ni jen idea. Byl to odkaz jejího tatínka, pro něhož byla Země zaslíbená vrácena těm, kteří z ní odešli pokořeni Římany, s oživeným jazykem, předtím skoro už mrtvým, který lidi jako on křísili. Něco, pro co stojí za to žít. Jako mnoho jiných ho Němci zavraždili. A tak otec dětem odkázal cestu tam, kam on se nikdy nedostal, jako smysl života*“¹⁸⁰. Lustig podle dostupných pramenů nikdy nepodléhal vlivům sionistické ideologie i při svém pobytu v Izraeli zaujímal v tomto směru indiferentní postoje.

V roce 1951 se jim v Praze narodil syn Josef, o pět let později dcera Eva. Po návratu do rodné země pokračoval Arnošt Lustig v práci redaktora Československého rozhlasu, zároveň působil v týdeníku Mladý svět a v polovině 60. let začal psát filmové scénáře, mimo jiné ke svým filmům. V téže době začínaly vycházet první knihy: Noc a naděje nebo Démanty noci. Manželka Věra zůstávala s dětmi v domácnosti. Později pracovala jako redaktorka v nakladatelství.

Šedesátá léta znamenala pro Lustiga období největší tvůrčí aktivity. Dnes už světoznámé a v mnohých případech zfilmované knihy Můj známý Vili Feld, Dita Saxová, Transport z ráje nebo nejproslulejší Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou.

---

¹⁷⁷ Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945. *Osobnosti* [online]. bez data [cit. 2010-10-15]. Dostupný z WWW: < <http://www.obecprekladatelu.cz/O/OrnestOta.htm>>.

¹⁷⁸ izraelsko-arabské války: ozbrojené konflikty mezi nově vzniklým státem Izrael a arabskými státy, pět válek probíhalo mezi léty 1948 – 1973, téhož roku bylo uzavřeno příměří

¹⁷⁹ CINGER, F., LUSTIG A. *3x18 portréty a postřehy*. Nakladatelství Andrej Šťastný, 2003, s.59.

¹⁸⁰ CINGER, F., LUSTIG A. *3x18 portréty a postřehy*. Nakladatelství Andrej Šťastný, 2003, s. 56.

V srpnu 1968 manželé s dcerou Evou navštívili se Svazem novinářů Itálii. Syn pobýval v té době na prázdninách v židovském táboře v USA. „*Moje žena, která to tady nikdy neměla ráda, protože přijela z Izraele a nikdy jí nevěřili, říkala: „Já se nevrátím.“ Já bych se vrátil.“ „To by ses vrátil bez dětí,“ řekla mi. Tak jsem zůstal*¹⁸¹. Lustigova matka a sestra zůstaly v Praze. Rodina odjela na pozvání izraelského předsedy vlády do Země zaslíbené.

Ivan Klíma dokončil v roce 1951 gymnázium a těsně po maturitě vstoupil do KSČ (údajně měl špatný původ, protože nepocházel z dělnické rodiny, ale otec a popravení strýčkové byli členy strany).

Protože ho lákala žurnalistika, přihlásil se na nově vzniklou Vysokou školu politických a hospodářských věd, posléze přestoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy na obor literární věda. V březnu 1953 byl v rámci tvrdých politických čístek (Rudolf Slánský, André Simon) zatčen Klímův otec, vášnivý stoupenec režimu. Byl souzen a odsouzen k pokutě a 30 měsícům vězení. Klíma se začal věnovat psaní pro různá periodika. Otec po návratu opět usiloval o opětovný vstup do strany, ze které byl vyloučen. Nebyl znovu přijat.

V roce 1956 Klíma obhájil diplomovou práci o Karlu Čapkoví a dokončil studium (prom. fil.). Pracoval v Květech, cestoval po Československu. V září 1958 se oženil s 21letou Helenou, studentkou Filologické fakulty UK¹⁸². Jako redaktor působil v nakladatelství Československý spisovatel a také v Lidových novinách. V roce 1960 se narodil syn Michal, v roce 1963 dcera Hana¹⁸³. Jeho díla byla překládána a inscenována (Zámek). Organizace česko-izraelského přátelství ho v roce 1967 pozvala a se ženou navštívili Izrael. „*Trochu mě překvapilo, proč pozvali právě mě, nikdy jsem o Izraeli nepsal ani se o problémy židovského státu příliš nezajímal*“¹⁸⁴. Kvůli projevu na sjezdu spisovatelů byl v témže roce vyloučen ze strany. V polovině roku 1968 trávil Ivan Klíma nějaký čas v Londýně kvůli inscenaci své hry, žena byla se synem v Izraeli. Po vstupu vojsk se oba dohodli, že se vrátí domů.

Rok 1948 znamenal pro **Otu B. Krause** zcela zásadní zlom, ale z poněkud jiného důvodu než pro většinu Čechoslováků. Do právě vzniknuvšího státu Izrael se se ženou odstěhovali v roce 1949 s ani ne dvouletým synem Ronem. Žili nejprve v kibucu, poté začal vyučovat na střední škole angličtinu a literaturu. V roce 1951 se jim narodila dcera

---

¹⁸¹ LUSTIG, A. *Zpověď*. Multisonic, 2008. s. 81.

¹⁸² Manželka Ivana Klímy, Helena (*1937), psychologka a publicistka, má také poloviční židovský původ. Podle vzpomínek svého manžela strávila Helenina matka i se svou sestrou několik měsíců v terezínském ghettu. Obě přežily.

¹⁸³ Hana Pavlátová, výtvarnice, manželka ředitele Židovského muzea v Praze, Leo Pavláta.

¹⁸⁴ KLÍMA, I. *Moje šílené století*. Academia, 2009, s. 485.

Michaela¹⁸⁵. Když jí bylo 8 let, vážně onemocněla. V té době také Kraus literárně tvořil, první kniha, z níž většina nákladu šla do stoupy, byla Země bez boha. Další tituly psal česky – Vítr z hor, anglicky – The painted wall (Můj bratr dým) a hebrejsky – Vepři ve při.

Navzdory všeobecně známé skutečnosti o poválečné perzekuci Židů **Ljuba Hermanová** úspěšně navázala na svou předválečnou kariéru. Je samozřejmě nutné brát v potaz proměnu společnosti a s ní i proměnu druhu zábavy. Jestliže před rokem 1948 vystupovala především v divadlech a také v několika málo filmech, v 50. a 60. létech hrála v zájezdových představeních a estrádách. Působila také v rozhlasu a v několika televizních pořadech, jednalo se především o vzpomínky na prvorepublikové hvězdy – Werichiáda nebo Kavárnička dříve narozených. Podruhé se také rozvedla a provdala se potřetí, jejím manželem se stal student architektury Jiří Dvořáček.

Na konci 40. let nastoupil **Juraj Herz** na Střední umělecko-průmyslovou školu fotografie v Bratislavě, kterou dokončil v roce 1953. Poté odešel jako mnoho jiných uměleckých osobností ze Slovenska do Prahy, kde studoval DAMU, obor loutkoherectví, jeho spolužákem byl například proslulý avantgardní režisér Jan Švankmajer. Studia však nedokončil (nenapsal diplomovou práci). Nejprve působil jako asistent režie, spolupracoval mimo jiné na filmech, které se tematicky dotýkaly jeho osudu – Lustigův Transport z ráje a Grosmanův Obchod na korze. V prvním manželství v roce 1960 se mu narodil syn Michal, rovněž režisér. V polovině 60. let začal samostatně natáčet a v roce 1968 vznikl jeho neslavnější film Spalovač mrtvol s Rudolfem Hrušínským v hlavní roli.

Roku 1950 začala **Helga Hošková Weissová** studovat na Vysoké škole umělecko-průmyslové, jejím učitelem byl mimo jiné kubistický malíř Emil Filla. Okolnosti začátku studií popisovala takto: „*Já, když jsem dokreslila ten lágr, už jsem s tím snad tenkrát chtěla skončit. Lákala mne nějak taková témata jako návštěva v nemocnici, někdo na invalidním vozíku. A mně na základě těch mých prací předložených k talentovým zkouškám řekli, že mám příliš pesimistický názor na život, a doporučili mi, abych šla na rok do továrny mezi dělníky získat kladný vztah k životu a optimismus vůbec*“¹⁸⁶.

Byla přijata na odvolání a studia dokončila pod vedením malíře Aloise Fišárka v roce 1955. Rok předtím se provdala za hudebníka Jiřího Hoška, v srpnu 1955 se jim narodil syn Jiří, dnes významný hudebník a přednášející na pražské AMU, později ještě dcera. Na počátku 60. let vytvořila cyklus obrazů na motivy prožitků z koncentračního tábora –

---

¹⁸⁵Locate a Memorial or an Obituary [online]. bez data [cit. 2010-11-09].

Dostupný z WWW: <<http://www.stillremember.com/Pages/LocateResults.asp>>.

¹⁸⁶Helga Hošková Weissová (1929) Audio/videogalerie [online]. 2010-2011 [cit. 2011-01-27].

Dostupný z WWW: <<http://www.memoryofnation.eu/witness/clip/id/1370/clip/4804>>.

Kalvárie. V roce 1965 získala studijní stipendium a strávila tři měsíce poblíž Haify v Izraeli. Své zážitky a zkušenosti reflektovala v souboru obrazů ze života ortodoxních Židů a starozákonního období – Obrázky z putování po Svaté zemi. V návaznosti na tuto skutečnost byla zvána do zahraničí, což se ovšem v souvislosti se srpnovými událostmi roku 1968 nerealizovalo¹⁸⁷.

Do konce roku 1948 pracoval **Karel Reiner** v Ochranném svazu autorském jako tajemník Syndikátu českých skladatelů. Krátce po převratu byl přes svou politickou angažovanost „odstraněn“ z veřejného života a v roce 1950 poslán na nucenou dovolenou. Na konci téhož roku se mu narodila druhá dcera Kateřina.

Zajímavostí je, že Reiner na rozdíl od mnoha výše jmenovaných vstoupil do KSČ až v popřevratových dnech 1948. Reinerův původ působil potíže i později, kdy byl v době politického procesu s židovskými lékaři v Sovětském svazu vyslýchán, zda také není sionista¹⁸⁸. V 50. letech pak působil v Ústředním domu lidové tvořivosti. V roce 1961 získal ocenění Za vynikající práci, čímž došlo k jeho alespoň částečné rehabilitaci. Do roku 1969 působil jako předseda Českého hudebního fondu. Kromě vokálních, orchestrálních nebo komorních skladeb napsal Karel Reiner i celou řadu masových prorežimních písní – Moje milá údernice, Traktoristka, Soudružko Koreo, buď zdráva!, Píseň o straně nebo Za vlast, za Gottwalda, za Stalina¹⁸⁹.

Jak o mnoho let později vzpomínala Lenka Reinerová, srpnové události roku 1968 prožíval velmi těžce: „V rozšířeném ohybu jedné cestičky v parku seděla skupina sovětských důstojníků. Když jsme se k nim blížili, vzal jeden z nich do ruky tahací harmoniku a začal hrát. Lidé kolem nich procházeli, jako by neviděli a neslyšeli. Můj přítel, hudební skladatel Karel Reiner, bývalý vězeň z Terezína a Osvětimi, náhle zšedl ve tváři. „To stačí,“ řekl tiše. „Muziku vnucenou na povel nesnesu a tohle vrzání už vůbec ne.“ Otočili jsme se a šli zpátky“¹⁹⁰.

Lze říci, že **Hugo Haas** se obtížně adaptoval na americké prostředí, ve kterém od počátku 40. let žil. Rodina získala v roce 1950 americké občanství. Zřejmě definitivní vymanění se z hmotné nouze přineslo založení „Hugo Haas Corporation“, v níž byla jako první film natočena adaptace románu Hlídač č. 47 – Pick up. V rychlém sledu přibývaly další snímky.

---

¹⁸⁷ Vernisáž k 80.narozeninám Helgy Hoškové Weissové [online] 2009 [cit. 2010-11-14].

Dostupný z WWW: < www.terezinstudies.cz/pdfs/newsletter49.pdf>.

¹⁸⁸ RUCKER, L. *Stalin, Izrael, Židé*. Rybka Publisher, 2001, s. 219-224.

¹⁸⁹ ANTONOVÁ, J. *Zasloužilý umělec Karel Reiner*. Městská knihovna v Praze, 1972. s. 21, 23, 26, 28.

¹⁹⁰ REINEROVÁ, L. *Kavárna nad Prahou*. Labyrint, 2001, s. 36-37.

Jak ale vzpomínala jeho žena, nebyl v Americe šťastný: „*Hugo nikdy nepřestal myslet na svého otce, na Pavla, na Brno a na své milované Národní divadlo, v němž hrál deset let. Aniž o tom mluvil. Byla mezi námi témata, nebylo jich málo, o nichž jsme raději nemluvili*“¹⁹¹. Haas točil filmy také pro proslulou Metro Goldwyn Mayer (Lizzie, Noc za srpečkem měsíce, Zrozena k lásce). V roce 1961 rodina odjela do Říma, o rok později se odstěhovali do Vídně, do centra města (Opernring). Podle vzpomínek Bibi Haasové, ale i samotného Hugo Haase, se chtěl dostat do blízkosti milovaných Čech a především rodného Brna. „*Chodíval na staré nádraží Františka Josefa dívat se na vlaky odjíždějící směrem Brno a Praha. Bylo mu očividně smutno po domově*“¹⁹². Do Československa se Haas po válce podíval pouze jednou – v roce 1963 u příležitosti 80 let založení Národního divadla. Poskytoval rozhovory českým žurnalistům, kývl na nabídku napsat paměti. Na konci života měl psychické problémy. Hugo Haas zemřel 1. prosince 1968 ve svém vídeňském bytě na astmatický záchvat. Je pohřben na židovském hřbitově v Brně. Ivan Haas přežil svého otce o pouhý rok. Zemřel v New Yorku v roce 1969 na selhání ledvin ve věku 30 let. Marie (Bibi) Haasová zemřela 9. května 2009 v klášteře Laxenburgu u Vídně ve věku 92 let.

Mezi léty 1948 až 1968 byl **Jiří Weiss** velmi umělecky aktivní. Režíroval na 12 filmů, mnohé z nich dnes patří do zlatého fondu české kinematografie – Vlčí jáma, Romeo, Julie a tma nebo Zbabělec. V roce 1950 natočil politické drama Vstanou noví bojovníci¹⁹³. Za tento film získal o rok později Státní cenu¹⁹⁴. Podílel se na filmech Robinsonka nebo Reportáž psaná na oprátce. O jeho rozporuplných názorech svědčí i následující úvaha: „*Po nacistické okupaci a odchodu do rodičího se státu Izrael zůstalo v českých zemích asi dvacet tisíc občanů židovského původu, kteří se považovali za Čechy. Mezi ty jsem patřil i já a patřím k nim dodnes. Skoro všichni jsme tehdy cítili, že velká myšlenka rovnosti a bratrství, onen sen, který splnil Marx a Engels, smaže poslední hranice mezi národy a lidskými skupinami. Ukázalo se ale, že právě ty široké masy dělníků a rolníků, jimž tito intelektuálové chtěli sloužit, se s nimi přesto necítily jedné krve*“¹⁹⁵.

V 50. letech se také podruhé oženil, vzal si herečku Danielu Smutnou (1935-2001), manželství se ovšem rozpadlo. Znovu se oženil, z manželství se narodili syn Jiří a dcera Jiřina. I přes značnou exponovanost výše zmiňovaných filmů byl Jiří Weiss nespokojen s politickým vývojem a na konci roku 1968 podruhé a definitivně opustil Československo.

---

¹⁹¹ FUCHS, A. *Dlouhá svatební cesta*. Faun, 1997, s. 139.

¹⁹² FUCHS, A. *Dlouhá svatební cesta*. Faun, 1997, s. 157.

¹⁹³ Vstanou noví bojovníci – film podle knižní předlohy pozdějšího československého prezidenta Antonína Zápotockého; popisuje vznik sociální demokracie a obtíže, s nimiž se aktivisté střetávali za Rakouska – Uherska.

¹⁹⁴ WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 107.

¹⁹⁵ WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 107.

7.3 Léta 1969–1989

Rokem 1968 byla uzavřena doba nejbouřlivějších politických zvrátů uplynulého století. V socialistickém Československu dochází k nástupu tuhé normalizace, která v mírnější podobě přetrvává až do pádu režimu. Poslední prezident Gustáv Husák se snažil udržet takové poměry, které by zajistily vládu úzké vrstvy nomenklatury KSČ v návaznosti na mezinárodní postavení ČSSR jako pevné součásti Varšavské smlouvy. Nicméně již od poloviny 80. let začal režim ztrácet na síle, což mělo přímou souvislost s procesy „přestavby“ režimu za vedení Michaila Gorbačova v Sovětském svazu – glasností a perestrojkou. Rok 1989 začal velkými vzpomínkovými akcemi k výročí úmrtí Jana Palacha, pokračoval chartistickou výzvou Několik vět a vyvrcholil pádem „socialistického“ zřízení 17. listopadu.

Zřejmě nejzlomovější období představuje rok 1968. Následovala doba emigrace, zákazů činnosti nebo vnitřní emigrace. Mezní činy Jana Palacha, Jana Zajíce a Evžena Pločka v dubnu 1969 symbolicky uzavřely celé období šedesátých let a pokusu československých komunistů o budování „socialismu s lidskou tvář“.

Propuštění z redakce německého časopisu **Lenky Reinerové** následovalo nedlouho po vstupu vojsk. O rok později ještě vyšla kniha Barva slunce a slunce (popisující zážitky z věznění v 50. letech), ovšem náklad byl zabaven. Od roku 1970 měla zákaz činnosti a téhož roku byla podruhé a naposledy vyloučena z KSČ, o což se osobně zasadila dcera bývalého prezidenta Marta Čepičková Gottwaldová. „Řekla (M. Čepičková), že se na stranických schůzích neustále vracím k událostem 50. let a tím traumatizuji celou organizaci. Z čehož ona vyvodila, že jsem se s těmi věcmi nevyrovnala. A ty ses s tím vyrovnala? Zeptala jsem se jí. Znervózněla, ale řekla, že jistě. Složila jsem jí za to poklonu... a byla jsem vyloučena..“¹⁹⁶

25. března 1974 zemřel Theodor Balk. Po celá 70. a 80. léta se Lenka Reinerová zabývala simultánním tlumočením do němčiny a také překlady knih, ovšem pod pseudonymem. V roce 1983 vyšla poprvé její kniha Der Ausflug zum Schwanensee v berlínském nakladatelství Aufbau Verlag.

V 60. letech byla **Ruth Bondy** už etablovanou novinářkou, pravidelně přispívala do deníku Davar. Její nejznámější biografie vznikaly v 70. a 80. letech – hebrejsky psané Mission Survival (z r. 1968), The Emissary: The Life and Death of Enzo Sereni, Felix: The Pinchas Rosen and His Time a anglicky psané Elder of the Jews: Jakob Edelstein of Theresienstadt.

---

¹⁹⁶ TRÁVNÍČKOVÁ, M. *Kavárna snů Lenky Reinerové* [online] 2003 [cit. 2010-12-18]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-12330230-kavarna-snu-lenky-reinerove>>.

Do hebrejštiny přeložila *Osudy dobrého vojáka Švejka*, několik knih Milana Kundery, příběhy Oty Pavla, ale i vybraná díla Karla Čapka a Bohumila Hrabala. Roku 1975 stála u založení ojediné instituce – Beit Theresienstadt ve středním Izraeli (Bejt Terezin, Tereziánský dům, památník a středisko připomínající úlohu Tereziína v době války, jedná se o jediný projekt svého druhu mimo území ČR)¹⁹⁷. Stala se rovněž nositelkou významného novinářského ocenění – Sokolovovy ceny. V roce 1982 se rozvedla kvůli manželově závislosti na alkoholu. Po více než 52 letech navštívila na počátku 90. let Prahu.

I v této době pokračoval **Norbert Frýd** v častých cestách do zahraničí. Navštívil Dánsko, Holandsko, Itálii či Skotsko. Na počátku 70. let vydává třetí část svých „pamětí“ Lahvová pošta a také román *Císařovna*. Napsal také detektivní příběh *Rukama nevinnosti* a verše pro děti z *Tereziína Květovaný kůň*. Zemřel 17. března 1976 v Praze. Je pohřben v Malé Chuchli¹⁹⁸.

Politicky vypjatý rok 1968 prožil **Ota Ornest** jako aktivní člen reformního křídla KSČ. „*Domnívali jsme se, že porazíme shnilé, konzervativní křídlo strany a podaří se nám nastolit demokracii*“¹⁹⁹. Politické prověrky přelomu 60. a 70. let ho zasáhly se vši silou. Na počátku roku 1973 byl odvolán z funkce ředitele Městských divadel pražských.

O rok později byl nucen odejít i z DAMU, kde přednášel, a v roce 1977 byl za „pašování protistátních tiskovin“ obviněn z podvracení republiky. V ruzyňském vězení měl strávit tři a půl roku. Díky veřejnému pokání, které učinil v televizi, byl propuštěn o dva roky dříve.

Na počátku 80. let začal spolupracovat s pražskou Židovskou náboženskou obcí jako redaktor *Věstníku a Židovské ročenky*, kde působil až do revoluce.

V izraelské Haifě žili **Arnošt Lustig** a **Věra Weislitzová** pouze několik měsíců. Arnošt Lustig psal, Věra Weislitzová pracovala v kuchyni v kibucu, aby uživila rodinu. Kvůli nevyhovujícím pracovním podmínkám se přestěhovali do jugoslávského Záhřebu, kde Lustig pracoval ve filmovém studiu jako scénárista (např. film o maršálu Titovi). Roku 1970 odcestovali do USA, do státu Iowa. Zde se Arnošt Lustig zapojil do mezinárodního programu pro spisovatele. O tři roky později začal přednášet na Americké univerzitě ve Washingtonu – českou literaturu a film. V roce 1978 byl Lustig jmenován profesorem a o rok později vyšla jedna z jeho nejvýznamnějších knih – *Nemilovaná (Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.)*. O

---

¹⁹⁷ *Beit Theresienstadt. General Information* [online]. bez data [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.bterezin.org.il/120869/General-Info-1>>.

¹⁹⁸ *Chuchelský hřbitov* [online]. bez data [cit. 2011-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/mchuchle/hrbitov.htm>>.

¹⁹⁹ VALTROVÁ, M. *Hraje Váš tatínek ještě na housle? Rozhovor Marie Valtrové s Otou Ornestem*. Primus, 1993, s. 335.

sedm let později získal prestižní televizní ocenění EMMY – spolupracoval na scénáři k filmu Vzácné dědictví režiséra Davida Weissmana. Věra Weislitzová si doplňovala vzdělání, studovala dějiny umění a také učila česky budoucí diplomaty²⁰⁰. Vyučovala také hebrejštinu a němčinu. Na konci listopadu 1989 navštívili Prahu.

Po návratu do Československa v polovině roku 1968 byl **Ivan Klíma** stále žádaným autorem – londýnské divadlo mu zadalo hru na objednávku. 30. srpna 1969 odletěli Klímovi do Ann Arbor, univerzitního města ve státě Michigan v USA, kde Ivan Klíma přednášel. O rok později se rodina vrátila do Prahy, přestože, „*pocit svobody v této zemi byl silný*“²⁰¹. Do okruhu Klímových přátel patřili spisovatelé Pavel Kohout, Václav Havel či socioložka Jiřina Šiklová, z čehož vyplýval zvýšený zájem státních orgánů o něj. V 70. letech pracoval jako sanitář v nemocnici²⁰². V té době se v Praze setkal s Williamem Styronem nebo Arthurem Millerem. Jeho díla vycházela v exilových nakladatelstvích nebo samizdatových edicích (Petlice, Obsah) – Milostné léto, Má veselá jitra, Amerika nebo Moje první lásky. Přes své vyhraněné názory se nestal signatářem Charty 77. V roce 1978 se zapojil do činnosti Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS).

Ve vypjaté atmosféře konce 80. let docházelo k tajným setkáním disidentů, obnovení českého Penklubu a zveřejnění manifestu Několik vět. V polovině roku 1989 mohla být Klímova díla znovu vydávána a situace se zdála být slibná, protože „*je málo zážitků tak silných jako zážitek svobody, zvláště když se po desítky let zdá nedosažitelně vzdálený*“²⁰³.

Ota B. Kraus žil s rodinou v Netanji. Po práci se věnoval psaní – vznikla díla Tel kocim (Bodlákový vrh) a The Dream Merchant (And Other Galilean Stories) (Obchodník se sny a marným toužením a jiné galilejské povídky)²⁰⁴. V roce 1971 rodinu postihla tragédie, když zemřela 20letá Michaela²⁰⁵. Po 40 letech, v březnu 1989, Krausovi opět navštívili Prahu.

---

²⁰⁰ CHATEAU, L. *Můj manžel Arnošt Lustig* [online]. 2008 [cit. 2010-12-03]. Dostupný z WWW: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:AwO3VrdAGA8J:www.itvar.cz/archiv/01TVAR_08.pdf+v%C4%9Bra+weislitzov%C3%A1+u%C4%8Dila&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEEsGjEwLBQXhchZymSjs_In8nErVtVi8WpaeIoeuVag-SJi-hH6vkLI6c67W5QuFyc46uZCjULYc3DdNZv64tOrzWRxuDedw_N2u8FM0rjoFoynhxP8s-DP0QSC81G_It71ZdPfl5&sig=AHIEtbQayzc_uPmTtxtPfQqhhUor7SS4ipA>.

²⁰¹ KLÍMA, I. *Moje šílené století II*. Academia, 2010, s. 108.

²⁰² Za léta strávená v Terezíně získal Ivan Klíma v 70. letech částečný invalidní důchod.

²⁰³ KLÍMA, I. *Moje šílené století II*. Academia, 2010, s. 356.

²⁰⁴ *Ota B. Kraus* [online]. 2001 [cit. 2010-12-30]. Dostupný z WWW:

<http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2000/12/ota_kraus>.

²⁰⁵ *In memory of Michaela Kraus* [online] bez data [cit. 2011-01-20]. Dostupný z WWW:

<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:o6Vxv83HVJ8J:www.stillremember.com/Pages/MemorialSite.asp%3FiTempIId%3D110+%22michaela+kraus+still+remembe&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>>.

70. a 80. léta nebyla **Ljubě Hermanové** z pohledu její vlastní umělecké tvorby příliš příznivá. Za necelých 20 let účinkovala pouze v 7 filmech (V hlavní roli Oldřich Nový, Barrandovské nocturno aneb Jak film zpíval a tančil) a několika televizních pořadech (Kavárnička dříve narozených)²⁰⁶. V té době se také naposledy provdala a zanedlouho se rozvedla. Na konci 80. let už žila víceméně v ústraní.

Po roce 1968 se výrazně zmenšoval počet filmů, které **Juraj Herz** režíroval (Fantom opery, Upír z Feratu a také pohádky Panna a netvor nebo Deváté srdce). Jedním z důvodů bylo také to, že se Herz snažil vyhnout politicky angažovaným filmům. Za zmínku stojí Zastihla mě noc – válečné drama o novinářce Jožce Jabůrkové²⁰⁷. V roce 1987 emigroval společně se svou druhou ženou, herečkou Terezou Pokornou, do Německa, kde se jim o rok později narodila dcera Annelie²⁰⁸.

V období normalizace **Helga Hošková Weissová** vyučovala na Lidové škole umění v Praze a také spolupracovala s Židovskou ročenkou (je autorkou řady obálek). Kvůli dusivé společenské atmosféře na určitou dobu opustila malování. Na přelomu 70. a 80. let se ke své tvorbě vrátila. Obrazy, jejichž společným příznakem je neklid a rozčarování, nesou název Katastrofy. V 80. letech v její tvorbě opět dominovalo židovské téma a výstavy děl Helgy Hoškové Weissové se uskutečnily např. v Aši, Klatovech nebo Praze²⁰⁹.

Zlomovým okamžikem byl pro **Karla Reinera** konec roku 1969, kdy dobrovolně zrušil své členství v KSČ kvůli neutěšeným politickým poměrům. „*Hovořil jsem otevřeně o svých názorech i o okolnostech svého vstupu do strany v roce 1948. Nejde mi o nějaké mocenské ambice, které bych chtěl nebo měl držet, nebo o jejichž ztrátu bych se musel bát*“²¹⁰. Zaniklo rovněž jeho členství v Českém hudebním fondu a Svazu československých skladatelů. Logicky následovalo omezení možnosti veřejného vystupování, které ve své nejostřejší formě bylo uplatňováno do roku 1975. Karel Reiner zemřel na rakovinu 17. října 1979 v Praze²¹¹.

Jiří Weiss žil po své emigraci v Německé spolkové republice, USA nebo v Austrálii. Režíroval několik televizních pořadů a kromě toho se věnoval pedagogické činnosti – vyučoval režii na Hunter College v New Yorku a na univerzitě v Santa Barbaře²¹².

²⁰⁶ HERMANOVÁ, L....a co jsem ještě neřekla. Melantrich, 1993, s. 78.

²⁰⁷ Jožka Jabůrková, 1896-1942, novinářka, spisovatelka a funkcionářka KSČ, pro své protinacistické aktivity byla v březnu 1939 zatčena a vězněna v ženském táboře Ravensbrück, kde v r.1942 zemřela.

²⁰⁸ LIPČÍK R. *Mládeži nepřístupný pohádkář*. Mediacop, s.r.o., 2009, s. 34.

²⁰⁹ *Helga Hošková Weissová. Obrazy a kresby*. [online] 2009 [cit. 2011-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.jewishmuseum.cz/cz/vystavy/czhoskova.htm>>.

²¹⁰ KUNA, M. *Dvakrát zrozený. Život a dílo Karla Reinera*. Nakladatelství H& H, 2008, s. 321.

²¹¹ KUNA, M. *Dvakrát zrozený. Život a dílo Karla Reinera*. Nakladatelství H& H, 2008, s. 378.

²¹² *Jiri Weiss* [online]. 2004 [cit. 2011-01-21]. Dostupný z WWW:

7.4 Vývoj po roce 1989

Po zhroutilí socialistických režimů v mnoha státech střední a východní Evropy se zdálo, že vytvoření demokracie západního typu bude přirozeným pokračováním nového politického směřování. Československá republika uzavřela na konci roku 1992 svou téměř 75 letou historii samostatného státu. Nově vzniklá Česká republika usilovala o zapojení do politické, ekonomické i kulturní sféry demokratického světa, což s sebou přinášelo i mnoho kontraproduktivních výsledků – privatizace, transformace.

V následujících letech byla Česká republika přijata do NATO (1999) a do Evropské unie (2004). V současnosti se tato středoevropská země úspěšně zapojuje do evropské integrace a snaží se upevňovat svou mladou demokracii.

Přestože se po revoluci otevřel knižní trh i disidentům či tzv. zakázaným autorům, vyšly dvě knihy **Lenky Reinerové** s desetiletým časovým odstupem (Sklo a porcelán – 1991, Kavárna nad Prahou – 2001). Po Kavárně nad Prahou, která se stala její zřejmě nejúspěšnější českou knihou, vyšlo v následujícím desetiletí šest knih (Vůně mandlí, Všechny barvy slunce a noci), z nichž jedna (Lodní lístek) až po autorčině smrti. Roku 1999 získala Lenka Reinerová prestižní ocenění Schiller-Ring, které je udělováno německy píšícím spisovatelům. Prezident Václav Havel jí v roce 2001 udělil medaili za zásluhy I. stupně (zásluha o dialog tří kultur, české, německé a židovské)²¹³ a v roce 2003 získala Goetheho medaili²¹⁴ a o rok později iniciovala založení Pražského literární domu autorů německého jazyka. V lednu 2008 pronesla Lenka Reinerová v zastoupení řeč v německém Bundestagu u příležitosti vzpomínky na oběti nacizmu. Mimo jiné uvedla: „*Věřím, že hrůzy fašismu i s nepředstavitelným masovým vražděním, jakým byl holokaust, jsme z větší části překonali. Teď jde o to, bojovat s novou zhoubou, s terorismem. To musíme a můžeme činit jedině společně, každý svými prostředky a na základě svých možností. Musí se nám podařit – a nám se to podaří – vzít i tomuto zlu půdu pod nohama a utvářet životy nás všech lépe, aby mohly být užitečné a šťastné*“²¹⁵.

Lenka Reinerová zemřela 27. června 2008 v Praze. Je pohřbena na Novém židovském hřbitově²¹⁶.

< <http://www.guardian.co.uk/news/2004/may/27/guardianobituarie.sartsobituarie.s>>.

²¹³ *Medaile Za zásluhy* [online] bez data [cit. 2011-01-26].

Dostupný z WWW: <http://old.hrad.cz/kpr/rady/mzz_lide.html>.

²¹⁴ ocenění Goethe institutu za zásluhy o šíření německého jazyka ve světě a podporu mezinárodní spolupráce

²¹⁵ *Lenka Reinerová v Bundestagu*. [online] 2008 [cit. 2011-01-23].

Dostupný z WWW: <<http://www.prager-literaturhaus.com/?lang=cz&q=detail&id=74>>.

²¹⁶ *Deutschsprachige Autorin gestorben* [online] 2008 [cit. 2011-01-22]. Dostupný z WWW:

<http://www.welt.de/kultur/article2155448/Deutschsprachige_Praeger_Autorin_gestorben.html>.

České překlady děl **Ruth Bondy** začaly v České republice, podobně jako v případě Lenky Reinerové, vycházet až po roce 2000. Ať už se jednalo o autobiografii *Víc štěstí než rozumu*, biografii *Jakob Edelstein* nebo knihy zabývající se různými oblastmi života Židů v Československu *Rodinné dědictví: jména Židů v Čechách a na Moravě*, *Boží hody: Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě* nebo nejnovější *Potulné kořeny*, setkávají se s velkým ohlasem. „*Za mého mládí se psal žid s malým ž, stejně jako křesťan a mohamedán. Od té doby, co věřím, že Židé jsou také národem, píši je s velkým Ž*“²¹⁷. Od poloviny 90. let pravidelně přispívá do sborníku *Terezínské studie a dokumenty*, který se věnuje přeživším holocaust. V současnosti žije Ruth Bondy v Ramat Ganu poblíž Tel Avivu²¹⁸.

Krátce po převratu působil **Ota Ornest** v Městských divadlech pražských a Středočeském divadle. Od roku 1993 předsedal porotě literárního festivalu mladých talentů věnovaného bratrovi Jiřímu Ortenovi – *Ortenova Kutná Hora*. V 90. letech o něm rovněž vzniklo několik vzpomínkových knih – *Ornestinum*, *Rozhovor Marie Valtrové s Otou Ornestem*. Ota Ornest zemřel 4. srpna 2002 v Praze. Je pohřben na Novém židovském hřbitově²¹⁹.

Arnošt Lustig a **Věra Weislitzová** se v 90. letech pravidelně vraceli do České republiky. V té době začaly vycházet v rychlém sledu Lustigovy prózy v češtině – *Tma nemá stín*, *židovská trilogie Colette: Dívka z Antverp*, *Tanga: Dívka z Hamburku* a *Lea: Dívka z Leeuwardenu* nebo *Krásné zelené oči*. Arnošt Lustig se také podílel na řadě svých životopisů: *Dobry den, pane Lustig*, *3 x 18* (portréty a postřehy) nebo nejnovější *Tachles, Lustig*. V roce 1994 vyšla *Dcera Olgy* a *Lea Věry Weislitzové* a *Pes z Klagenfurtu* o sedm let později. Roku 1995 se Arnošt Lustig stal šéfredaktorem české mutace časopisu *Playboy*. O rok později se získal *Cenu Karla Čapka*, kterou mu udělil český PEN klub.

Po roce 2000 žili manželé převážně v Praze. Roku 2003 byl Arnošt Lustig navržen na Pulitzerovu cenu a v roce 2004 získal *Cenu Americké akademie umění a písemnictví*. Čtyři roky nato obdržel *Cenu Franze Kafky*. V témže roce byl nominován na *Nobelovu cenu za literaturu*, kterou ale nezískal. V roce 2009 se stal laureátem *Man Brokerovy ceny* udělované anglicky píšícím autorům. Věra Weislitzová zemřela po dlouhé nemoci 11. května 2009 v Praze²²⁰. Arnošt Lustig zemřel na rakovinu 26. února 2011 v Praze²²¹. Je pohřben na Novém židovském hřbitově. Ve výše zmiňované *Tachles, Lustig* mimo jiné napsal:

---

²¹⁷ BONDY, R. *Rodinné dědictví: jména Židů v Čechách a na Moravě*. Nakladatelství Franze Kafky, 2006, s. 5.

²¹⁸ BONDY, R. *Jakob Edelstein*. Sefer, 2001, s. 487.

²¹⁹ *Ota Ornest (1913-2002)* [online]. 2002 [cit. 2011-01-23].

Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2002/09/ornest>.

²²⁰ *Výběr významných úmrtí v České republice v roce 2009* [online] 2009 [cit. 2011-01-25].

„Když řekneš Žid a jsi Žid, cukne v tobě něco úlekem. V naší generaci říct Žid znamenalo nadávku. Třeba zrovna letos, v roce 2010, se jeden český politik neopatrně vyjádřil o Židech... V Nežidech to vyvolává ozvěnu, třeba překonaných, ale předsudků, a v Židech zase ozvěnu křiku. Úzkosti a strachu. Neblahých zkušeností“²²².

V roce 1989 spoluzakládal **Ivan Klíma** Obec spisovatelů. Mezi léty 1990 až 1993 byl předsedou českého PEN klubu. Moje zlatá řemesla, Poslední stupeň důvěrnosti, Ani svatí ani andělé představují jen zlomek děl, která Ivanu Klímovi v 90. letech vyšla.

Roku 2002 získal Cenu Franze Kafky. V roce 2010 se stal laureátem Ceny Karla Čapka a v témže roce získal ocenění Magnesia litera v kategorii literatura faktu za své zatím poslední dílo *Moje šílené století*²²³. Ivan Klíma dnes žije s manželkou v Praze.

Ještě před pádem režimu, v březnu 1989, navštívili **Ota B. Kraus** s manželkou Československo. Důvodem byla mezinárodní konference v Terezíně. Manželé od té doby pravidelně navštěvovali Prahu, naposledy v roce 1996²²⁴. Ota B. Kraus zemřel po dlouhé nemoci 5. října 2000 v Netanji²²⁵.

V popřevratové době jako by **Ljuba Hermanová** pouze rekapitulovala svou hereckou kariéru – napsala memoáry ...a co jsem ještě neřekla (1993), spolu s hereckými kolegy vzpomínala na Jana Wericha v televizním seriálu *Werichiáda* v roce 1992 a roku 1995 o ní natočil režisér Jan Špáta dokumentární pořad *Genus*. Ljuba Hermanová zemřela 21. května 1996 v Praze. Je pohřbena ve společném hrobě s herci Zdeňkem Dítětem a Vlastou Fabianovou na pražském Vyšehradě²²⁶.

Od roku 1990 točil **Juraj Herz** paralelně filmy v Čechách (*Císařovy nové šaty*, *Dívka a kouzelník*, *T.M.A.*) a v zahraničí (*Der Froschkönig*, *Die dumme Augustine*, *Passage*). Roku 2009 získal ocenění Český lev, v roce 2010 Křišťálový globus na filmovém festivalu v Karlových Varech. V témže roce byl do kin uveden jeho zatím poslední film česko-

---

Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vyber-vyznamnych-umrti-v-ceske-republice-v-roce-2009/412889&id_seznam=10747>.

²²¹ *Zemřel autor knih o holocaustu Arnošt Lustig* [online] 2011 [cit. 2011-02-27].

Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/domaci/116620-zemrel-autor-knih-o-holocaustu-arnost-lustig/>>.

²²² HVÍŽDALA, K. *Tachles, Lustig*. Mladá fronta, 2010, s. 117-118.

²²³ *Ivan Klíma* [online] 2000-2011 [cit. 2011-1-25].

Dostupný z WWW: <<http://www.academia.cz/autori/ivan-klima.html>>.

²²⁴ *Úhelný kámen. O autorovi Galilejských povídek s Ditou Krausovou* [online]. 2009 [cit. 2011-1-25].

Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2009/07/krausova_rozhovor>.

²²⁵ *My father* [online] bez data [cit. 2011-1-25]. Dostupný z WWW:

<<http://www.stillremember.com/Pages/MemorialSite.asp?iTempIId=117>>.

²²⁶ *Vyšehradský hřbitov a Slavín* [online]. 2011 [cit. 2011-1-26].

Dostupný z WWW: <<http://www.praguewelcome.cz/cs/informace/o-praze/pamatky/top-10-prazskych-pamatek/51-vysehradsky-hrbitov-a-slavin.shtml>>.

německé koprodukce Habermannův mlýn, který se zabývá divokým odsunem Němců a vyrovnáním se s válečným a poválečným chováním Čechů²²⁷. Juraj Herz dnes žije v Praze.

Na počátku 90. let **Helga Hošková Weissová** vystavovala své obrazy v několika amerických městech (Berkeley, Houston, New York). V roce 1991 se uskutečnila výstava obrazů v Klausově synagoze v Praze. Téhož roku byla umístěna pamětní deska na místo bývalého židovského shromaždiště v pražských Holešovicích. V roce 1993 získala za svou tvůrčí práci čestný doktorát na Massachusetts College of Art v americkém Bostonu²²⁸. Roku 2009 byla Helge Hoškové Weissové udělena Medaile Josefa Hlávky a za celoživotní dílo byla oceněna prezidentem Václavem Klausem, který jí udělil medaili Za zásluhy²²⁹. Helga Hošková Weissová dnes žije v Praze.

Po dlouhé odmlce se **Jiří Weiss** v roce 1991 vrátil k režii výrazně autobiografickým německo-francouzským filmem Marta a já. Vzpomínková kniha Bílý mercedes vyšla v roce 1995. Roku 2002 o něm natočila režisérka Věra Chytilová pořad Gen. Jiří Weiss zemřel 9. dubna 2004 v Santa Monice v Kalifornii²³⁰.

---

²²⁷ *Ein Tscheche sieht die Vertreibung der Deutschen* [online]. 2010 [cit. 2011-01-26].

Dostupný z WWW: <<http://www.welt.de/kultur/kino/article11177656/Ein-Tscheche-sieht-die-Vertreibung-der-Deutschen.html>>.

²²⁸ *Helga Hošková Weissová. Obrazy a kresby* [online]. 2009 [cit. 2011-01-27].

Dostupný z WWW: <<http://www.jewishmuseum.cz/cz/vystavy/czhoskova.htm>>.

²²⁹ *Maluj, co vidíš aneb Příběh Helgy Hoškové Weissové* [online]. 2010 [cit. 2011-01-27].

Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy/_zprava/maluj-co-vidis-aneb-pribeh-helgy-hoskoveweissove--794091>.

²³⁰ *Jiri Weiss, 91, Czech Director Who Shaped Postwar Cinema* [online]. 2004 [cit. 2011-01-28].

Dostupný z WWW: <<http://www.nytimes.com/2004/06/06/nyregion/jiri-weiss-91-czech-director-who-shaped-postwar-cinema.html>>.

8 PROMĚNY A PŘEMĚNY

8.1 Předpoklady a podmínky

I když bývají považovány za velmi „vědecké“ práce, operující a argumentující především statistikami, řadami grafů a čísel, přesto existuje „materiál“, který nelze do takto přísně sevřeného „vědeckého“ schématu vtěsnat. Proto nás rovněž zajímalo, za jakých okolností lidé začali a poté přestali pohlížet na svět tím či oním způsobem. A v mnohých konkrétních případech nešlo ani tak o vnější okolnosti, ale o onen niterný stav mysli člověka, který je ukryt před vnějším světem a který si za určitých okolností ani dotyčný člověk nedovede racionálně zdůvodnit.

Během života se člověk vyvíjí, roste a mění nejen po stránce tělesné, ale také i postojové, což bezprostředně souvisí s duševní činností člověka a myšlením. Tyto změny nejsou tak zřetelné, poněvadž jsou přímému pozorování nedostupné.

Je proto zřejmé, že ani osobnosti židovské umělecké elity v Československu se uvedeným změnám a názorovým posunům nevyhnuly. Jsme si vědomi, že výběr 17 osobností židovské tvůrčí umělecké elity z Československa, jejichž světonázorové postoje zkoumáme a analyzujeme, představuje pouze menší vzorek z mnohatisícové komunity židovských intelektuálů, zejména v předválečném Československu. Přesto se domníváme, že i v relativně malém počtu zkoumaných osob lze dospět k určitým zobecňujícím závěrům a tendencím, které budou signifikantní nejen pro židovské tvůrčí intelektuály jako takové, ale mohou přispět k vysvětlení vývojových tendencí též v širším pohledu na vztahy některých dalších minorit ve vztahu k majoritám z pohledu jejich elit.

Z jakých předpokladů vycházíme, když tvrdíme, že židovská tvůrčí elita měla velmi blízko (i názorově) k proudu celé české umělecké elity? V českém liberálním prostředí se již od 19. století výrazně a po všech stránkách proměňuje původně značně izolované židovské obyvatelstvo. Židovské ghetto, které se od středověku stalo symbolem vyčlenění židovské komunity v celé Evropě, od poloviny 19. století v rakouském mocnářství zmizelo, ale pouze v nejnádhornějších jeho částech, mezi něž české země nepochybně patřily, došlo k intenzivním asimilačním procesům. Jejich důsledkem bylo i to, že podstatná část židovského obyvatelstva v českých zemích téměř stoprocentně přebrala vzorek sociálního chování většinové populace.

Cesta k postupnému splynutí, kulturnímu i jazykovému, v českých zemích a na Moravě byla jednoznačně nastolena již na konci 18. století reformami císaře Josefa II., po staletích náboženské a kulturní separace v ghettech nabízela Židům možnost začlenit se do většinové společnosti. Převážná většina z tehdejších židovských obyvatel Čech a Moravy,

zejména z Prahy a některých větších měst, se této příležitosti chopila a začala systematicky opouštět své původní prostředí ghatt a izolovaných židovských obcí. Tím se též začali uvolňovat z dosahu „své“ kultury. Velmi účinným prostředkem ve zmíněném procesu ztráty původní židovské kultury se stala němčina, jejíž znalost byla od konce 18. století vyžadována nejen od představitelů židovských náboženských obcí a dalších představitelů židovské elity, ale též od zájemců o studia ve Vídni, Praze i Berlíně. Teprve později, až v závěru 19. století, se Židé začali postupně sblížovat s českou kulturou a českým živlem na určité platformě útisku ze strany většinové německé společnosti. Proto mnozí badatelé, kteří se vážně zabývají studiem židovské problematiky u nás se shodují na několika typických tendencích ve vývoji židovského obyvatelstva²³¹. *„Ještě před pronásledováním v době nacistické okupace, ještě před útlakem komunistického režimu židovské obyčeje a zvyklosti zvolna mizely, našly poslední útočiště v židovské kuchyni a židovských výrazech. Slova proudila protisměry stejně jako vztahy: na jedné straně tu byla ze strany Čechů romantizace židovské minulosti, fascinace mystikou Židovského Města pražského, tragickou postavou Ahasvera, magika krásných Židovek, biblické metafory. Na druhé straně tu byly stoleté pověry a předsudky. Židé jsou hluční, ziskuchtiví, podlézaví, bezohlední, špinaví, dotěrní, lživí, zbohatlíci, lichváři, šmelináři. Tento zkreslený obraz se pak odrážel v očích Židů a v tom, jak viděli sami sebe. Proto se snažili ze všech sil nedráždit, nevzbudit zlou krev, antisemitismus, kterému říkali rišes. Proto se mnozí distancovali, i byť o ně ze židovské soudržnosti pečovali, od haličských uprchlíků, kteří zaplavili židovské obce v době první světové války: vzbuzovali přízraky minulých dob, obavu, že posílí latentní protižidovské proudy. Mnozí Židé se snažili překonat dilema dvou jazykových a kulturních světů, mezi nimiž žili, snahou spojit oba světy překladem a interpretací: překladem českých děl do němčiny (přes jeho nenávisť k Židům byli to oni, kdo přeložili Bezručovy básně do němčiny) a překladem německých básníků a spisovatelů do češtiny. Chtěli být mostem, ale jak se ukázalo, most může být dost labilní konstrukcí a slouží všelijakým účelům, jak podotkl Jan Masaryk, když chtěl, aby poválečné Československo nebylo ani mostem, ani oponou“²³².*

Tak se z hlediska světonázorových postojů na našem území židovské obyvatelstvo rozdělilo do tří proudů, které lze s ohledem na jejich kulturní a názorové priority pojmenovat jako Čechožidé, němečtí Židé a sionisté²³³. Je příznačné, že ve všech těchto skupinách proběhla do značné míry sekularizace a židovské náboženské vyznání ani v jedné

²³¹ V jihočeském regionálním měřítku se vztahy české majority k národnostním menšinám, včetně židovské problematiky, dlouhodobě zabývá L. Pána (2007: 73 n.)

²³² BONDY, R. *Mezi námi řečeno*. Nakladatelství Franze Kafky, 2003, s. 13, 14, 15.

²³³ ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* Paseka, 2005, s. 10-17.

z vyjmenovaných skupin nehrálo dominantní roli. První skupina, označovaná ve speciální historické literatuře jako Čechožidé, zahrnovala židovské obyvatelstvo, které se postojově nejvíce ztotožnilo se samostatným česko(slovenským) státem a i přes určité „třecí plochy“ s jeho nejvyšší politickou reprezentací²³⁴, stálo pevně na jeho straně až do vzniku Protektorátu Čechy a Morava v r. 1939. Druhou skupinu tvořili tzv. němečtí Židé, jejichž kultura a jazyk souvisely s „němectvím“ rakouským i říšským. Obecně lze naznačit, že z této skupiny bylo nejvíce příslušníků v Praze, velkých městech a také na Moravě s tím rozdílem, že v českých zemích šlo spíše o zámožnější a nejzámožnější vrstvy, zatímco na Moravě se jednalo v důsledku historických okolností spíše o střední až nižší vrstvy. Nicméně tato druhá skupina se během první republiky u nás zmenšovala, přičemž její početní stav se začal radikálně měnit po nástupu Hitlera k moci. Početně nejslabší byla poslední skupina, která z dnešního pohledu „usilovala“ o svou samostatnou identitu a zřízení vlastního státu. Ta se paradoxně těšila největšímu zájmu ze strany československých vládních i úředních míst. Podporoval ji i T. G. Masaryk.

Bez zmíněné kulturně-společenské klasifikace židovského obyvatelstva v období Československa by nebylo dost dobře možné sledovat a analyzovat jednotlivé etapy a vývoj kulturních a světonázorových postojů židovské tvůrčí elity. Dalším faktorem, který spolupůsobil v době první republiky na postoje židovských umělců, byly vlivy vnitro a zahraničněpolitické. Lze tudíž obecně konstatovat, že obě dominantní skupiny židovského obyvatelstva, téměř stoprocentně asimilovaní Čechožidé a německy mluvící Židé, prakticky svými postoji kopírovaly vývoj většinového českého obyvatelstva. V praxi to znamenalo, že v období po první světové válce zejména tvůrčí inteligence a studenti u nás zaujíмали pod vlivem překotného vnitro i zahraničněpolitického vývoje levicové až radikálně-levicové postoje.

8.2 Myšlenkové a názorové proudy mezi židovskými intelektuály

Po zevrubné analýze postojů sledovaných 17 židovských osobností lze konstatovat, že v období těsně před druhou světovou válkou byli 4 z nich (Norbert Frýd, Egon Erwin Kisch, Jiří Orten, Lenka Reinerová) aktivními komunisty, další 3 byli prokazatelnými sympatizanty KSČ (Ota Ornest, Karel Reiner, Jiří Weiss). Tři sledované osobnosti (Helga Weissová, Ivan Klíma, Arnošt Lustig) byly v době před Mnichovem v dětském věku, takže hovořit o jejich vyhraněné postojové orientaci by nebylo zcela na místě. Pouze 4 z celé sledované skupiny 17

---

²³⁴ Tamtéž, s. 20. Např. T. G. Masaryk, který byl velmi známým svým vystupováním proti antisemitismu u nás, se v obnoveném Československu zdráhal výrazněji angažovat ve prospěch této nejvíce asimilované skupině českých Židů.

osob (Ruth Bondy, Robert Guttman, Ota B. Kraus) zastávaly před válkou vyhraněná nacionální stanoviska (s výjimkou Věry Weislitzové, které bylo v roce 1939 teprve 12 let, ale v poválečném období nepochybně spadá mezi aktivní sionisty) a politicky se angažovaly ve prospěch založení samostatného židovského státu v Palestině. Naopak Ljubu Hermanovou téměř v žádném směru její původ neovlivňoval (s výjimkou válečných let). Zdá se, že herci byli ve svých názorech do značné míry indiferentní, pokud šlo o vyhraněné názory na židovství, což do určité míry potvrzuje i životní postoj a osud Hugo Haase.

Vzhledem ke svému věku se Juraj Herz samozřejmě v předválečné době nijak neangažoval, později zastával velmi vyhraněné a svérázné názory, které mohou pro nezasvěceného badatele působit až antisemitsky. Pokud by se zmíněné číselné kvantifikace vyjádřily v procentech, lze říci, že ve sledované skupině předválečné židovské elity bylo více než 56% stoupců levice a pouze o něco méně než 12% stoupců samostatného židovského státu. Zbývajících 25 % bylo bez vyhraněných postojů z důvodu jejich dětského věku. Je pochopitelné, že ještě vyšší vypovídací hodnotu by poskytl širší vzorek těchto osob, dle našeho názoru alespoň kolem 100 lidí, a srovnání s obdobnou skupinou české tvůrčí elity. Jsou všechny předpoklady se domnívat, že velmi obdobné kvantifikace, mimo židovských nacionálů, bychom zjistili v případě české umělecké elity.

Jak již bylo zmíněno výše, od počátku 20. století většina židovské populace v českých zemích a částečně také na Moravě měly v tomto ohledu diametrálně odlišnou skladbu židovského obyvatelstva na rozdíl od Slovenska a Podkarpatské Rusi²³⁵. Zatímco v Čechách a na Moravě židovská populace podlehla kulturnímu vlivu většinové české společnosti, a tím i přebírala vzorky jejího společenského chování, ve východních regionech se situace vyvíjela podstatně odlišným způsobem. Pro majoritní společnost českých zemí byl po ukončení 1. světové války typický růst radikálních nálad především levicového zaměření. Tento vývoj je tradičně spojován s příčinami, průběhem a koncem 1. světové války.

Značné sociální pnutí, dopady 1. světové války umocněné následnými sociálními kataklyzmaty ruských a dalších revolucí ovlivnily široké vrstvy obyvatelstva ve střední Evropě výrazně směrem k levicovým a v mnohých případech až radikálním postojům. Nedůvěryhodnost kapitalistického systému pak našla výraz také v postojích intelektuální a tvůrčí elity národa, k níž bezpochyby židovští umělečtí intelektuálové v uvedené době patřili. V sociologických modelech společenství se sledují nejen proměny struktur a funkcí

---

²³⁵ ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* Paseka, 2005, s. 17-26, 52.

Kulturní odstup západního a východního židovstva byl tak značný, že Židé v Praze ještě před 1. světovou válkou s nepochopením sledovali vystoupení divadelního souboru svých souvěrců ze Lvova.

politických institucí, ale také složení, motivace a vzájemný vztah skupin, význam transfigurace hodnot, ke které došlo i u nás v židovském společenství během 150letého vývoje mimo ghetto. Lze s určitou nadsázkou říci, že transcendence i zde ustoupila před imanentností v hodnotové sféře. Je také pravda, že uvedený typ „mesiášství“ je spíše typický více pro elity umělecky a tvůrčím způsobem zaměřené než pro „špičky“ se vzděláním technickým, ekonomickým či právním, popř. lékařským.

Z uvedeného pohledu lze proto historii samostatného československého státu rozdělit do 3 období, v nichž českoslovenští tvůrčí umělci včetně židovských nově zaujímali anebo přehodnocovali své světonázorové postoje. Šlo o období mezi 10. a 20. léty 20. století, konec let 40. a konec let 80. Přestože relativně dosti podstatná část židovské umělecké elity právě na počátku 20. let dvacátého století se nepokrytě hlásila k levicovým myšlenkám, v nichž socialismus rozhodně nekoexistoval s kapitalismem, nelze ani jednu ze sledovaných židovských uměleckých osobností označit za nesmiřitelného levicového radikála, který by prosazoval revoluci sovětského typu. Provedli jsme podrobnou analýzu všech sledovaných osobností, které ve dvacátých a třicátých letech již tvořily. Připomněli bychom některé dílčí závěry. Pro Ortena je typické, že se nezabývá ve svém díle sociální problematikou vůbec, natož aby prováděl stranickou agitaci: „*Už ani psát, už ani čísti, je příliš světla tu. Nabírám slzy nenávisti, svou tesknou odplatu*“²³⁶. „*Minul čas, kdy jsem mohl pomýšlet na dobrovolnou smrt, ten čas minul, protože musím přese všechno čekat na svobodu, i kdybych byl orván. Píšu epitaf své lásky a ukládám si pro budoucnost mlčení*“²³⁷. Dokonce ani nejznámější z tehdejších zastánců radikálně-levicových myšlenek „zuřivý reportér“ E. E. Kisch ve své bohaté literární tvorbě nepropaguje násilnou změnu stávajícího řádu revolučním vystoupením.

Zvláštní skupinu ve sledovaném vzorku židovských intelektuálů tvořili jedinci, kteří pocházeli z prostředí relativního hmotného nadbytku. Jejich rodiče (prarodiče) byli podnikateli na úrovni vyšší střední až vyšší třídy. Nejednalo se o podnikatele v kategorii drobného obchodníka-živnostníka, kterého zničily první otřesy tržního prostředí dříve než běžného zaměstnance nebo proletáře. Nazíráno a měřeno dnešním pohledem by měl takový člověk mít blíže k tehdejšímu kapitalistickému uspořádání společnosti a měl by tudíž podporovat čistě tržní principy společnosti. V uvedených souvislostech se zmíníme především o Věře Weislitzové, Egonu Erwinu Kischovi a Otovi B. Krausovi, Jiřím Weissovi.

„*Před válkou nebyli chudí, rodiče bydleli v Moravské Ostravě ve vlastním domě o dvou patrech, ale po ní neměly sestry ke svému jménu ani pětník. Zkušenosti je poučily, že*

²³⁶ ORTEN, J. *Žítaná kniha*. Český spisovatel, 1993, s. 203.

²³⁷ ORTEN, J. *Žítaná kniha*. Český spisovatel, 1993, s. 267-268.

všechno je nejisté, včetně života“, vzpomínal Arnošt Lustig na svou ženu²³⁸. V dokumentu *Legenda o Kischovi* popisovala Lenka Reinerová rodinné zázemí spisovatele takto:

„Když se člověk na to kouká, pro jednu rodinu to byl tedy pořádný barák.“ (dům U Dvou zlatých medvědů v samém centru Prahy patřil Kischově rodině od roku 1866)²³⁹. Rodina patřila mezi vyšší vrstvy pražské společnosti²⁴⁰.

Ron Kraus, syn Oto B. Krause, zachytil vzpomínky svého otce na jeho rodiče: „Můj otec vlastnil v Praze továrnu na dámské oblečení, která měla si 50 zaměstnanců. Postupem času se stal viceprezidentem Svazu lehkého průmyslu.“²⁴¹ Manželka Oto B. Krause Edith později vzpomínala: „Restituoval podnik svého tatínka. Musel ji vést, ale vůbec ho to nebavilo. Pak přišla únorová revoluce, z továrny nás vykopli“²⁴². Také Jiří Weiss ve své autobiografii napsal, že „v té době si lidé velice vážili majetku. Můj otec takový byl; honosil se osobním automobilem Praga Grand, který řídil náš šofér...Spřátelil jsem se se synem našeho domovníka, ale otec nechtěl, abych se stýkal s dětmi ze „špatné“ rodiny. Otec se pokládal za „lepšího“ člověka“²⁴³.

Lze tudíž tvrdit, že tragické vyústění zápasu o československou samostatnost na přelomu let 1938 a 1939 bylo nejen významnou změnou politicko-mocenských konstelací v tehdejší evropském a světovém kontextu, ale mělo i další významné konsekvence společensko-sociální. Došlo k postupné degradaci myšlenky samostatného československého státu. Ta byla nahrazena u menší části obyvatel loajalitou vůči Říši. V případě dalších, a to u většiny obyvatel českých zemí, došlo ke vzniku rezistence vůči novému systému, který měl sice v naprosté většině případů pasivní podobu, nedošlo ke jeho přijetí. Nicméně nejpodstatnější změny proběhly právě v prostředí židovských obyvatel a speciálně mezi židovskými intelektuály. Tato kategorie obyvatel, pokud neopustila protektorát, neměla na výběr a musela počítat s tím, že s ní bude zacházeno způsobem, který v konečné fázi povede k jejich fyzické likvidaci.

Pro krátkou etapu druhé republiky 1938–1939 bylo příznačné, že došlo k ještě podstatnější diferenciaci jednotlivých myšlenkových proudů v rámci celé tehdejší

---

²³⁸ CINGER, F., LUSTIG A. *3x18 portréty a postřehy*. Nakladatelství Andrej Šťastný, 2003, s. 57.

²³⁹ *Legenda o Kischovi* [online]. 2006 [cit. 2011-02-12].

Dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10096383526-legenda-o-kischovi/>>.

²⁴⁰ *Leben und Werk von Egon Erwin Kisch* [online]. 2001 [cit. 2011-02-12].

<<http://www.judentum.net/austria/gemeinde/kisch.htm>>.

²⁴¹ *Richard Kraus* [online]. bez data [cit. 2011-02-09]. Dostupný na WWW:

<<http://www.stillremember.com/Pages/MemorialSite.asp?iTempId=104>>.

²⁴² *Úhelný kámen. O autorovi Galilejských povídek s Ditou Krausovou*. [online]. 2009 [cit. 2011-02-09].

Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2009/07/krausova_rozhovor>.

²⁴³ WEISS, J. *Bílý mercedes*. Victoria Publishing, 1995, s. 8-9.

intelektuální tvůrčí elity. Na jedné straně bychom obtížně hledali byt' jen trochu významnějšího tvůrčího intelektuála, který by se veřejně hlásil k dobrovolnému podřízení republiky německému diktátu, nicméně k podstatným posunům v myšlení některých intelektuálních vrstev došlo. Nešlo o etablování zcela nových myšlenek, ale spíše o zesílení a zdůraznění starších postojů a stanovisek, jak je již ve 20. letech formuloval přední katolický publicista Jaroslav Durych. V té době byla demokratická fronta tvůrčí inteligence u nás dostatečně stabilizovaná, takže tito konzervativní katoličtí intelektuálové působili se svým způsobem kritiky skutečných i domnělých nešvarů druhé republiky izolovaně²⁴⁴. Nicméně krize 30. let tyto problémy československé společnosti znovu otevřela a postoje některých katolických intelektuálů vygradovaly v krátkém období druhorepublikového soumraku československého státu. Pomineme-li obecnou náklonnost katolické inteligence ke korporativnímu uspořádání společnosti, jež přirozeně zapadá do širšího kontextu konzervativních postojů k návratu společnosti ke stavovskému uspořádání, nejkontroverzněji působí vystoupení takových tvůrců, jakým byl Jakub Deml, který ve svých Šlépějích z roku 1940 vystoupil proti všemu židovskému. I když nikdo z představitelů katolické moderny otevřeně nekolaboroval s nacizmem, přesto jsou jejich postoje hodnoceny jako morální selhání²⁴⁵.

Řada příslušníků naší židovské tvůrčí elity v letech 1939–1945 zemřela tragickou smrtí (Robert Guttman, Jiří Orten), někteří odešli do exilu (Egon Erwin Kisch, Lenka Reinerová, Ota Ornest, Jiří Weiss a další) a pouze někteří přežili (Norbert Frýd, Arnošt Lustig, Karel Reiner apod.). A z těch, kteří přežili, se ne všichni opět usadili v Československu (Ruth Bondy, Ota B. Kraus). Ale ve všech případech můžeme u přeživších zaznamenat výrazné posuny v jejich myšlení a světonázoru směrem doleva, a to nejen v případech jedinců myšlenkově zralých a dospělých již před rokem 1938–1939, ale také v případě mladých, kteří dospívali za války nebo těsně po ní: Helga Hošková Weissová, Ivan Klíma, Věra Weislitzová a další.

Přesto nelze nevidět, že i mezi „mládeží“, která začala výrazně sdílet levicové a socialistické myšlenky ve spojení s poválečným rozdělením světa na sovětské a to ostatní, existovaly výrazné rozdíly. Typický může být vývoj Ivana Klímy, Arnošta Lustiga, Lenky Reinerové a dalších. Klíma byl za války ještě dítě a nucený pobyt s nepříliš pěknými zážitky v Terezíně ve svém dětském věku nespojoval do konkrétního řetězce společensko-politických kauzalit, ale orientoval se dětským pojetím dobra a zla. Po válce byl i nadále pod vlivem

---

²⁴⁴ MED, J. *Literární život ve stínu Mnichova*. Academia, 2010, s. 91-92.

²⁴⁵ MED, J. *Literární život ve stínu Mnichova*. Academia, 2010, s. 96.

svého okolí (otec výrazně levicový již před válkou se stal členem strany, strýcové z matčiny strany Otto a Viktor Synkovi byli jako významní členové ÚV KSČ popraveni za války, dědeček z otcovy strany byl též spontánně levicový již před válkou) se víceméně souběhem více vlivů společenských a svého nejbližšího okolí posunul k levicovému myšlení, přitom však o řadě jevů nadále přemýšlel a nedistancoval se od jiných názorů (docházel do československého sboru, a byl dokonce jeho vedoucím před rokem 1948). Proto jeho oficiální přijetí do KSČ v roce 1951 bylo fakticky výsledkem „tlaku“ jeho okolí a jeho citlivou duší tvůrčího intelektuála ovládl daleko členitější a barvitější svět skutečných lidských příběhů, kde již dobro a zlo neměly podobu ostrého kontrastu světla a stínu, jako tomu bylo v terezínském ghettu za jiných okolností a v jiném věku.

I když byl Arnošt Lustig pouze o 5 let starší než Ivan Klíma a byl rovněž internován v Terezíně z rasových důvodů, přesto nabyl zkušeností ještě drsnějších, než měli ostatní přeživší vrstevníci z Terezína. Nejenže byl donucen opustit relativně bezpečné prostředí terezínského ghetta a odebrat se do vyhlazovacího tábora Osvětim v Polsku, ale také stál mnohokrát tváří v tvář smrti. Tyto faktory ve spojení s předválečnou sociální situací jeho rodiny formovaly v jeho případě daleko sevřenější a vyhraněnější rámec myšlení, v němž měly levicové názory jasnou prioritu.

Další vývoj událostí na přelomu 50. let ve světě, Evropě a Československu, v němž gradoval poslední záchvěv stalinistických represí nejen proti faktickým politickým odpůrcům, ale také proti vlastním stoupencům ve straně, byl nepochybně pro formování názorů židovské tvůrčí elity klíčový, pokud odhlédneme od problémů doprovodných, z nichž bychom alespoň jmenovali ekonomické těžkosti, jako byla měnová reforma, přidělový systém apod.

Ve sledované skupině židovské umělecké tvůrčí elity, v níž jasně převládaly levicové názory a jejichž formálním výrazem se alespoň v našich poměrech stalo členství v Komunistické straně Československa, došlo k další diferenciaci názorových pohledů. Pokud odmyslíme představitele zemřelé těsně po druhé světové válce, jako byl Egon Erwin Kisch, lze s velkou jistotou tvrdit, že nikdo z nich nezastával jasně vyhraněné stalinistické postoje. Předváleční (Norbert Frýd, Jiří Orten) a váleční členové strany z jejich řad – pokud nebyli vyloučeni (Lenka Reinerová) – stejně jako ti s nejotřesnějšími zážitky z koncentračních táborů, jako byl Arnošt Lustig, zůstávali i nadále členy strany, ale jejich životní zkušenosti a postoje je spíše posouvaly obecně mezi evropskou revoluční levici, i když tento pojem ještě neexistoval a nebyl dosud všeobecně rozšířený. Příkladem mohou být intervence Norberta Frýda za Lenku Reinerovou po jejím uvěznění a následujících událostech. Ideově a postojově se zcela odpoutal od komunistů Klíma, jehož myšlenkový svět již před vstupem do KSČ byl

velmi členitý, z hlediska světonázoru eklektický a nalézal styčné body s prvotním křesťanstvím, obecnými mravními principy apod. Člověk s těmito názory nemohl být i podle jména členem KSČ ani sympatizantem žádného jejího příbuzného směru.

Další „hereze“ v radikálně levicovém prostředí židovských tvůrčích umělců nastala po roce 1968. Někteří odešli do exilu (Arnošt Lustig, Jiří Weiss), jiní emigrovali, ale znovu se vrátili (Ivan Klíma), další snášeli útrapy režimu (Ota Ornest, Karel Reiner, Lenka Reinerová).

Na základě uvedených faktů a ve světle informací z memoárové literatury a rozhovorů s pamětníky lze klasifikovat „židovskou“ intelektuální elitu do těchto tří základních proudů:

- 1) směr **liberálně-demokratický** – jeho představitelé ctí euroatlantické hodnoty, jako např. Klíma, který jako dítě prošel koncentračním táborem a v 50. letech vstoupil do KSČ, ale hlubší zkušenosti z první republiky se jej nedotkly; do něho bychom pravděpodobně zařadili i nepočtené představitele **sionistického hnutí** v Čechách a na Moravě (od Guttmana počínaje a Bondy s Weislitcovou konče), kteří téměř všichni po druhé světové válce Československo opustili.
- 2) směr **plebejsko-levicový** – Lustig, který jako velmi mladý pocítil sociální nespravedlnost první republiky a poté si sáhl až na dno svých sil, když se mu podařilo přežít i vyhlazovací tábor v Osvětimi. Reinerová měla podobný osud, poněvadž z důvodu sociální nezajištěnosti nemohla za první republiky studovat, ale podařilo se jí zůstat za 2. světové války v zahraničí a tím se zachránit, a přestože oba později pozbyli členství v KSČ, nikdy se z nich nestali laciní antikomunisté;
- 3) směr **komunisticko-socialistický** (N. Frýd, K. Štěch měli obdobné negativní zkušenosti se sociálními poměry předmnichovské republiky, sami přežili německé koncentrační tábory, ale ztratili v nich své nejbližší – N. Frýd ztratil svou ženu i s malým sotva narozeným dítětem. I když v pozdější době prošli úspěšně stranickými prověrkami a nebyli vyloučeni ani vyškrtnuti, nikdy se z nich nestali klasičtí aparátníci stalinistického stříhu, měli nezávislé myšlení a vystupování, např. N. Frýd bojoval proti uvěznění a vyloučení L. Reinerové, což v té době byl jistě příklad osobní statečnosti.

Podle našeho názoru lze udělat závěr, že radikálně levicové myšlení židovské intelektuální elity nikdy nenabývalo v našich poměrech stalinistické podoby. Je velmi pravděpodobné, že z přeživších koncentrační tábory, kromě menšího počtu jedinců (Klíma), nikdo neopustil levicové světonázorové pojetí, což, mimo jiné, souviselo s hloubkou

životního osudu a psychologického prožitku. Velmi přesně popsal jeho sílu v osobnostní reflexi individua autor eseje *Jinoch a smrt*²⁴⁶.

V naší práci neztotožňujeme členství v komunistické straně s levicovým světonázorem, jak někdy bývá zvykem. Rovněž se domníváme, že se nám v analýze podařilo prokázat vysokou míru konzistentnosti postojů „židovské“ umělecké elity v našem prostředí, korespondující s hlavním proudem majoritní společnosti.

Domníváme se, že zmíněné úvahy a analýzy můžeme v závěru shrnout do několika předběžných a dílčích závěrů, které si postupem času budou žádat určitá zpřesnění, doplnění a systematičtější zpracování nastíněného tématu.

---

²⁴⁶ KOSÍK, K. *Jinoch a smrt*. Hynek, 1994, 12 n.

ZÁVĚR

Na základě zjištěných faktů a jejich analýzy předpokládáme, že Židé v našich poměrech již před druhou světovou válkou netvořili klasickou národnostní menšinu s vyhraněným zájmem o svoji svébytnou kulturu a historii a kolektivní vůlí posazovat ji s cílem tyto odlišnosti zachovat a dále je aktivně rozvíjet v prostředí majoritního českého obyvatelstva. Z tohoto důvodu podle našeho názoru neexistovala mezi československými Židy silná a odpovídajícím způsobem *vyprofilovaná elita* vystupující jménem etnika a prosazující jeho zájmy²⁴⁷.

Tím samozřejmě nechceme tvrdit, že Židé u nás neměli ve středu představitele, jež lze podle obecně platných kritérií hodnotit jako elitu a kteří svůj židovský původ nepopírali. Nicméně ve své převážné většině – vyjma sionistů – nepovažovali z nejrůznějších důvodů za účelné vystupovat jako zástupci tohoto kulturně-etnického společenství a ve svém vývoji převážně splynuli s většinovým proudem – českým nebo německým (do nástupu nacizmu v Německu). Příčiny takového vývoje byly dlouhodobé počínaje již zmíněným patentem Josefa II. o Židech z roku 1781, jímž započal dlouhodobý proces jejich asimilace ve středoevropských poměrech. Nicméně později, zejména v samotném závěru období existence habsburské monarchie a na počátku existence samostatného československého státu, začaly podle našeho názoru působit výrazně i jiné *faktory*. Nezanedbatelný podíl na ztrátě relativně samostatného a ideově odlišného proudu židovské kultury v českých zemích měly tudíž paradoxně i dobové světonázorové postoje tvůrčí „židovské“ elity, poněvadž její značně *levicově-liberální* orientace do značné míry odstraňovala nejen protižidovské předsudky rasové, náboženské a kulturní, ale též napomáhala v našich poměrech k nivelizaci kulturní a myšlenkové ve vztahu k majoritnímu proudu českému, popř. německému.

Na základě analýzy všech materiálů, které jsme měli k dispozici v průběhu studia lze udělat několik dílčích závěrů.

Podle našeho názoru v našich českých a moravských poměrech ve vymezeném období 20. století nelze hovořit o tom, že by Židé v Československu a zejména v Čechách a na Moravě vytvořili svou vlastní politicko-kulturní elitu především z důvodu pokročilého procesu *asimilace*, který nejen v našich, ale šířeji ve středoevropských poměrech Židy

---

²⁴⁷ V našem pojetí je elita národa spojena s ostatními příslušníky národa a hájí ve větší nebo menší míře jeho zájmy. Klasickým úspěšným případem tohoto sepětí může být česká národní elita ve spojení s úspěchem v národním obrození; polská národní elita v boji se samoděržavím; do jisté míry i elita polabských a pobaltských Slovanů – zmizeli až po 7 staletích německé okupace. Příkladem neúspěchu mohou být česká národní elita v době předbělohorské a bělohorské; ukrajinská elita od 17. století do 20. století apod.

prakticky zbavil jejich původního naturelu a touhy prosadit svou vlastní *koncepti* a vizi sebeurčení. Proto lze o židovských elitách ve sledovaném období u nás hovořit pouze ve smyslu *tradičně-historickém*, popřípadě folklorním.

Máme proto dostatek důvodů se domnívat, že proces asimilace židovského obyvatelstva v Československu proběhl velmi důkladně a pronikl do takových oblastí společenského vědomí, v nichž bychom právem očekávali nejvíce odlišností ve srovnání s většinovým obyvatelstvem, zejména pokud šlo o tak svébytné národnostní a kulturní společenství.

Zmíněný pohled na situaci v myšlení československých Židů dokreslují svými postřehy i samotní představitelé československé „židovské“ elity. Svůj osobní postřeh na jednu ze sfér kulturní situace mezi českými Židy prezentuje známá spisovatelka Ruth Bondy takto: *„Češi jsou považováni za nejateističtější národ v Evropě a čeští Židé se od nich nakazili. Ve dvacátém století byla už náboženská víra jedněch i druhých velmi vlažná, pokud se o ní ještě dalo mluvit. A náboženské autority už nikdo nerespektoval. To platilo pro kněze i pro rabíny. Poté, co se husité vzbouřili proti katolické církvi, se Češi naučili číst svaté texty sami, v českém překladu a bez prostředníka, který by jim vykládal jejich poselství“*²⁴⁸.

Proto v pečlivém rozboru světonázorových postojů sledovaných jedinců vidíme téměř totožný vzorek světonázorových postojů *většinové české*, případně *německé tvůrčí elity* na našem území. Židy u nás v řadě případů pocházející ze zámožných rodin můžeme ve své většině zcela jednoznačně hodnotit jako *stoupence levice* různých *názorových odstínů*. Pouze relativně malou skupinu z nich bychom zařadili do proudu autentického hnutí *sionistů*, kteří si za cíl vytkli přesídlení Židů do nové vlasti – Palestiny.

---

²⁴⁸ BONDY, R. *Drobné útěchy*. Argo, 2008, s. 48-49.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. ANTONOVÁ, J. *Zasloužilý umělec Karel Reiner*. 1. vyd. Praha: Městská knihovna, 1972. 128 s.
2. BĚLINA, P., et al. *Dějiny země Koruny české II*. 9. vyd. Praha; Litomyšl : Paseka, 2003. 328 s. ISBN 80-7185-606-1.
3. BONDY, R. *Drobné útěchy*. Přel. L. Bukovská a M. Fischer. 1. vyd. Praha: Argo, 2008. 148 s. ISBN 978-80-7203-928-9.
4. BONDY, R. *Mezi námi řečeno: Jak mluvili Židé v Čechách a na Moravě*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2003. 187 s. ISBN 80-85844-88-5.
5. BONDY, R. *Jakob Edelstein*. Přel. L. Lucká. 1. vyd. Praha : Sefer, 2001. 487 s. ISBN 80-85924-23-4.
6. BONDY, R. *Rodinné dědictví: jména Židů v Čechách a na Moravě*. 1.vyd. Praha : Nakladatelství Franze Kafky, 2006. 202 s. ISBN 80-86911-06-3.
7. BONDY, R. *Víc štěstí než rozumu*. Přel. J. Zajíčková. 1. vyd. Praha : Argo, 2003. 241 s. ISBN 80-7203-547-9.
8. BROŽ, J. *Aféry Anduly Sedláčkové*. 1. vyd. Praha : Petrklíč, 2008. 223 s. ISBN 978-80-7229-204-2.
9. CINGER, F. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. 309 s. ISBN 978-80-204-2022-0.
10. CINGER, F., LUSTIG A. *3x18 portréty a postřehy*. 2. vyd. Praha: Andrej Šťastný, 2003. 391 s. ISBN 80-903116-8-7.
11. ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé*. 1. vyd. Praha; Litomyšl : Paseka, 2005. 355 s. ISBN 80-7185-695-9.
12. DAGAN, A., SCHMIDTOVÁ HARTMANNOVÁ, E., ROTKIRCHENOVÁ, L. *Osud Židů v Protektorátu 1939 – 1945*. Přel. J. Čulík, F. Faktorová. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1991. 160 s. ISBN 80-900953-7-2.
13. FROMMER, B. *Národní očišťa. Retribuce v poválečném Československu*. Přel. J. Rákosník 1. vyd. Praha: Academia, 2010. 504 s. ISBN 978-80-200-1838-0.
14. FRÝD, N. *Lahvová pošta aneb konec posledních sto let*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971. 286 s.
15. FUCHS, A. *Dlouhá svatební cesta*. 1. vyd. Praha: Faun, 1997. 235 s. ISBN 80-902018-4-9.

16. GROSSMANN, J. *Deníky Jiřího Ortena*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1958, 493 s.
17. *Hazkarat nešamot : memorial service for the Jewish Community of Ceske Budejovice transported to Theresienstadt on 18 April 1942*. Hertfordshire: Radlett & Bushey Reform Synagogue, 2005. 16 s.
18. HERZL, T. *Židovský stát*. Přel. O. Buddeus 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 139 s. ISBN 978-80-200-1712-3.
19. HERMANOVÁ, L. *...a co jsem ještě neřekla*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1993. 153 s. ISBN 80-7023-149-1.
20. HVÍŽĎALA, K. *Tachles, Lustig*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. 167 s. ISBN 978-80-204-2354-2.
21. JÄCKEL, E. *Der Mord an den Juden im Zweiten Weltkrieg*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1987. 252 s. ISBN 3-596-24380-7.
22. JODL, M., PECKA, E. *Teorie elity*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1994. 192 s. ISBN 80-7079-352-X.
23. JOHNSON, P. *Dějiny židovského národa*. Přel. J. a V. Lamperovi. 1. vyd. Praha: Rozmluvy, 1995. 591 s. ISBN 80-85336-31-6.
24. KISCH, E. E. *Geschichten aus sieben Ghettos*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1989. 203 s. ISBN 3-596-25174-5.
25. KISCH, E. E. *Hřbitov bohatých psů*. 1. vyd. Praha: Labyrint, 2008. 276 s. ISBN 978-80-85935-70-7.
26. KLÍMA, I. *Moje šílené století*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 526 s. ISBN 978-80-200-1697-3.
27. KLÍMA, I. *Moje šílené století II*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. 369 s. ISBN 978-80-200-1854-0.
28. KOSÍK, K. *Jinoch a smrt*. 1. vyd. Praha: Hynek, 1994, 58 s. ISBN 80-85906-14-7.
29. KRAUS, O.B. *Země bez boha*. 2. vyd. Praha: Sefer, 1992. 141 s. ISBN 80-900895-2-6.
30. *Kronika 20. století 1920-1929*. 1. vyd. Praha: Fortuna Libri, 2007. 411 s. ISBN 9-788073-213404.
31. *Kronika 20. století 1930-1939*. 1. vyd. Praha: Fortuna Libri, 2007. 547 s. ISBN 978-80-7321-340-4.
32. KUNA, M. *Dvakrát zrozený. Život a dílo Karla Reinera*. 1. vyd. Jinočany: H & H Vyšehradská, 2008. 468 s. ISBN 978-80-7319-078-1.

33. Marx, K., Engels, B.: Manifest Komunistické strany. 4. vyd. Vimperk: Svoboda, 1952. 61 s. ISBN není uvedeno.
34. MED, J. *Literární život ve stínu Mnichova*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. 340 s. ISBN 978-80-200-1823-6.
35. MERHAUT, V. *Jiří Weiss*. 1. vyd. Praha: Československý filmový ústav, 1988. 25 s.
36. NESLÁDKOVÁ, L. *Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“ k 55.výročí první hromadné deportace evropských Židů*. 1. vyd. Ostrava: Rondo, 1995. 305 s. ISBN 80-7042-422-2.
37. ORTEN, J. *Žíhaná kniha*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1993. 303 s. ISBN 80-202-0421-0.
38. PAŘÍK, A. *Robert Guttmann: malíř a turista z Prahy*. Židovské muzeum v Praze, 2001. 47 s. ISBN 80-85608-39-1.
39. PAŘÍK, A. *Úvod do historie Židů v Čechách a Moravě*. Praha: Středisko pro výchovu k lidským právům EIS UK, 1997. 88 s. ISBN 80-902345-0-X.
40. PODLEŠÁK, J. *Naše dny se naplnily : z historie Židů v jižních Čechách*. 1. vyd. České Budějovice: Jih : Klub přátel Izraele, 2002. 300 s. ISBN 80-238-9881-7.
41. POTOK, CH. *Putování. Dějiny Židů*. Přel. E. Adamová, E. Geissler, Š. Kovářík. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. 450 s. ISBN 80-7203-425-1.
42. PRIJS, L. *Die Welt des Judentums*. 3. vyd. C.H.Beck'she Verlagsbuchhandlung, 1992. 221 s. ISBN 3-406-36733-X.
43. REINEROVÁ, L. *Kavárna nad Prahou*. Přel. J. Zoubková. 1. vyd. Praha: Labyrint, 2001. 77 s. ISBN 80-85935-29-5.
44. REINEROVÁ, L. *Zu Hause in Prag und manchmal auch anderswo*. 2. vyd. Berlin: Aufbau-Verlag GmbH, 2003. 189 s. ISBN 3-7466-1695-6.
45. RUCKER, L. *Stalin, Izrael, Židé*. Přel. V. Čadský. 1. vyd. Praha: Rybka, 2001. 313 s. ISBN 80-86182-53-3.
46. SLÁDEK, O. *Zločinná role gestapa*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1986. 446 s.
47. SCHUBERT, K. *Jüdische Geschichte*. Verlag C.H.Beck oHG, 1995. 145 s. ISBN 978-3-406-44918-5.
48. SUCHÝ, O. *Ljuba Hermanová*. 1. vyd. Praha : Brána: Knižní klub, 2003. 155 s. ISBN 80-7243-176-5.
49. VALTROVÁ, M. *Hraje Váš tatínek ještě na housle? Rozhovor Marie Valtrové s Otou Ornestem*. Praha : Primus, 1993. 388 s. ISBN 80-85625-19-9.

50. WEISS, J. *Bílý mercedes*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 236 s. ISBN 80-7187-061-7.
51. WIATR, J.J. *Společnost: Úvod do systematické sociologie*. Přel. E. Sládková. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 356 s.
52. КРЫШИТАНОВСКАЯ, О. *Анатомия российской элиты*. 2. vyd. Moskva: Захаров, 2005. 384 s. ISBN 5-8159-0457-0.

Elektronické zdroje

1. *Beit Theresienstadt. General Information* [online]. bez data [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.bterezin.org.il/120869/General-Info-1>>.
2. BURDOVÁ, D. *Příběh o nešťastném manželství* [online]. bez data [cit. 2010-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.zmizelisousedecz.cz/pracestudentu/weby/litomysl/cz/nes_man.htm>.
3. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. 2010 [cit. 2010-09-29]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1177>.
4. *Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945. Osobnosti* [online]. bez data [cit. 2010-10-15]. Dostupný z WWW: < <http://www.obecprekladatel.cz/O/OrnestOta.htm>>.
5. *Databáze obětí* [online]. 2010 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1360152>>.
6. *Databáze obětí* [online]. 2010 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1359814>>.
7. *Databáze obětí* [online]. 2010 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1358345>>.
8. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1516191>>.
9. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2087619>>.
10. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1575692>>.
11. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1639314>>.

12. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1600132>>.
13. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1762346>>.
14. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1762411>>.
15. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2121835>>.
16. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2121809>>.
17. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2121835>>.,
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2121822>>.,
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1212615>>.
18. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1569400>>.
19. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1574990>>.
20. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2062984>>.
21. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-09-23].
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1318331>>.
22. *Databáze obětí* [online]. 2008 [cit. 2010-09-24]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1428285>>;
<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1427882>>.
23. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-10-24]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/19044>>.
24. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-10-24]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/20153>>.
25. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-08]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1572065>>.
26. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-08]. Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1574587>>.

27. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1972114>>.
28. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-11-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2078285>>.
29. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1967330>>.
30. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1967343>>.
31. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1977002>>.
32. *Databáze obětí* [online]. 2008 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/document/10826>>.
33. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1259441>>.
34. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1554892>>.
35. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1839800>>.
36. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1839462>>.
37. *Databáze obětí* [online]. 2008 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2127828>>.
38. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1450099>>.
39. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2110421>>.
40. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2010-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/2110421>>.
41. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2011-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1971711>>.
42. *Databáze obětí* [online]. 2009 [cit. 2011-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/person/1762684>>

43. *Der »Rasende Reporter« in Daten und Fakten* [online]. 2008 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.egon-erwin-kisch.de/bio.htm>>.
44. *Deutschsprachige Autorin gestorben* [online]. 2008 [cit. 2011-01-22]. Dostupný z WWW:<http://www.welt.de/kultur/article2155448/Deutschsprachige_Praeger_Autorin_gestorben.html>.
45. *Ein Tscheche sieht die Vertreibung der Deutschen* [online]. 2010 [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.welt.de/kultur/kino/article11177656/Ein-Tscheche-sieht-die-Vertreibung-der-Deutschen.html>>.
46. *Helga Hošková Weissová (1929) Audio/videogalerie* [online]. 2010-2011 [cit. 2011-01-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.memoryofnation.eu/witness/clip/id/1370/clip/4804>>.
47. *Helga Hošková Weissová. Obrazy a kresby* [online]. 2009 [cit. 2011-01-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.jewishmuseum.cz/cz/vystavy/czhoskova.htm>>.
48. *Holocaust Memorial* [online]. nedatováno [cit. 2010-09-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.1holocaust.com/>>.
49. HORÁK, O. *Osvětím naplnila představu pekla* [online]. 2007 [cit. 2010-11-26]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/osvetim-naplnila-predstavu-pekla-dl1-/ln_kultura.asp?c=A070807_210134_ln_kultura_vvr>.
50. CHATEAU, L. *Můj manžel Arnošt Lustig* [online]. 2008 [cit. 2010-12-03]. Dostupný z WWW: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:AwO3VrdAGA8J:www.itvar.cz/archiv/01TVAR_08.pdf+v%C4%9Bra+weislitsov%C3%A1+u%C4%8Dila&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESgjEwLBQXhchZymSjs_In8nErVtVi8WpaeIoeuVag-SJi-hH6vkLI6c67W5QuFyc46uZCjULYC3DdNZv64tOrzWRxuDedw_N2u8FM0rjoFoynhxP8s-DP0QSC81G_It71ZdPfl5&sig=AHIEtbQayzc_uPmTtxtPfQqhhUor7SS4ipA>.
51. *Chuchelský hřbitov* [online]. bez data [cit. 2011-01-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/mchuchle/hrbitov.htm>>.
52. *In memory of Michaela Kraus* [online]. bez data [cit. 2011-01-20]. Dostupný z WWW:<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:o6Vxv83HVJ8J:www.stillremember.com/Pages/MemorialSite.asp%3FiTempIId%3D110+%22michaela+kraus+still+remembe&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>>.

53. *Ivan Klíma* [online]. 2000-2011 [cit. 2011-1-25]. Dostupný na WWW: <<http://www.academia.cz/autori/ivan-klima.html>>.
54. *Jiri Weiss* [online]. 2004 [cit. 2011-01-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.guardian.co.uk/news/2004/may/27/guardianobituaries.artsobituarie>>.
55. *Jiří Weiss* [online]. bez data [cit. 2011-02-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.volny.cz/czfilm/Osobnosti/Weiss.htm>>.
56. *Jiri Weiss, 91, Czech Direktor Who Shaped Postwar Cinema* [online]. 2004 [cit. 2011-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.nytimes.com/2004/06/06/nyregion/jiri-weiss-91-czech-director-who-shaped-postwar-cinema.html>>.
57. *Kdo miluje, umí odpouštět* [online]. 2008 [cit. 2010-11-26]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/kdo-miluje-umi-odpouset-0xb-/_ln_noviny.asp?c=A080719_000137_ln_noviny_sko&klic=226587&mes=080719_0>.
58. *Leben und Werk von Egon Erwin Kisch* [online]. 2001 [cit. 2011-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.judentum.net/austria/gemeinde/kisch.htm>>.
59. *Legenda o Kischovi* [online]. 2006 [cit. 2011-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10096383526-legenda-o-kischovi/>>.
60. *Lenka Reinerová* [online]. bez data [cit. 2011-02-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.aufbau-verlag.de/index.php/autoren/lenka-reinerova>>.
61. *Lenka Reinerová v Bundestagu* [online]. 2008 [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.prager-literaturhaus.com/?lang=cz&q=detail&id=74>>.
62. *Locate a Memorial or an Obituary* [online]. bez data [cit. 2010-11-09]. Dostupný na WWW: <<http://www.stillremember.com/Pages/LocateResults.asp>>.
63. *Maluj, co vidíš aneb Příběh Helgy Hoškové Weissové* [online]. 2010 [cit. 2011-01-27]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy/_zprava/maluj-co-vidis-aneb-pribeh-helgy-hoskoveweisove--794091>.
64. *Medaile Za zásluhy* [online]. bez data [cit. 2011-01-26]. Dostupný z WWW: <http://old.hrad.cz/kpr/rady/mzz_lide.html>.
65. *Mohla Anna Franková žít?* [online]. 2007 [cit. 2010-09-22]. Dostupný z WWW: <http://relax.lidovky.cz/mohla-anna-frankova-zit-0v4-/_ln_zajimavosti.asp?c=A070216_094621_ln_zabava_vvr>.

66. *My father* [online]. bez data [cit. 2011-1-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.stillremember.com/Pages/MemorialSite.asp?iTempIId=117>>.
67. *Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí* [online]. bez data [cit. 2010-10-15]. Dostupný z WWW: <http://www.neztratitviru.net/doc/metodika/Protizidovske_zakazy_1939_41.doc>.
68. *Ota B. Kraus* [online]. 2001 [cit. 2010-12-30]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2000/12/ota_kraus>.
69. *Ota Ornest (1913-2002)* [online]. 2002 [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2002/09/ornest>.
70. PATÁKOVÁ, S. *Motýli tam nežili? Paměť holocaustu.* [online]. České Budějovice, 2009 [cit. 2011-2-23]. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Dostupný z WWW: <http://wstag.jcu.cz/portal/prohlizeni/index.jsp?navigationalstate=JBPNS_rO0ABXctAAhzdGF0ZUtleQAAAAEAFc05MjIzMzcyMDM2ODU0Nzc0MjYwAAdfX0VPR19f&pagenavigationalstate=H4sIAAAAAAAAAAGNgYGBkkNMvyC8qSczRLyjKz8jJrErNy9TPzEtJrdDLKi7QNxBmZACp4iguSSxJ9U6tBPNEdC2NjIyNzY0MjM0sTE3MzU2MzAyAMgwARyn8zIIAAA*&interactionsstate=JBPNS_rO0ABXerAAIwcmFjZUIkbn8AAAAABAQ0MTI4AAZkZXRhaWwAAAABAAIwcmFjZUluZm8AEHByb2hsaXplbmIY3Rpb24AAAABA Dpjei56Y3Uuc3RhZy5wb3J0bGV0czE2OC5wcm9obGl6ZW5pLnByYWNlIByYWNIRGV0YWlsQWN0aW9uAAhzdGF0ZUtleQAAAAEAFc05MjIzMzcyMDM2ODU0Nzc0MjYwAAdfX0VPR19f&type=portlet&phase=action&windowid=%2Fportal%2Fprohlizeni%2Findex.jsp%2F0>.
71. *Platit za Žida* [online]. 2002 [cit. 2010-09-28]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/1998/11/platit>.
72. *Richard Kraus* [online]. bez data [cit. 2011-02-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.stillremember.com/Pages/MemorialSite.asp?iTempIId=104>>.
73. SOMMEROVÁ, O. *Moje 20.století* [online]. 2005 [cit. 2010-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10084839378-moje-20-stoleti/>>.
74. ŠUSTOVÁ, J. „Tereziánské dítě“ *Helga Hošková Weissová vystavuje v Praze* [online]. 2009 [cit. 2010-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/akce/_zprava/646572>.
75. *The Central Database of Shoah Victims' Names. Full Record details for Weislitz Leo* [online]. 2011 [cit. 2011-02-15]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg%5D&itemid=3931011&q1=j8Msy%2FFVwF4%3D&q2=MqtC0offq>.

VW4wfZ%2BN0rufu2wGyZKNXh2&q3=kdvu02L%2Fzpo%3D&q4=kdvu02L%2Fzpo%3D&q5=h9UeVNCMI%2Bo%3D&q6=dzhr6CPzg0c%3D&q7=Ok aXiPekw9ZxMQnmVhhIDmFeOg8KwkAn&npage=&zoomdesc=%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg&victim_details_name=+Weislitz+Leo&fromSearch=yes&victim_details_id=3931011&imagenum=0&searchfor=1&CSRT=14955090742415771838>.

76. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-09-24]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/lut/p/_s.7_0_A/7_0_FL/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/.c/6_0_9D/.ce/7_0_V9/.p/5_0_P1/.d/5?victim_details_id=1892300&victim_details_name=Reiner+Alice&q1=Y56aGGmb2iw%3D&q2=NCpbgWr%2B9Th4qKy%2FfBZeb0kLO3uNnD0S&q3=2ao07Yudp98%3D&q4=2ao07Yudp98%3D&q5=nqCqjUNDj34%3D&q6=87a57H8dszY%3D&q7=YFH1Ohs%2B1yqfKlyk9Av2CAqRFwBA2o8C&frm1_npage=1>.

77. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-01]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/lut/p/_s.7_0_A/7_0_FL/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/.c/6_0_9D/.ce/7_0_V9/.p/5_0_P1/.d/1?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F200002161605_259_7469%2F169.jpg%5D&itemid=3931011&q1=S%2FjmEI3VkiU%3D&q2=ppSydJG1ehu6xVpFg1nOn1HSQ9I6HtWK&q3=ecob1Ze4p7U%3D&q4=ecob1Ze4p7U%3D&q5=BwMCOkHLi2w%3D&q6=vPTwmlJPYyE%3D&q7=eZqh79y2E8PLY11iCa5vf4AstrVdE8%2Bg&npage=&zoomdesc=&victim_details_name=+Weislitz+Leo&fromSearch=yes&victim_details_id=3931011&imagenum=0&searchfor=1>.

78. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-02]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/lut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=3829892&victim_details_name=Weislitz+Olga&q1=jfCInBtCuj4%3D&q2=ZDs6pmkCkGH%2F5wVF86%2BF4fTKk%2F%2B%2F7YCCksprN9UBHxE%3D&q3=jMD%2B3zfm%2FrM%3D&q4=jMD%2B3zfm%2FrM%3D&q5=YLyRYK%2FVr7o%3D&q6=H5oLTyr11mo%3D&q7=QUIw2r5Lj3oe4wS2IMVmMvTTuzZWVgPN&frm1_npage=1>.

79. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-05]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal/lut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F23021404_282_1341%2F165.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F23021404_282_1341%2F165.jpg%5D&itemid=931960&q1=KTbs6YJrkyg%3D&q2=TPXfjFtrYZ3MFWdadyQcrTeJ9mTGs2N9&q3=0hxxgI%2BNJDo%3D&q4=0hxxgI%2BNJDo%3D&q5=RpmQHaGOD1A%3D&q6=Mljz03sFSFE%3D&q7=SsqOmJFBY8TungZeMs>.

wGeG%2FqfloJU8HR&npage=&zoomdesc=&victim_details_name=+Weislitz+Richard&fromSearch=yes&victim_details_id=931960&imagenum=0&searchfor=1>.

80. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-09] Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=1513840&victim_details_name=Hermann+Yosef&q1=lZDnbvoxmK%3D&q2=L0tvEQJUct9AiJCT7Wld93d%2FVVRJl1nc&q3=LRb8ADlCtk0%3D&q4=LRb8ADlCtk0%3D&q5=EmvW82xNwyA%3D&q6=QdO6nqz4WcM%3D&q7=Eb8TqYbys3GyxEjjjmr3MBIOShCb83x8&frm1_npage=1>.
81. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2010 [cit. 2010-12-09] Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=1249192&victim_details_name=Koch+Grete&q1=T5DoxbeDU9Y%3D&q2=X5VGdhlsjI8Wi9D5ZR3O69iQ1I5hQ1Gt&q3=LRb8ADlCtk0%3D&q4=LRb8ADlCtk0%3D&q5=EmvW82xNwyA%3D&q6=QdO6nqz4WcM%3D&q7=Eb8TqYbys3GyxEjjjmr3MBIOShCb83x8&frm1_npage=1>.
82. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2011 [cit. 2011-02-06]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.VictimDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?victim_details_id=989286&victim_details_name=Weiss+Emil&q1=0N9y1H%2Bf0SM%3D&q2=TBIPLZQYIN2Z9ElzmsEVzBIIdwvpZyK6f&q3=CDidK0oq4ok%3D&q4=CDidK0oq4ok%3D&q5=JrCqajqZf1U%3D&q6=mWYlhA%2Fsr00%3D&q7=SZn5Z5h345pw7W41DhPyXuEGhm6FnUVy&frm1_npage=1>.
83. *The Central Database of Shoah Victims' Names* [online]. 2011 [cit. 2011-2-10]. Dostupný z WWW: <http://www.yadvashem.org/wps/portal!/ut/p/_s.7_0_A/7_0_2KE/.cmd/acd/.ar/sa.portlet.FromDetailsSubmitAction/.c/6_0_1L5/.ce/7_0_2KI/.p/5_0_2E6?related_key=&DTsearchQuery=&todo=2&images=%5B%2F08032135_354_3409%2F257.jpg%5D&imagedescs=%5B%2F08032135_354_3409%2F257.jpg%5D&itemid=482350&q1=9jFs4TsFYso%3D&q2=pGXPwDusQqehyNOMjkZRFMwb2XVVBKzG&q3=7ixFPA2t4qc%3D&q4=7ixFPA2t4qc%3D&q5=rcBfUBIXKfM%3D&q6=OAXJ6nikVCs%3D&q7=IoUAcsixwPYTtJDpXMJiQJpGg5B%2FNKa4&npage=&zoomdesc=%2F08032135_354_3409%2F257.jpg&victim_details_name=+Reiner+Sabina&fromSearch=yes&victim_details_id=482350&imagenum=0&searchfor=1>.
84. TRÁVNÍČKOVÁ, M. *Kavárna snů Lenky Reinerové* [online]. 2003 [cit. 2010-12-18]. <<http://hn.ihned.cz/c1-12330230-kavarna-snu-lenky-reinerove>>.

85. TŘEŠŇÁKOVÁ, M. *Helga Hošková Weissová předává poselství i varuje* [online]. 2009 [cit. 2010-11-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/kultura/69586-helga-hoskova-weissova-predava-poselstvi-i-varuje/>>.
86. *Úhelný kámen. O autorovi Galilejských povídek s Ditou Krausovou* [online]. 2009 [cit. 2010-11-07]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/ros_chodes/2009/07/krausova_rozhovor>.
87. *Vernisáž k 80. narozeninám Helgy Hoškové Weissové* [online]. 2009 [cit. 2010-11-14]. Dostupný z WWW: <www.terezinstudies.cz/pdfs/newsletter49.pdf>.
88. VESELÁ, G. *Žít s židovskou hvězdou*. [online]. Brno, 2010 [cit. 2011-2-23]. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/th/136182/pedf_m/>.
89. *Vládní nařízení ze dne 4.července o právním postavení židů ve veřejném životě* [online]. 2001 [cit. 2011-02-15]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/laws/narizeni_19390704>.
90. *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920 – 2006* [online]. 2008 [cit. 2011-02-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4220-08>>.
91. *Výběr významných úmrtí v České republice v roce 2009* [online]. 2009 [cit. 2011-01-25]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vyber-vyznamnych-umrti-v-ceske-republice-v-roce-2009/412889&id_seznam=10747>.
92. *Vyšehradský hřbitov a Slavín* [online]. 2011 [cit. 2011-1-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.praguewelcome.cz/cs/informace/o-praze/pamatky/top-10-prazskych-pamatek/51-vysehradsky-hrbitov-a-slavin.shtml>>.
93. *Zákon ochran německé krve a německé cti* [online]. 2003 [cit. 2011-02-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/laws/nlaw2>>.
94. *Zatraceně Černá karkulka* [online]. 2010 [cit. 2010-09-28]. Dostupný z WWW: http://www.lidovky.cz/zatracene-cerna-karkulka-rozhovor-s-kralem-ceskeho-hororu-pnh-/ln_kultura.asp?c=A100704_125521_ln_kultura_tsh>.
95. *Zemřel autor knih o holocaustu Arnošt Lustig* [online]. 2011 [cit. 2011-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/domaci/116620-zemrel-autor-knih-o-holocaustu-arnost-lustig/>>.

Ostatní zdroje

Židovské muzeum v Praze, fotoarchiv: fotografie Věry Weislitzové.

LIPČÍK R. *Mládeži nepřístupný pohádkář*. Mediacop, s.r.o., 2009, s. 28-34.

Národní archiv Praha, HBMa, inv. č. 2956, kart. 26.

Národní archiv Praha, PŘ Praha (1931 – 1940), sign. A 521/ 17.

OBERMANNOVÁ, I. *Jak se Lustig málem stěhoval do Číny*. MF DNES, MAFRA, a.s., 1.11.2010, sešit C, 2 s.

POLÁČEK, T. *Ruth Bondy*. Magazín MF DNES, MAFRA, a.s., 11.9.2008, s. 6–10.

PŘIBYL, L. *Zapomenuté transporty*. Česká televize, 2009 (dokument).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozhovor s paní Lenkou Reinerovou

Příloha č. 2: Průzkum k tématu Židé

Příloha č. 3: Výňatek z Norimberských zákonů

Příloha č. 4: Preference a mandáty politických stran v Československu v roce 1935

Příloha č. 5: Výsledky voleb v roce 1946

Příloha č. 6: Opatření proti Židům žijícím v Protektorátu Čechy a Morava

Příloha č. 7: Úmrtní list Karly Synkové

Příloha č. 8: Cestovní doklad Lotty Aschermannové, rozené Reinerové

Příloha č. 9: Členka Židovské náboženské obce v Praze Věra Weislitzová

Příloha č. 10: Page of Testimony – Leo Weislitz

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Rozhovor s paní Lenkou Reinerovou

Paní Lenku Reinerovou jsem vyhledala v polovině roku 2006 prostřednictvím majitele nakladatelství Labyrint Joachima Dvořáka. Řízené rozhovory s probíhaly mezi zářím 2006 a únorem 2007 a tvořily jeden z pilířů mé maturitní práce Židé v literatuře v době druhé světové války. Získala jsem cenné poznatky, které jsem si nemohla z jiných publikovaných zdrojů, zejména tištěných, získat.

„Vždyť já žiju skoro celé století, když se to tak vezme. Narodila jsem se v roce 1916 a teď máme 2006, já jsem se ještě narodila v Rakousku, Rakousku-Uhersku, že. Pak jsem žila v Československu a pak se to stokrát měnilo, tato malá země“, začala paní Reinerová a pokračovala o své rodině: „Maminka pocházela ze Žatce, kde se mluvilo převážně německy a tatínek z Prahy. Oba mluvili plyně česky i německy, přestože maminka na českou gramatiku úplně nehleděla a tatínek na německou, takže zase obráceně. To, že jsem vyrůstala takto dvojjazyčně, považuji za velkou výhodu.“ Německo-česká výchova způsobila, že autorka dodnes píše německy a v tzv. Prager Deutsch. „Prager Deutsch není dialekt, ale způsob vyjádření němčiny, který je ovlivněn Rakousko-Uherskem. Je to měkčí němčina, má osobitější zabarvení, je to odstín němčiny a není to precizní němčina. Němci jsou na všechno precizní, ale toto vyjádření precizní není.“ Na otázku, proč píše německy, když jí Němci zabili celou rodinu, odpověděla: „Jazyk za nic nemůže. Koneckonců, první knihy, které nacisti pálili, byly knihy německých autorů (Remarque atd.).“ K tomu se váže výrok kafeologa Klause Wagenbacha, který řekl: „Když chcete slyšet, jak mluvil Kafka, poslechněte si Reinerovou.“ To, že paní Reinerové přispívá do Prager Deutsch, není náhoda. Velmi miluje své rodné město – Prahu. „Praha je určitým způsobem intimní. Je magická. Je to město, které nebylo za války bombardováno, vlastně jednou bylo, protože Američani si mysleli, že už jsou v Drážďanech. Praha si zachovala svojí kontinuitu a starý ráz. To se v jiných evropských městech nestane, že potkáte na ulici známého jako v Praze. Teda stane, ale jednou za 20 let.“

„Mám jenom čtyři třídy, nemám maturitu, já vlastně jsem absolutně nevzdělaný člověk. Na mě sedí Gorkého citát, že život je mou univerzitou.“ Pracovala v Harmaneckých papírnách, od roku 1936 v redakci antifašistického listu AIZ.

Zajímala mě také politická situace 30. let: „Mně se zdá být velice zajímavý, že ta první Československá republika, ta masarykovská, ta chudinka měla trvání jen 20 let a to je pro stát strašně málo, pro úplně nový stát. Ten se nejdřív musí nějakým způsobem udělat, zakotvit a než to dokázal, tak zase bylo po legraci, že. Ale!

V tomto prostoru, tady u nás, tedy v té střední Evropě, tahle malá republika byl jediný demokratický stát. Nebylo to Polsko, nebylo to Maďarsko, o Balkánu vůbec v té souvislosti nemusíme mluvit. No, a na hranicích jsme měli fašistický Německo a Rakousko, který jako velice rychle se tomu přizpůsobilo.

Takže to myslím, že je velice zajímavý. A to mě hnalo k tomu a teď, jestli jsi četla, tak víš, jaký jsem měla pohnutý a vlastně dodnes mám pohnutý život a záleží mi na tom zanechat svědectví. A lidi se mě často, nebo novináři se mě často ptají, proč píšu v ich-formě, tedy autobiograficky. No, poněvadž já mám takovou zásobu zážitků, zkušeností nejrůznějšího

druhu, že vůbec necítím potřebu si něco od a až do z vymyslet. Samozřejmě když píšu, tak dělám to, čemu se říká fabulování, že jo, musím si jako k tomu vymyslet nějaký děj.

Tak třeba teď v úterý bude v televizi v šest hodin na dvojce bude vysílání, který se jmenuje Legenda o Kischovi. Já v tom mám dva nebo tři vstupy, prostě byli u mě taky. Mně záleží na tom, říct o lidech a o událostech jaký skutečně byly. Já často teď když slyším v televizi, nebo si někde čtu, tak to neodpovídá tomu, co se skutečně odehrálo. Ono taky se mi zdá být důležitý, když se mluví o lidech, který něco dělali, nebo měli nějaký postoj, nebo tak, tak se to teď často posuzuje z naší dnešní situace. Ale ti lidi jednali a rozhodovali se ve své tehdejší situaci a ta byla samozřejmě jiná. Úplně jiná.“

Dostaly jsme se k druhé polovině 30.let. Když jsem se paní Reinerové ptala na její život v té době, odpověděla mi: *„To nebyl můj osud, ale osud celé mojí generace, já jsem nebyla výjimka. 30.léta tady byla prodchnuta jistotou velkého neštěstí. V roce 1936 vypukla občanská válka ve Španělsku a my jsme si uvědomili, že když je tam, bude tady taky. Měli jsme zvláštní mládí. Místo abychom šli na rande, tak jsme jezdili agitovat do Sudet proti nacistům.“*

„Jakou roli pro Vás hrálo židovství?“ „Až do roku 1935/1936 jsem si to ani neuvědomovala. Byli jsme nevěřící rodina, měli jsme jakousi skepsi vůči židovství. Maminka do synagogy nechodila nikdy a tatínek jen jednou ročně na největší židovský svátek (Jom kipur, Den smíření). Já neznám přesně tu rodinnou legendu, ale říkalo se, že kdysi slíbili, že když se něco podaří, tak budou ten svátek světit. Tatínek a ostatní, kteří chodili do synagogy, se museli celý den pomstít, a tak se vždycky potom nacpali (smích).“

O životě Židů v Československu mi rovněž pověděla následující informaci: *„Vím, že matka mé matky a ty starší dámy se scházely v kavárně na Poříčí, tehdy se to jmenovalo Deutsches Haus, dneska je tam Slovanský dům, a tak od roku 1936 už to nebylo možné.“*

V roce 1936 zbývaly do konce československé samostatnosti jen dva roky. *„To víš ze školy, že v roce 1938 byla vyhlášena mobilizace, ale neúspěšná. Hlásili to v tlapačích a chlapi se hrnuli na Hlavní nádraží (v Praze). Doprovázely je ženy a nikdo neplakal. Když jsem byla v roce 1939 v Paříži a byla tam mobilizace, tak všichni plakali.“* V rychlém sledu pak následovalo vydání mnichovské dohody: *„Šla jsem tehdy (po Mnichovu) po Národní třídě a jela tramvaj. Najednou tramvaj zastavila, řidič vystoupil a odcházel. Lidi se ptali, co se děje a on řekl, že nic už nemá cenu.“*

„Nikdy mě nenapadlo, že se octnu ve Francii, Mexiku...“ Jako mnozí jiní se angažovala v Domu československé kultury (Maison de la culture tchécoslovaque). Ve Francii byla poprvé zatčena a odvezena do ženské věznice La Petite Roquette. Poté se ocitla v internačním táboře pro uprchlíky Rieucros. Z tábora se dostala na francouzskou loď, která zakotvila v Maroku, kde se Lenka Reinerová opět ocitla v internačním táboře.

Když jsem se sama ptala Lenky Reinerové na osud její rodiny, bylo zřejmé, že se jí o tom těžko mluví. Vyprávěla: *„Co se týče mé rodiny, otec zemřel v Terezíně, prý na spálu, a moje babička také. Moje matka byla vyučená švadlena a pracovala v Terezíně v žehlárně. Po válce mi pak vyprávěla moje bývalá kolegyně z Harmaneckých papíren, která byla v Terezíně v židovské samosprávě, že se matčino jméno objevilo na seznamu těch, kteří měli odjet do Osvětimi. Vytáhla matku ze seznamu, protože řekla, že je v žehlárně nepostradatelná. Za několik týdnů se vše opakovalo, ona opět přišla, aby matku vytáhla, ale matka řekla ne. Byla si vědoma toho, že počet musel souhlasit. Kdyby nejela ona, jel by někdo jiný...“*

Paní Reinerová se odmlčela. „*Jestli matka věděla o tom, že moje starší sestra se synem a mladší sestra jsou mrtvé, to nevím.*“

Při vzpomínce na 50.léta mi Lenka Reinerová vyprávěla toto: „*V té Ruzyni, tam mi říkali strašný nesmyly. Řekli mi, že od založení státu Izrael jsou všichni Židi na celém světě sionisti. Já říkám, že jsem nikdy sionistka nebyla.*“ S vyšetřovateli prý byla jakákoliv debata zbytečná. „*V té byla skutečnost, že jsem Židovka, důležitá,*“ potvrdila paní Reinerová to, že židovská národnost bývala vždy většinou přitěžující okolnost. Roku 1952 se konal vykonstruovaný politický proces s Rudolfem Slánským (1901-1952), generálním tajemníkem KSČ, který byl nakonec popraven pro údajnou spolupráci s Američany. Jak paní Reinerová řekla, i zde hrálo jistě roli to, že Slánský byl Žid. Dotkla se také otázky antisemitismu dnes: „*Jestli se mě zeptáš, co si myslím o dnešním antisemitismu, tak stále existuje. Ted' zrovna jak měly být ty útoky tady v Praze²⁴⁹, jak měli zabít věřící, to ukazuje na to, že určitá skrytá forma antisemitismu tady pořád je.*“

V Pardubicích rodina nějaký čas žila, potom se přestěhovali do Prahy. „*Jeden známý nás vzal k sobě do bytu. My (Lenka Reinerová, manžel a dcera) jsme měli jednu místnost, oni (známý se ženou a dítětem) taky jednu a koupelnu společnou. Žili jsme tam 10 měsíců. Pak nám podle poradníku přidělili tady ten byt. Já mu říkám, že jsme dostali byt, a že se tedy přestěhujeme. On se ptal: „A kdy?“ Já na to, že tak za týden, abychom neobtěžovali. A on: „To je škoda.“*“

„*Dobří lidé jsou všude, když člověk chce, tak je najde*“, uzavřela tuto etapu.

Po přestěhování do Prahy na ni dokonce, jak mi paní Reinerová řekla, byl zřejmě nasazen jeden člověk, který bydlel v jejich domě.

„*Celý svůj život jsem se na věci dívala, zajímaly mě. Ted' se nedívám, já vnímám. To je klad vyššího věku, ale je samozřejmě dobře, když budeš vnímat i jako mladá.*“ Zajímala se o dnešní mladé lidi, mluvila, i když poněkud znechuceně, o politice a také samozřejmě o své rodině. Náš rozhovor zakončila slovy: „*Nežinýruj se, napiš to tam, jak to bylo. Že jsi mluvila se starou ženskou o všem možném.*“

---

²⁴⁹ V říjnu 2006, v období jednoho z nejvýznamnějšího židovského svátku Jom Kipur, se měla stát cílem útoků arabských teroristů židovská synagoga v pražské Jeruzalémské ulici.

Příloha č. 2: Průzkum k tématu Židé

Důležitou součástí teoretických kapitol práce tvoří část praktická, tzn. dotazníkové šetření.

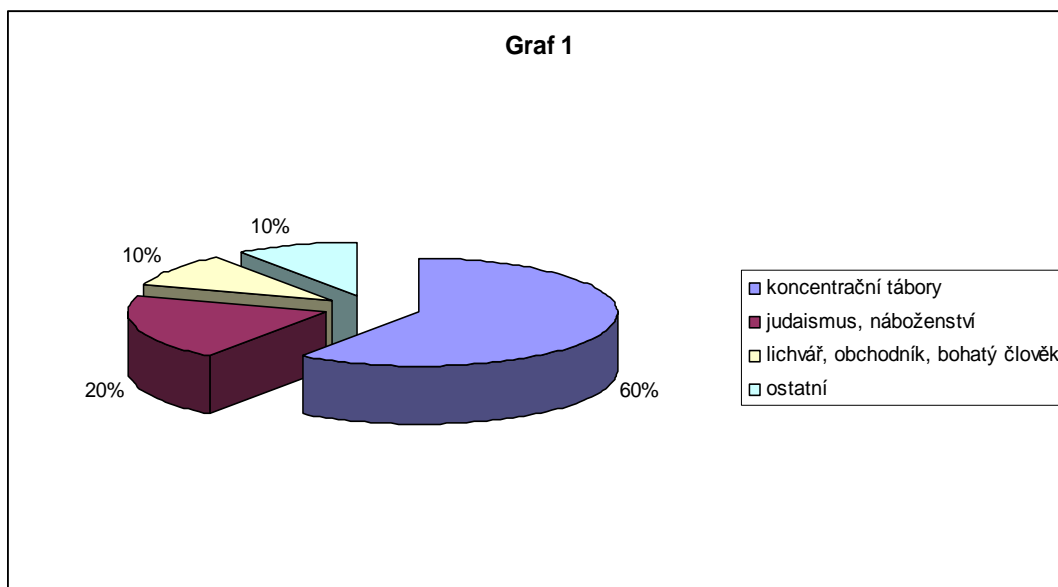
Průzkum se týkal obecných otázek k židovské minoritě, historie a především současnou situaci Židů v demokratickém Česku. Jako respondenty jsem zvolila dva opačné generační póly – mladé lidi do 25 let a lidi nad 60 let. Cílem výzkumu je srovnat názory a úroveň povědomí mladé generace, která se narodila řadu desetiletí po druhé světové válce a na druhé straně generaci lidí v důchodovém věku, kteří nezřídka válku prožili jako mladí a dospívající lidé?

Od října 2010 do ledna 2011 jsem oslovila 100 respondentů – jednalo se o studenty Biskupského gymnázia J. N. Neumanna v Českých Budějovicích a představitele nejstarší generace z Českých Budějovic, Brna, Prahy, Ostravy, Švédska a Rakouska.

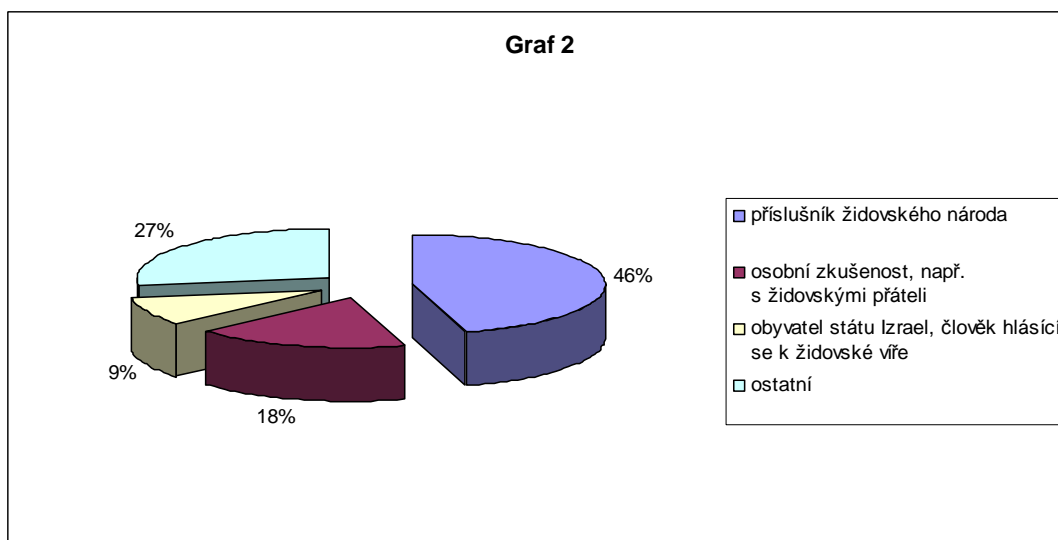
Vyhodnocení dotazování:

1. otázka: Co se Vám vybaví, když se řekne Žid?

Graf č. 1 a 2: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

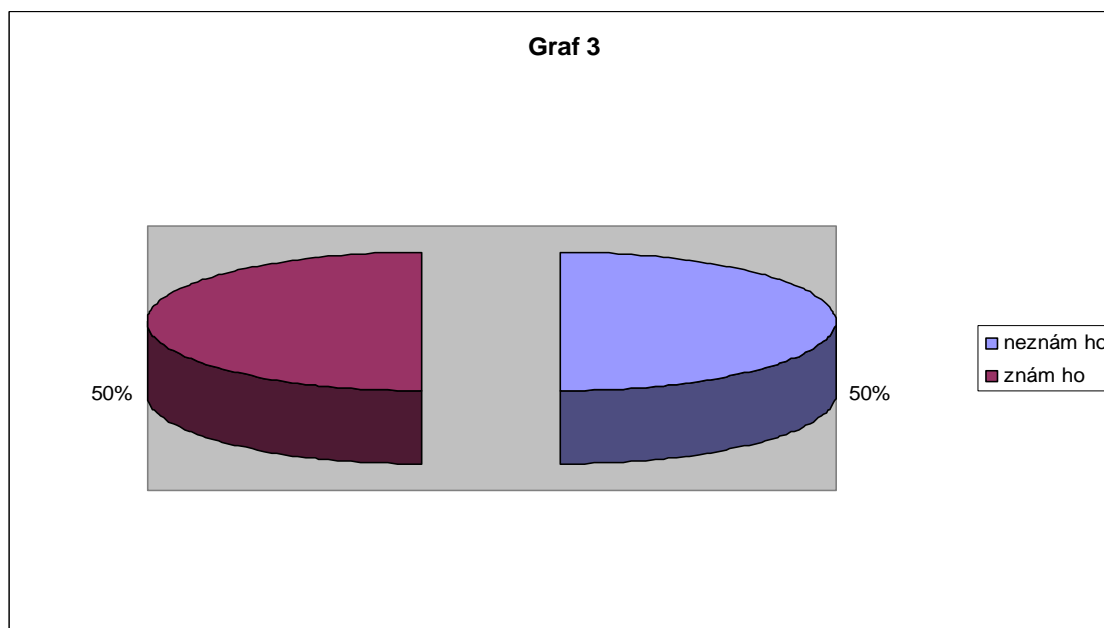
Lidé nad 60 let

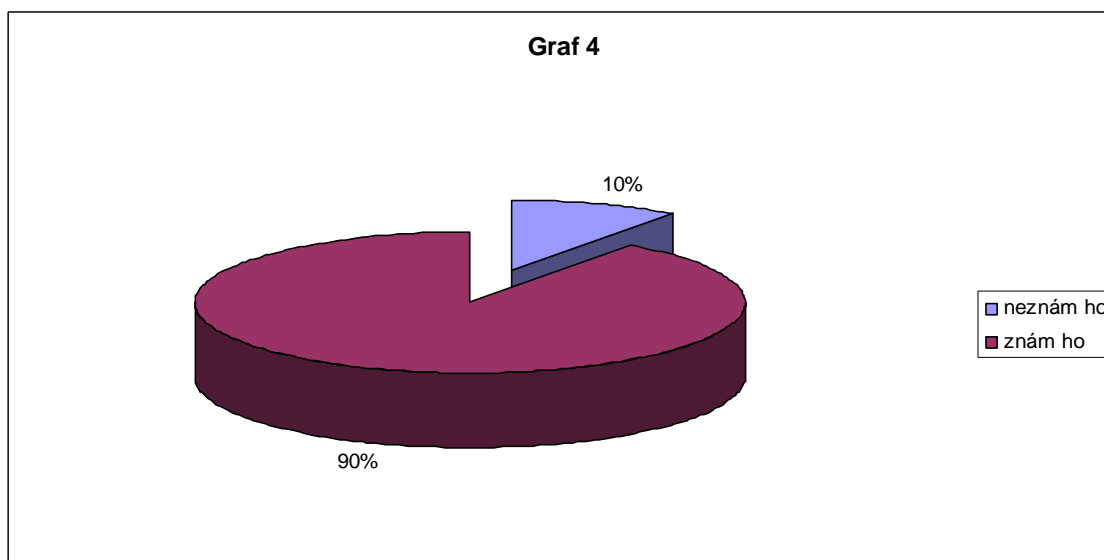
Zhodnocení: lidé do 25 let uváděli jako další asociace konkrétní názvy knih židovských autorů, netolerance, lidé nad 60 let vnější charakteristiku Židů, rozdíl mezi židem a Židem, nebo nepřátelství vůči Palestincům.

2. otázka: **Co Vám říká jméno Arnošt Lustig?**

Graf č. 3 a 4: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

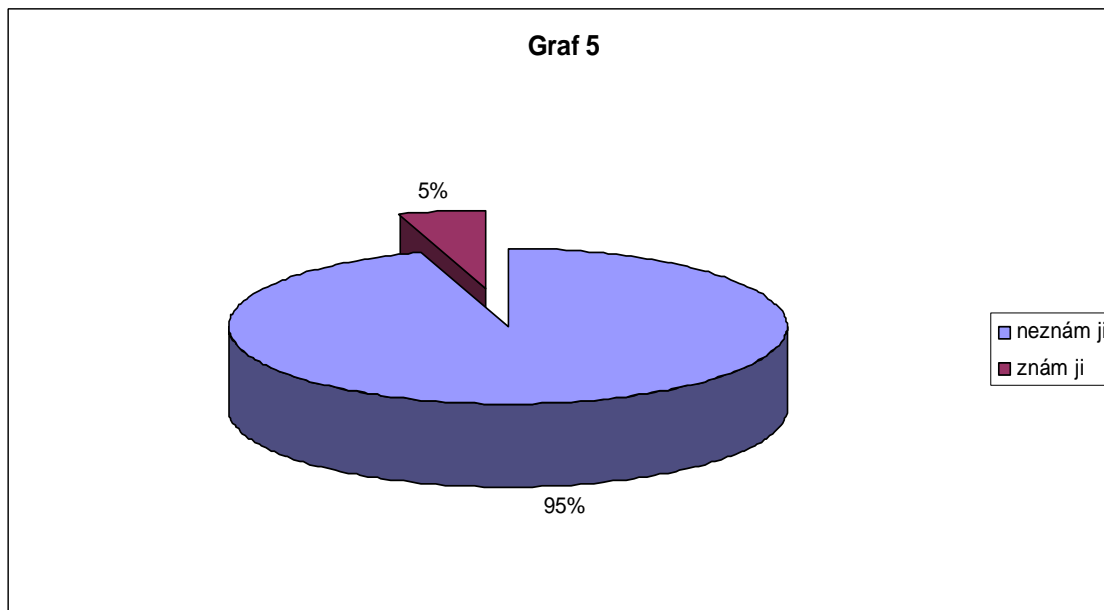

Lidé nad 60 let

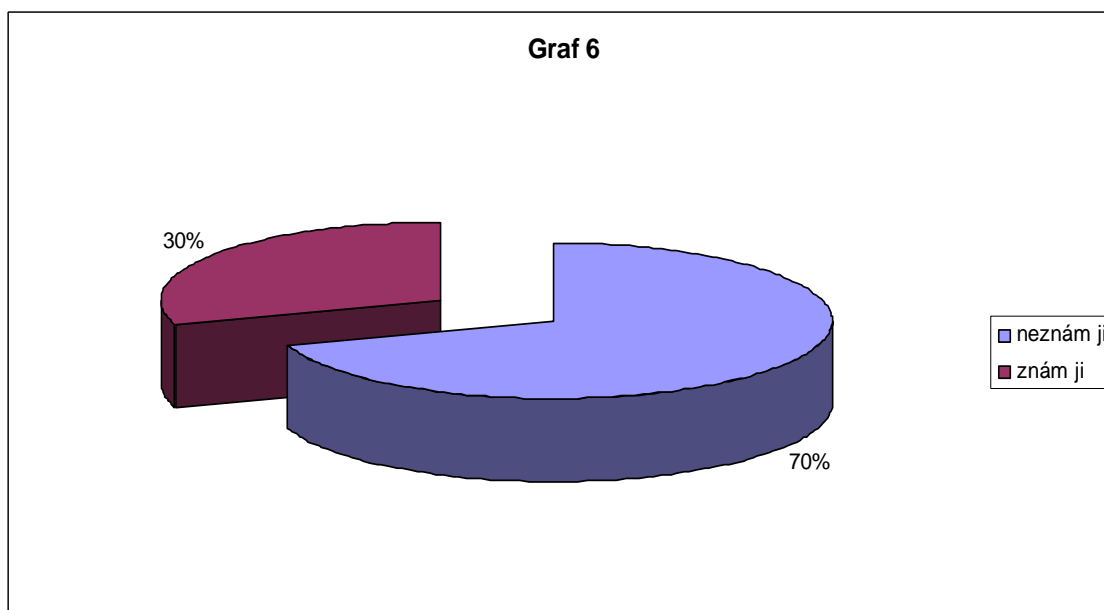

3.otázka: **Co Vám říká jméno Lenka Reinerová?**

Graf č. 5 a 6: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

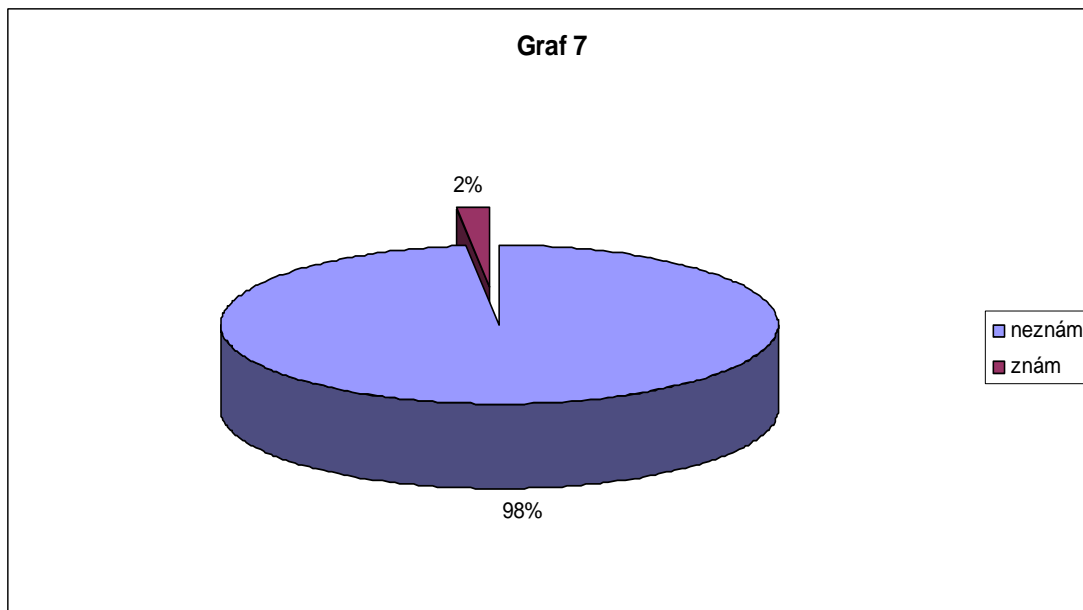
Lidé nad 60 let

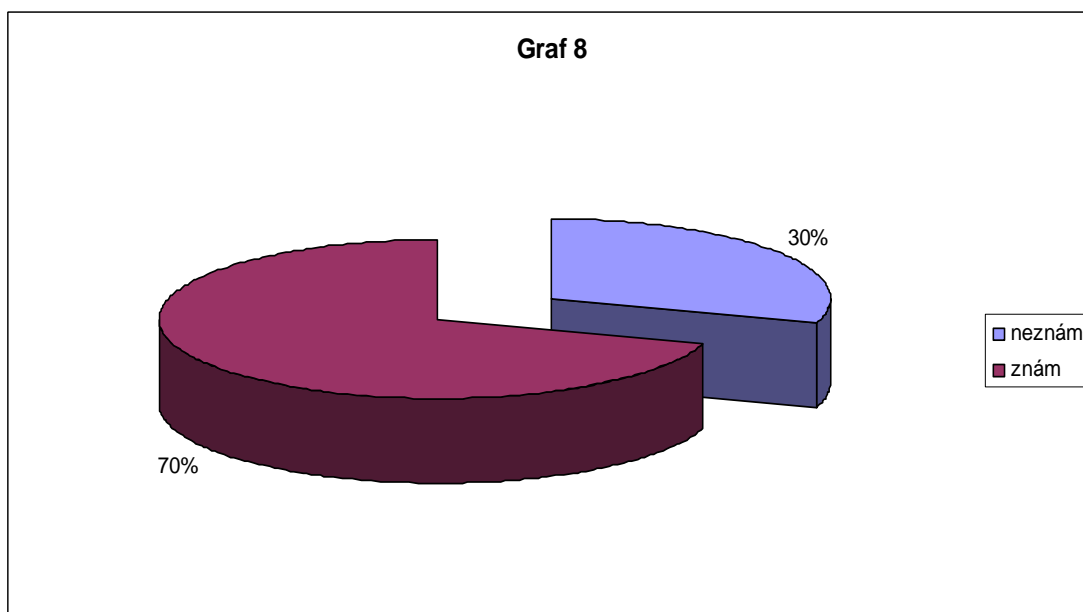

4. otázka: **Znáte význam slova sionismus?**

Graf č. 7 a 8: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

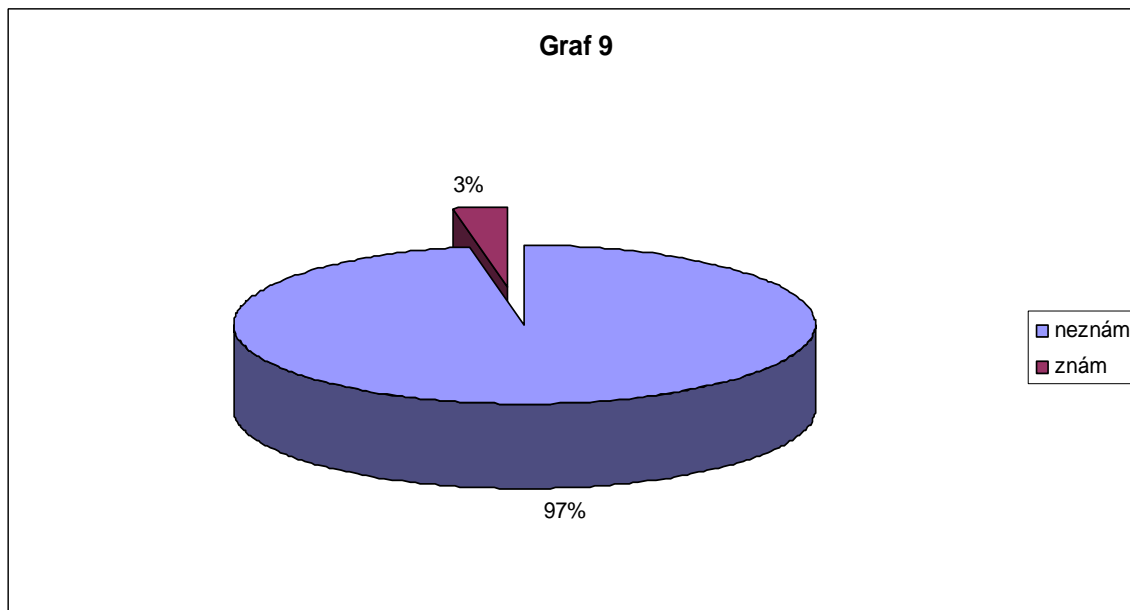
Lidé nad 60 let

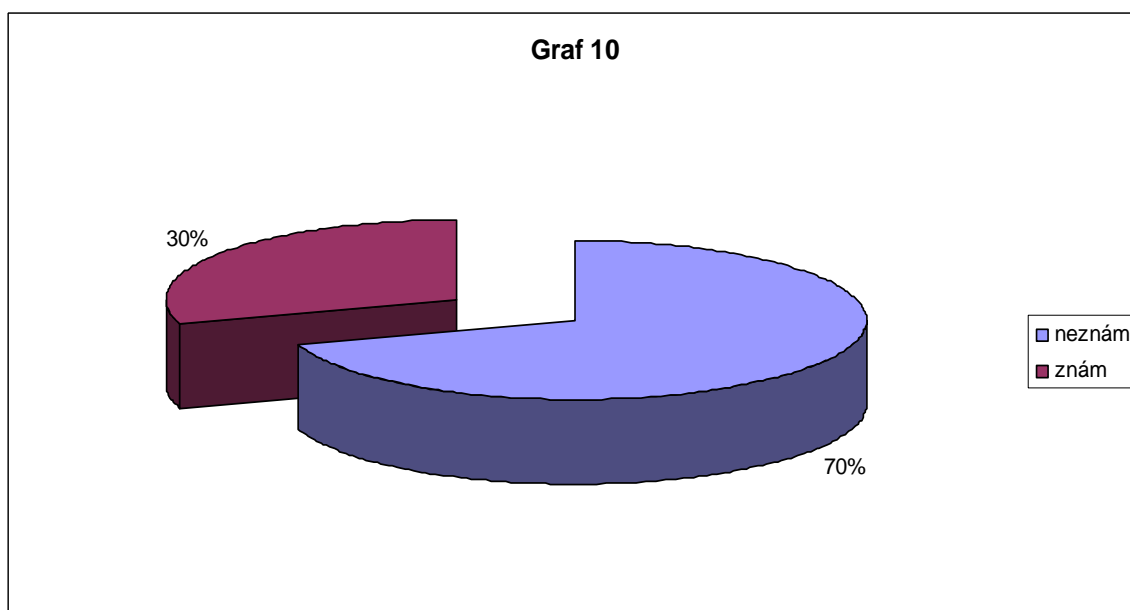
Zhodnocení: lidé do 25 let uváděli např. je to věda o Židech, teorie vycházející ze zfalšovaných dokumentů tzv. sionských proroků, Židé chtějí ovládnout svět, lidé nad 60 let hnutí založené Theodorem Herzlem, název podle hory Sion, přispěl k vytvoření židovského státu.

5. otázka: **Znáte význam slova šoa?**

Graf č. 9 a 10: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

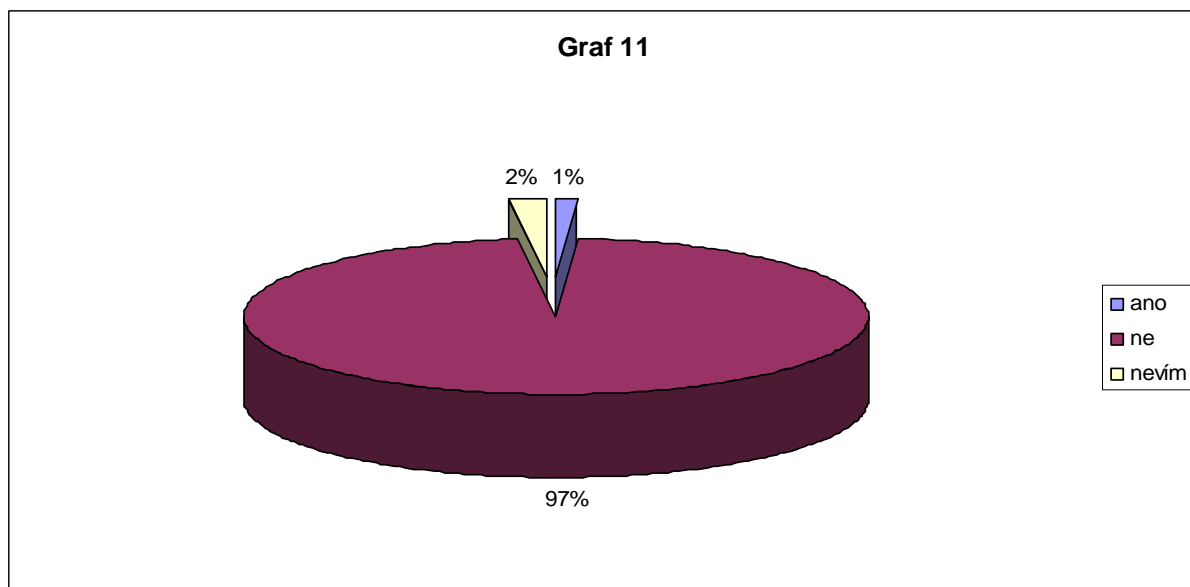
Lidé nad 60 let

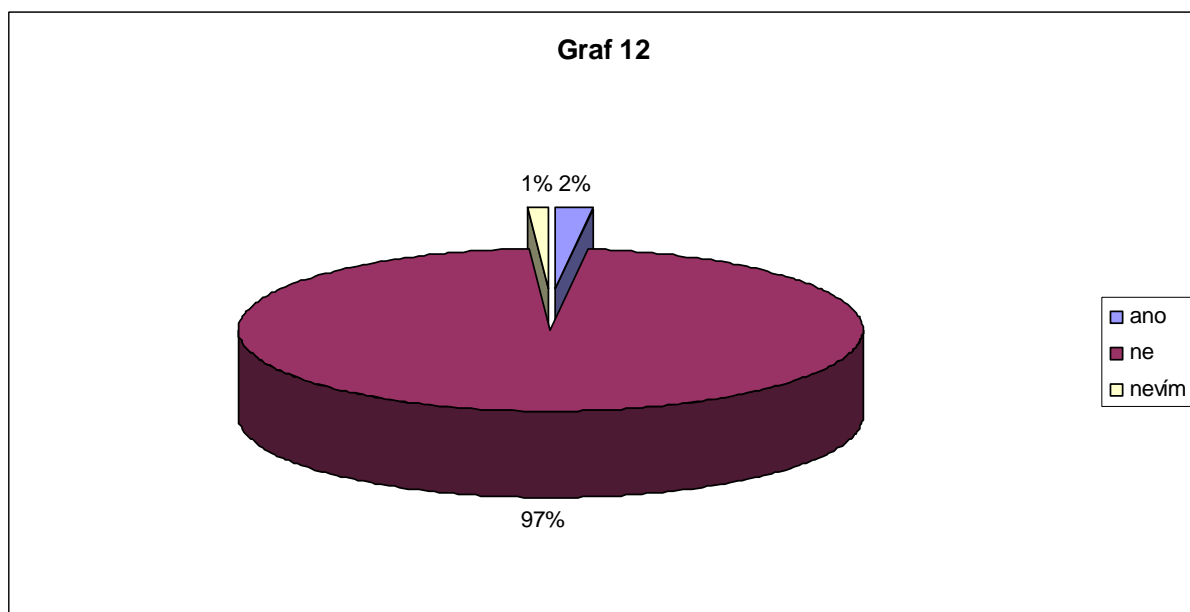
Zhodnocení: lidé do 25 let uváděli např. genocida, vyhnání Židů z Izraele, synonymum pro holocaust, lidé nad 60 let např. je to totéž co holocaust, název pro konečné řešení židovské řešení otázky, nekryje se plně se slovem holocaust.

6. otázka: **Myslíte si, že se často hovoří (TV, rozhlas, tisk) o české židovské národnostní menšině? (ano, ne, nevím)**

Graf č. 11 a 12: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

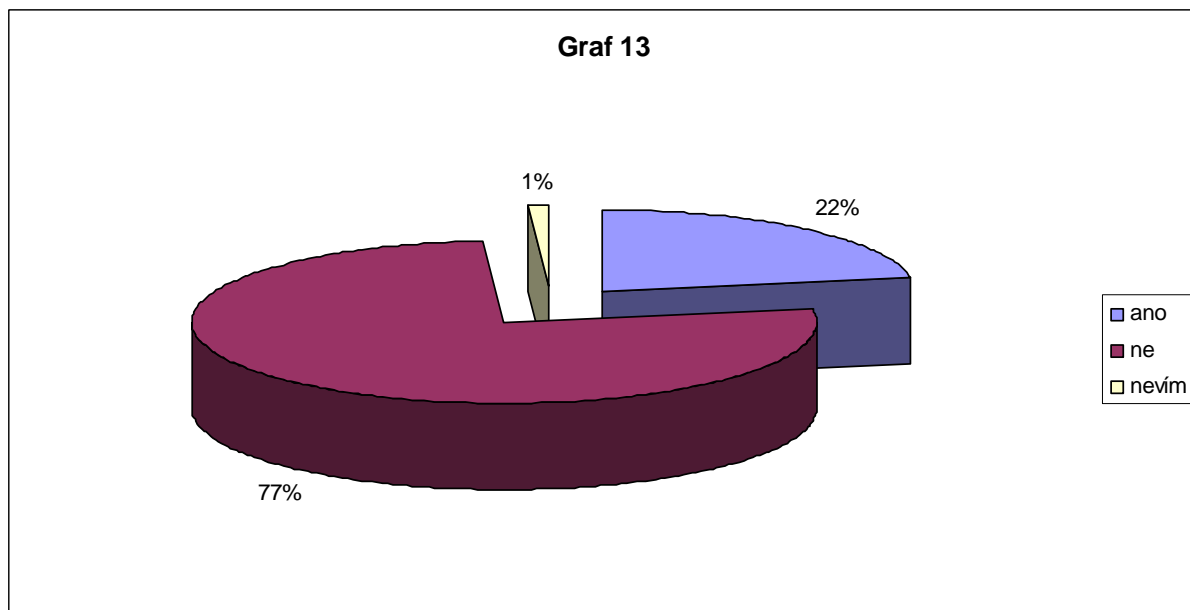

Lidé nad 60 let

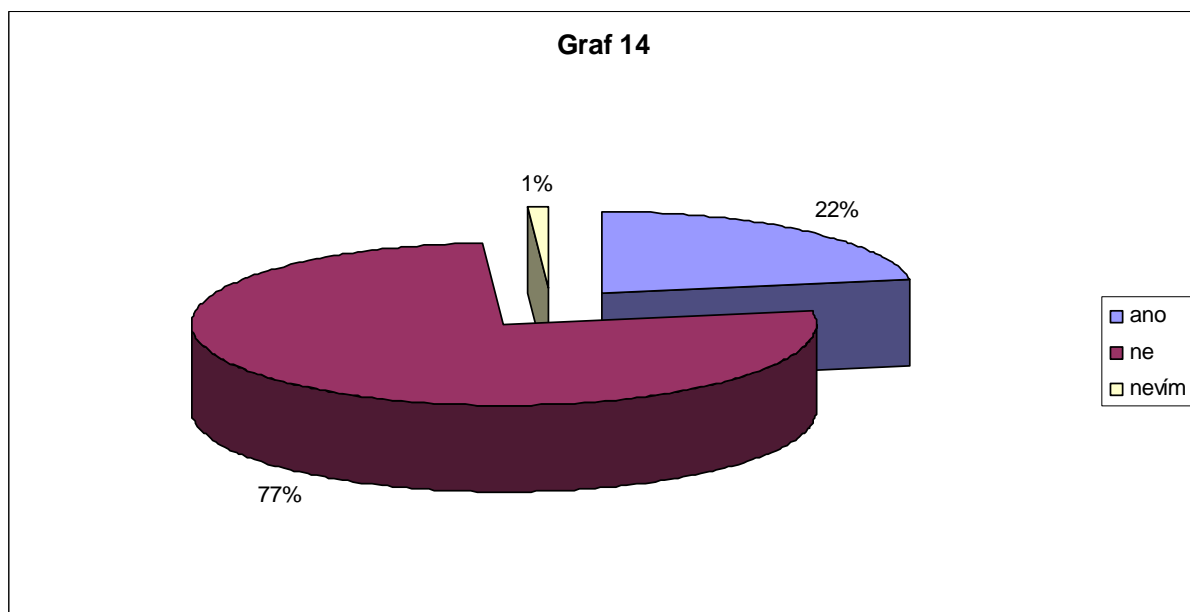

7. otázka: **Je v současnosti otázka antisemitismu v České republice (předsudky, verbální útoky) aktuální?**

Graf č. 13 a 14: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

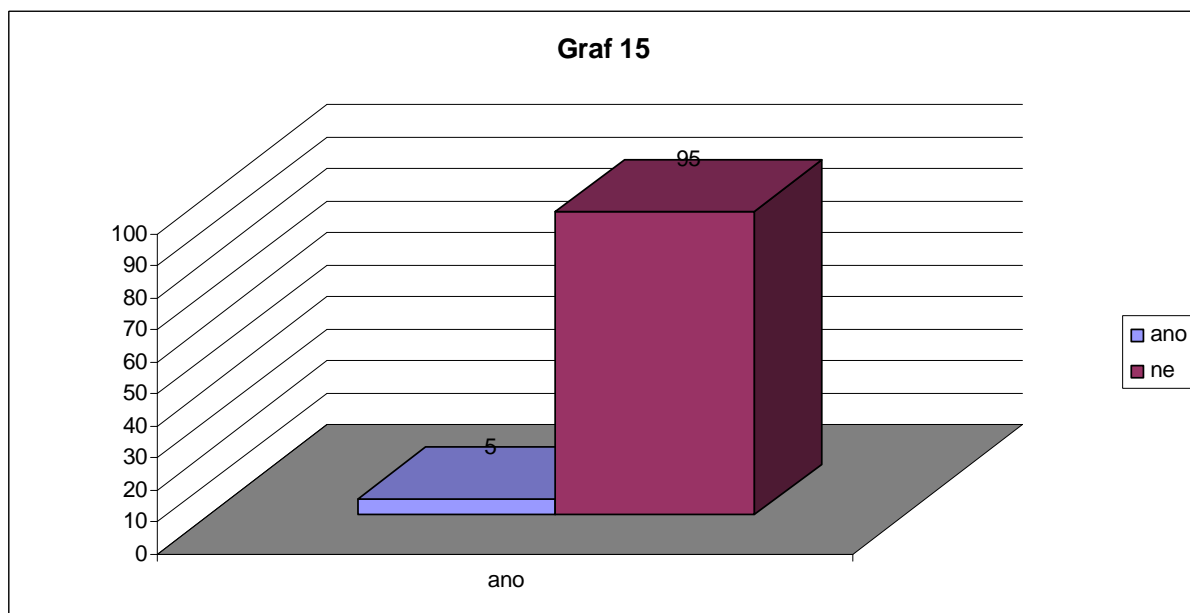

Lidé nad 60 let

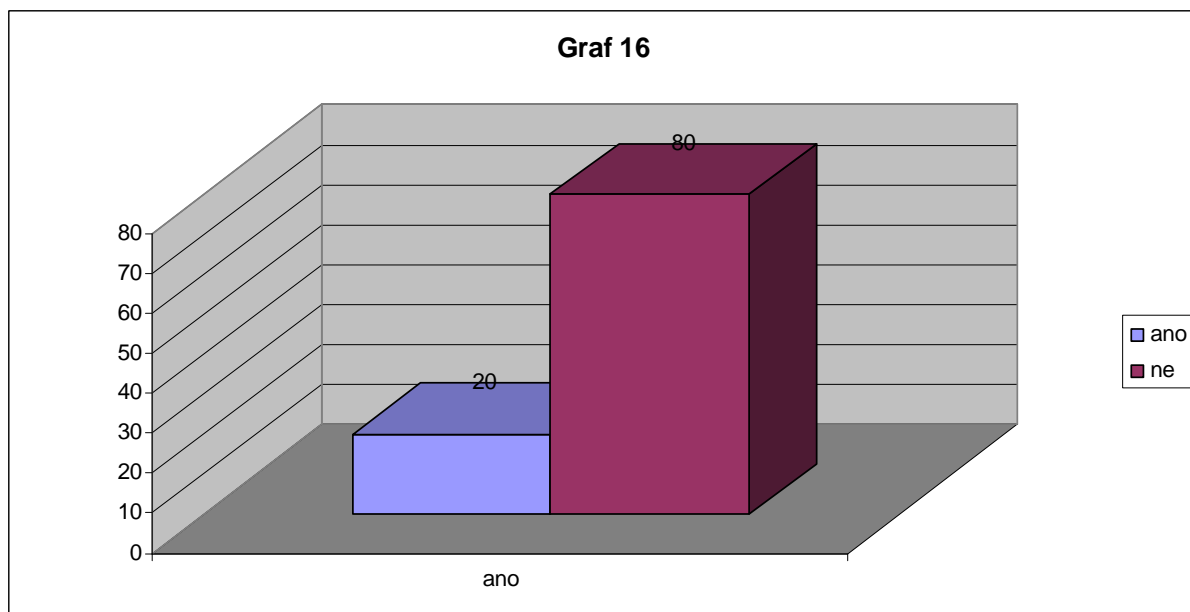

8. otázka: **Znáte projekt Zmizelí sousedé?**

Graf č. 15 a 16: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

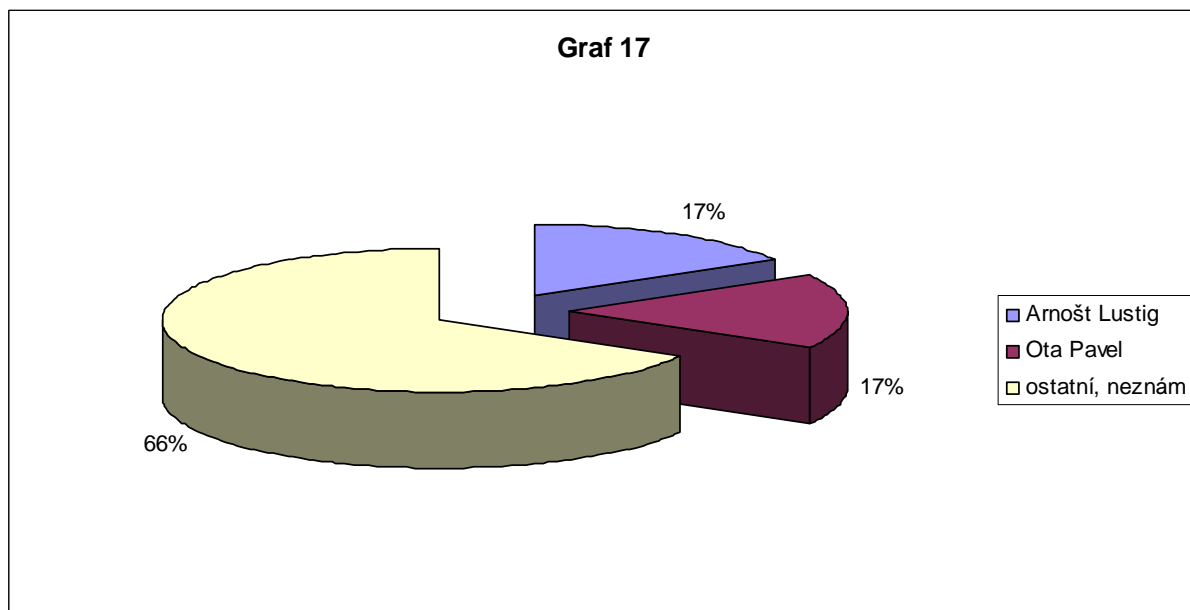

Lidé nad 60 let

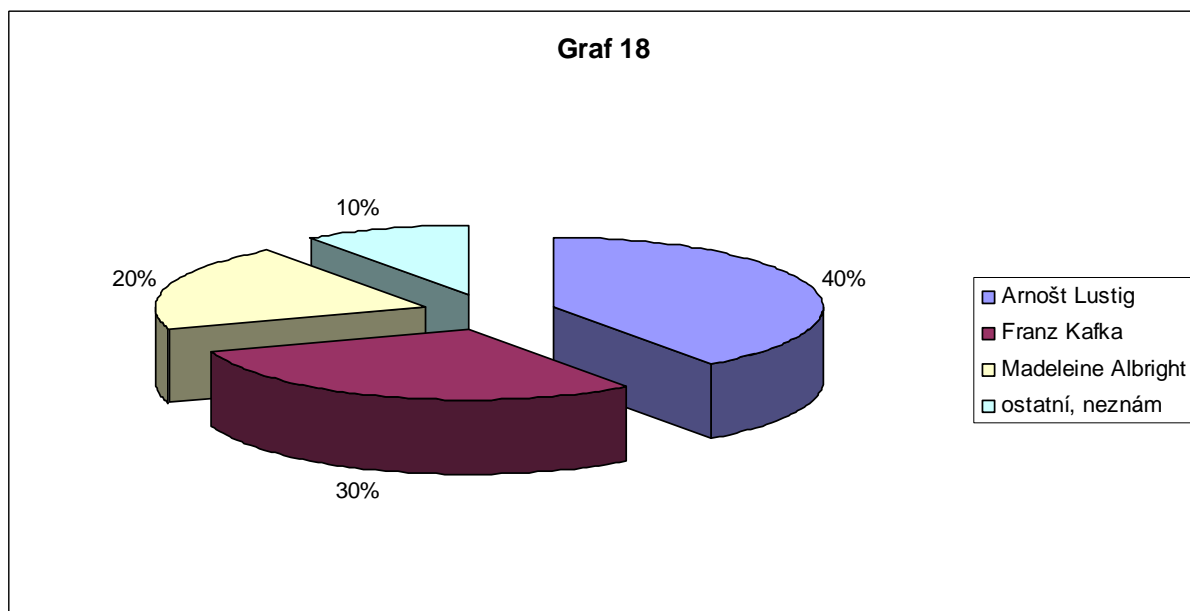

9. otázka: **Znáte nějakého významného židovského intelektuála pocházejícího z Československa? Jmenujte ho (je) / neznám**

Graf č. 17 a 18: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

Lidé nad 60 let

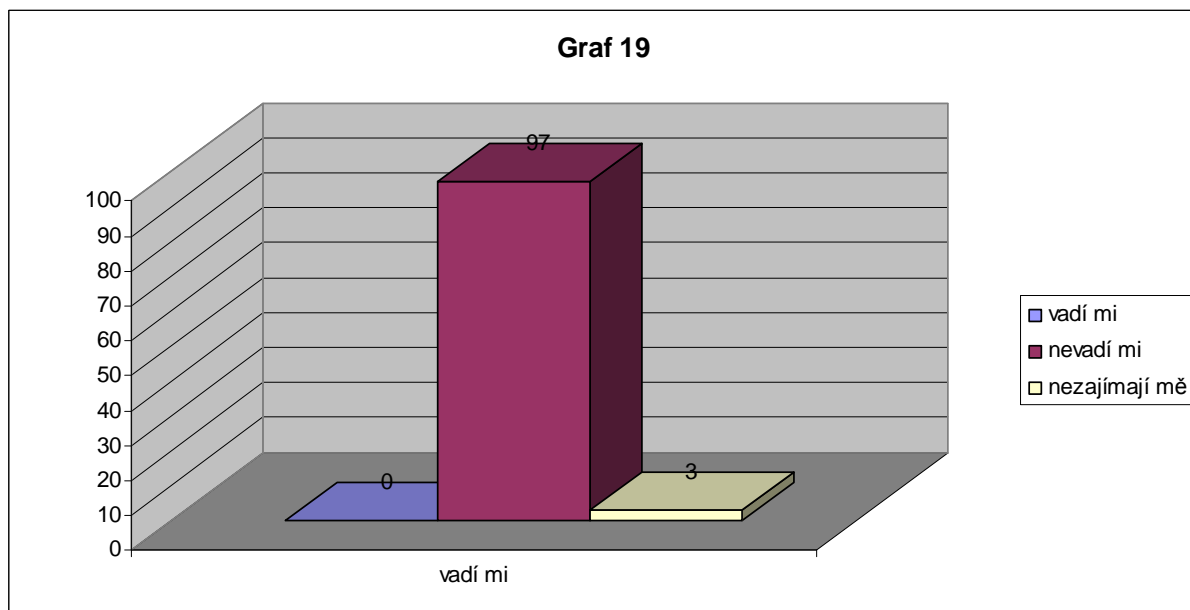

Zhodnocení: lidé do 25 let uváděli mimo jiné: Alice Herz Sommerová, Sigmund Freud, Pavel Eisner nebo Erazim Kohák, lidé nad 60 let jmenovali také tyto osobnosti: Pavel Tigrid, Eduard Goldstücker, Egon Erwin Kisch, Madeleine Albright.

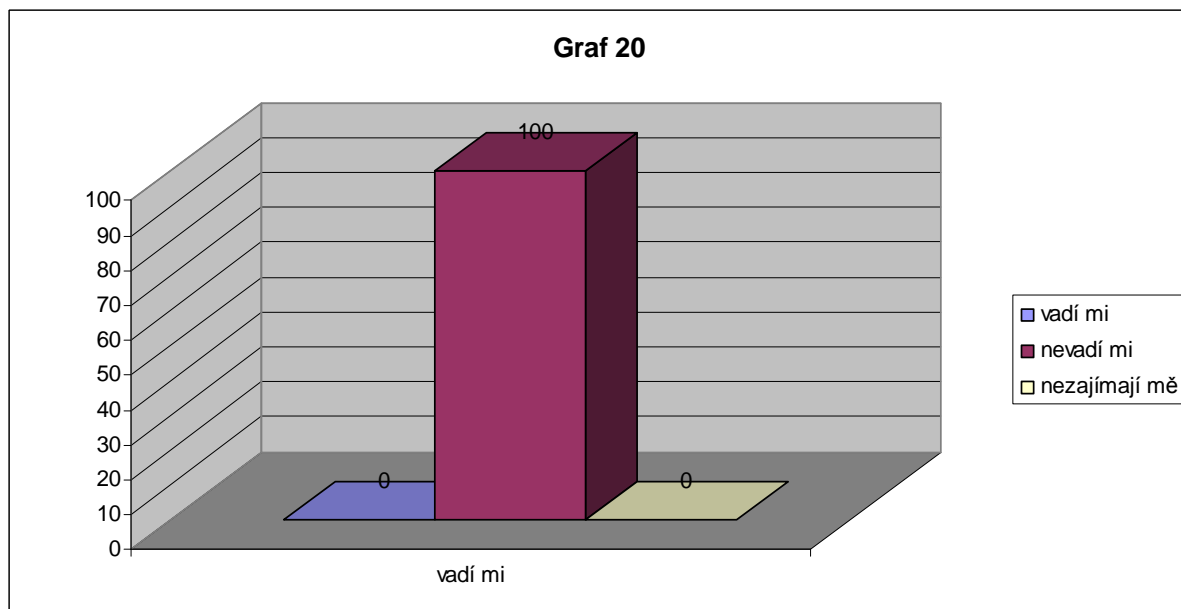
10. otázka: **Jaký je Váš vztah k židovské národnostní menšině?**

(vadí mi, nevadí mi, nezajímají mě)

Graf č. 19 a 20: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

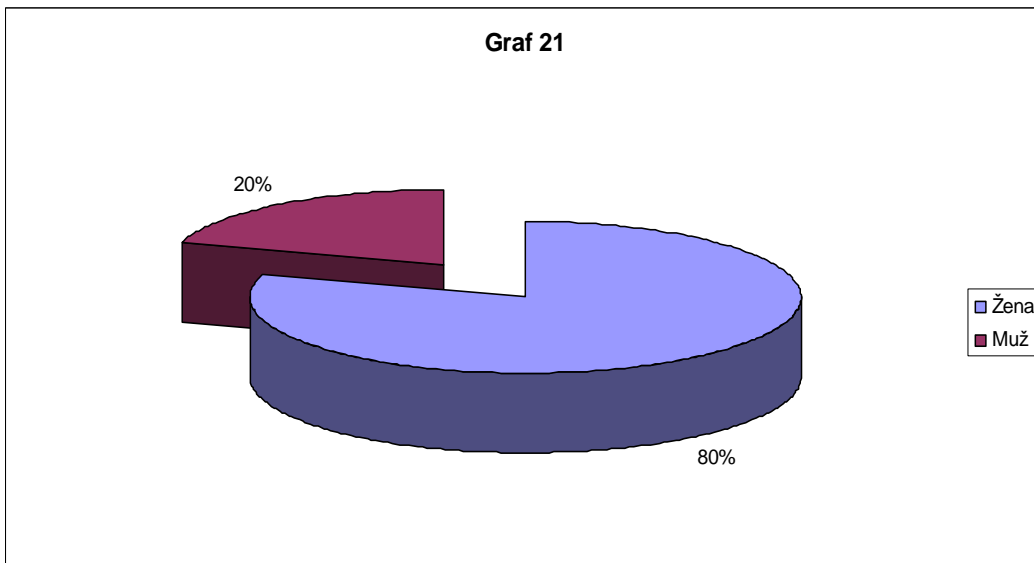

Lidé nad 60 let

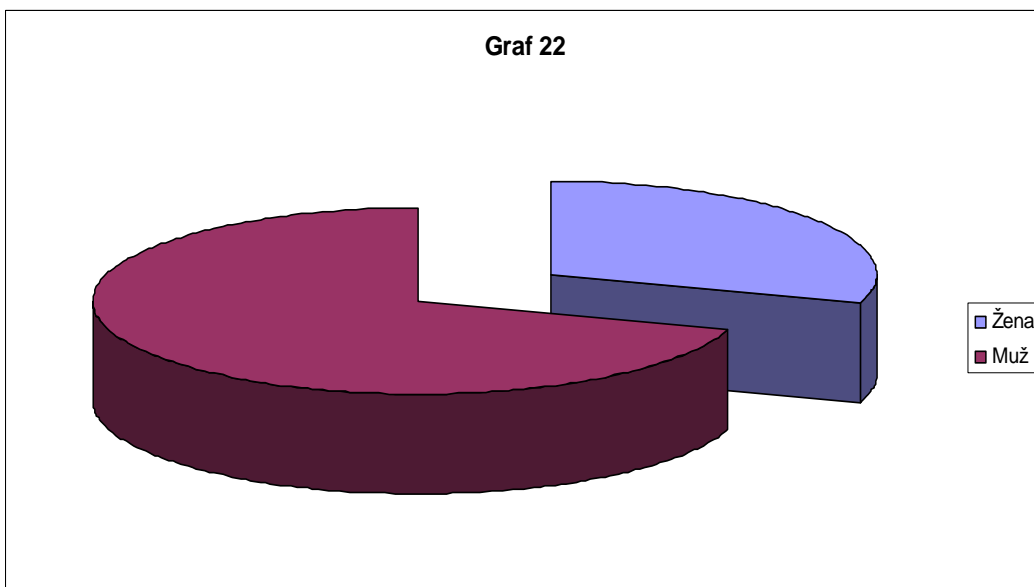

11. otázka: **Jste: muž/ žena**

Graf č. 21 a 22: výsledek otázky: **Lidé do 25 let**

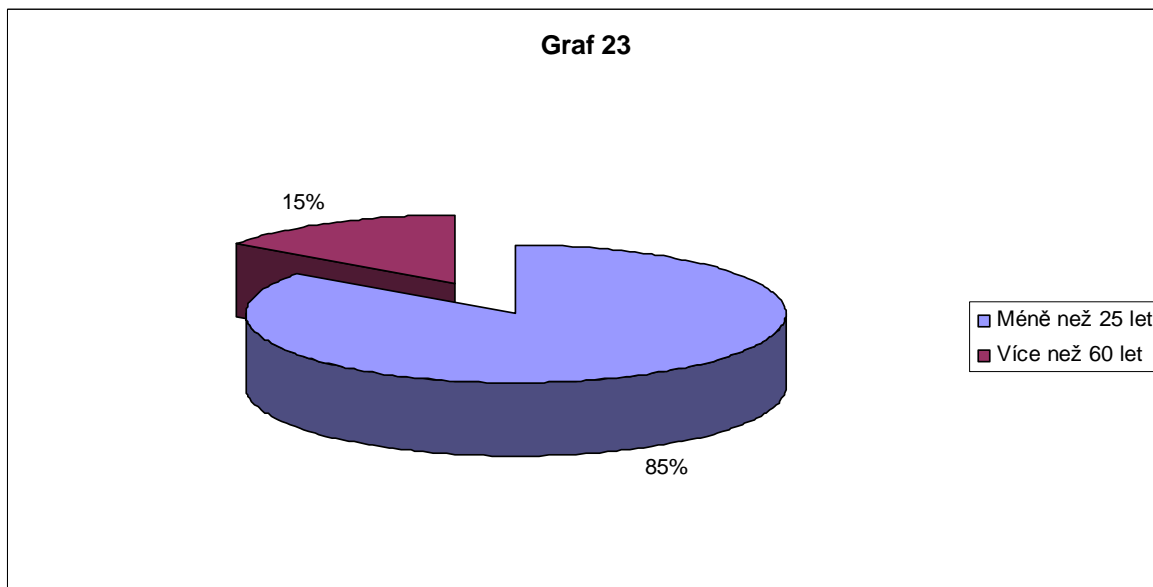
Lidé nad 60 let

12. otázka: **Kolik je Vám let?**

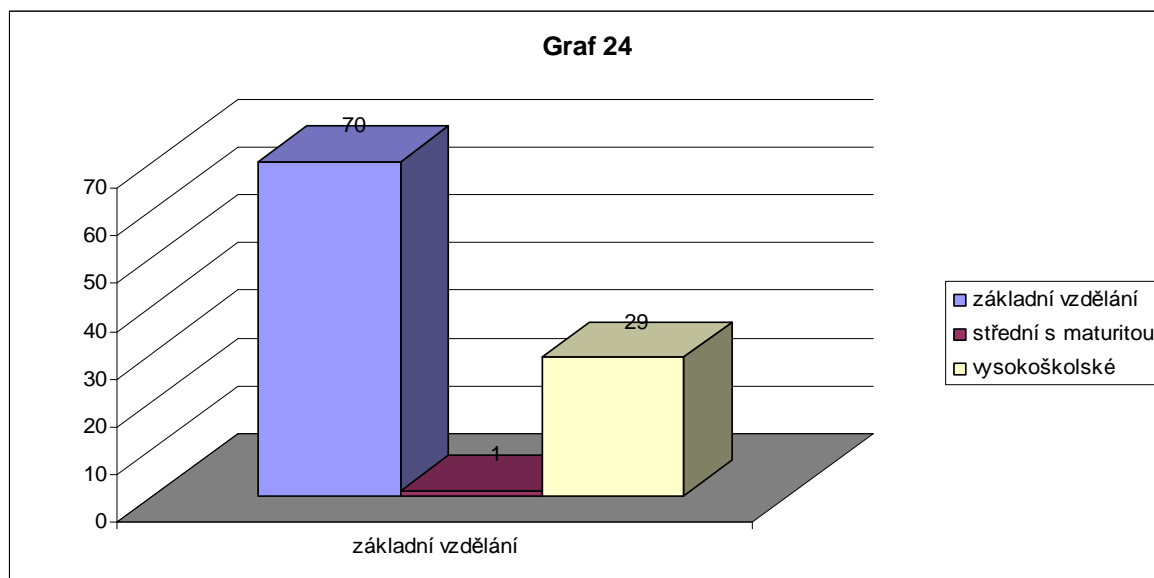
Graf č. 23: výsledek otázky

13. otázka: **Nejvyšší dosažené vzdělání:**

(základní, střední odborné, střední s maturitou, vysokoškolské)

Graf č. 24: výsledek otázky

Příloha č. 3: Výňatek z Norimberských zákonů²⁵⁰

Zákon o ochraně německé krve a německé cti

Proniknut poznáním, že čistota německé krve je předpokladem další existence německého lidu, a prodchnut neochvějnou vůlí, zabezpečiti německý národ pro všechnu budoucnost, usnesl se říšský sněm jednohlasně na následujícím zákoně, který se tímto vyhláší:

§ 1

(1) Sňatky mezi židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve jsou zakázány. Manželství uzavřená proti tomuto zákonu jsou neplatná, i když byla k obcházení zákona uzavřena v cizině.

(2) Žalobu na prohlášení manželství za neplatné může podat pouze státní návladní.

§ 2

Mimomanželský styk mezi židy a státními příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve je zakázán.

§ 3

Židé nesmějí ve své domácnosti zaměstnávat státní příslušníky německé nebo druhově příbuzné krve mladší 45 let.

§ 4

(1) Židům se zakazuje vztyčovat říšské a národní vlajky a užívání říšských barev.

(2) Užívání židovských barev je jim naproti tomu dovoleno. Výkon těchto oprávnění je pod státní ochranou.

§ 5

(1) Kdo jedná proti zákazu § 1, bude potrestán kázníci.

(2) Muž, který jedná proti zákazu § 2, bude potrestán vězením nebo kázníci.

(3) Kdo jedná proti ustanovení §§ 3 nebo 4, bude potrestán vězením až do jednoho roku a peněžitou pokutou, nebo jedním z těchto trestů.

---

²⁵⁰ *Zákon ochran německé krve a německé cti* [online] 2003 [cit. 2011-02-15].

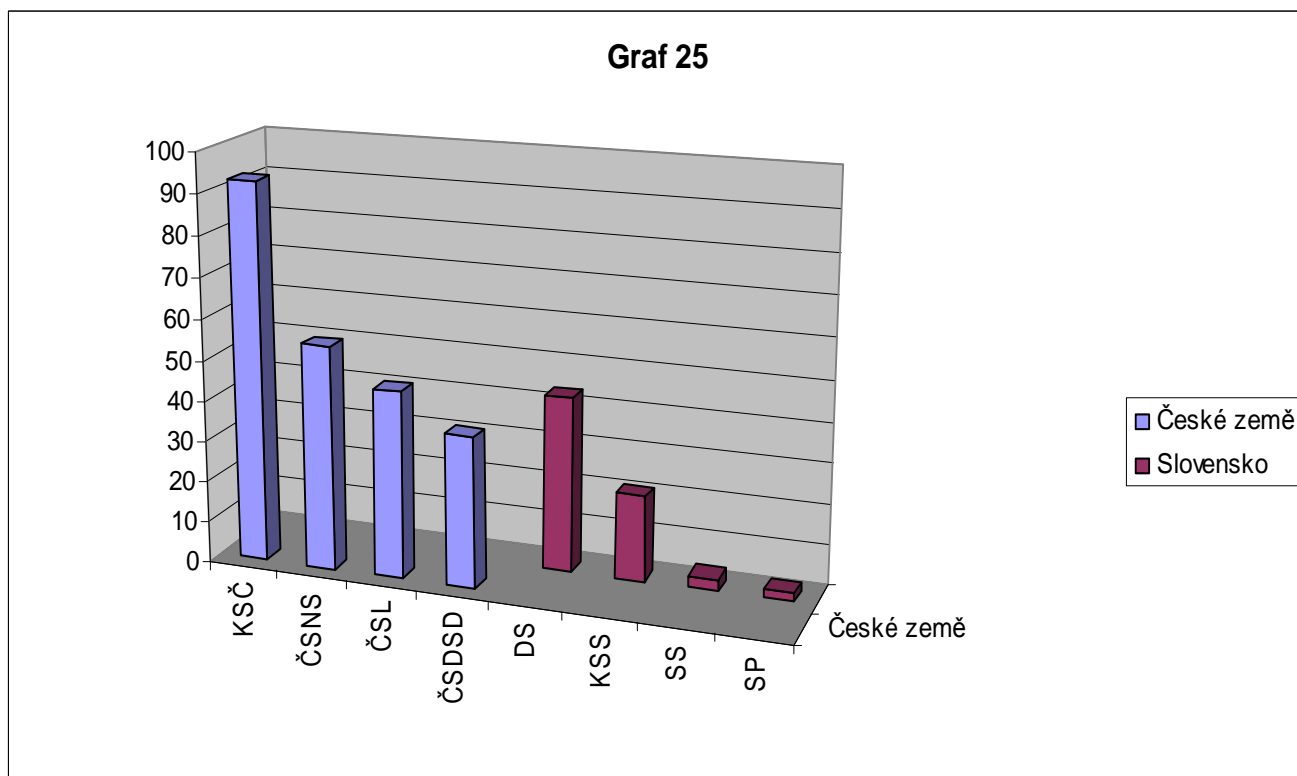
Dostupný z WWW: < <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/laws/nlaw2>>.

Příloha č. 4: Preference a mandáty politických stran v Československu v roce 1935²⁵¹

Název politické strany-bloku	19. 5. 1935		
	hlasů	%	mand.
Čs. sociálně demokratická strana	1 034 774	12,6	38
Čs. strana lidová	615 877	7,5	22
Čs. strana národně socialistická	755 880	9,2	28
Čs. národní demokracie	-	-	-
Republikánská strana čs. venkova	1 176 593	14,3	45
Čs. živnostensko – obchodní strana	448 047	5,4	17
Komunistická strana Československa	849 509	10,3	30
Národní sjednocení	456 353	5,6	17
Národní obec fašistická(r.1929 Liga)	167 433	2,0	6
Autonomistický blok (Hlinkova a d.)	564 273	6,9	22
Hlinkova sl. strana l'udová	-	-	-
Slovenská národní strana	-	-	-
Bund der Landwirte	142 399	1,7	5
Deutsche Nationalpartei	-	-	-
Deutsche national-sozialistische AP	-	-	-
Deutsche christ.-soz. Volkspartei	162 781	2,0	6
Deutsche soz. dem. Arbeitspartei	299 942	3,6	11
Sudetendeutsche Partei	1 249 530	15,2	44
Spojené strany německé (kromě soc. dem.)	-	-	-
Maďarsko – německá soc. dem.	-	-	-
Maďarsko křesťanská soc. strana	-	-	-
Országos Keresztényszocialista Párt	291 831	3,5	9
Spojené strany polské a židovské	-	-	-

²⁵¹ *Dějiny země Koruny české II. Paseka, 1997. s. 173.*

Příloha č. 5: Výsledky voleb v roce 1946²⁵²

²⁵² Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920 – 2006 [online] 2008 [cit. 2011-02-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4220-08>>.

Příloha č. 6: Výňatek z opatření proti Židům žijícím v Protektorátu Čechy a Morava²⁵³

(1) Židé nemohou, pokud dále není ustanoveno něco jiného, vykonávat žádnou funkci v soudnictví ani ve veřejné správě, s výjimkou funkcí náboženské organizace židovské. Zejména nemohou být:

1. členy zastupitelských sborů ani orgány veřejných korporací nebo členy sborových orgánů takových korporací;
2. členy jiných sborů a komisí, zřízených pro výkon nebo pro podporu veřejné správy;
3. členy sborově organisovaných školských úřadů (orgánů);
4. zaměstnanci v činné službě u Protektorátu a jiných veřejnoprávních korporací a subjektů, uvedených v § 1, 25 a 26 vládního nařízení ze dne 21. prosince 1938, č. 379 Sb., o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě;
5. učiteli ani soukromými docenty na vysokých školách;
6. učiteli ani soukromými zaměstnanci na školách s právem veřejnosti, s výjimkou škol určených výhradně pro židy;
7. členy veřejných vědeckých ústavů, učených společností a jiných veřejných institucí povahy vědecké;
8. soudci laiky, přísedícími soudu patentního, přísedícími soudů pracovních, přísedícími nebo členy soudů rozhodčích, porotci, přísedícími soudů kmetských nebo soudů mládeže;
9. notáři (kandidáty notářství), přísežnými tlumočníky, soudními nebo úředními znalci, veřejnými poručníky, správci konkursní podstaty, vyrovnacími nebo vnučenými správci, ani poručníky nebo opatrovníky, nejde-li o poručnictví nebo opatrovnictví týkající se židů nebo organizací a zařízení, které sledují výhradně nebo převážně zájmy židů;
10. civilními techniky ani úředně oprávněnými báňskými inženýry
11. bursovními sensály.

(2) Židé nemohou, pokud dále není ustanoveno něco jiného být:

- advokáty (kandidáty advokacie), obhájci ve věcech trestních, ani patentními zástupci (kandidáty patentního zastupitelství);
- lékaři, veterináři ani lékárníky;
- výkonnými umělci v ústavech a podnicích provozujících umění (jako v divadlech, filmových podnicích), ani vedoucími činiteli ve správě takových ústavů a podniků, ani členy správních a dozorčích orgánů takových ústavů a podniků;
- redaktory periodických tiskopisů, s výjimkou periodických tiskopisů určených pro židy a jako takové značených.

---

²⁵³Vládní nařízení ze dne 4. července o právním postavení židů ve veřejném životě [online] 2001 [cit. 2011-02-15]. Dostupný z WWW: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/laws/narizeni_19390704>.

Příloha č. 7: Úmrtní list Karly Synkové²⁵⁴

Dodatečný zápis nařízen.

Ghetto Theresienstadt
Der Ältestenrat

TODESFALLANZEIGE

No. _____
Sterbematrik

W.Z.M.

Name (bei Frauen auch Mädchenname) <i>Synek geb. Klein</i>		Vorname <i>Karoline</i>		Tr. Nr. <i>AAK 913</i>	
Geboren am <i>5. X. 1864</i>	in <i>Pochedslad</i>	Bezirk <i>Klatzau</i>			
Stand <i>verh.</i>	Beruf <i>o. B. Haushalt</i>	Relig. <i>mos.</i>	Geschl. <i>weibl. konflos</i>		
Staatszugehörigkeit <i>Polsek.</i>		Heimatsgemeinde			
Letzter Wohnort (Adresse) <i>Prag I., Waldhauserg. 12</i>					
Wohnhaft in Theresienstadt Gebäude No. <i>BV.</i>		Zimmer No. _____			
Name des Vater <i>Klein Hermann</i>		Beruf _____		Letzter Wohnort _____	
Name der Mutter (Mädchennamen) <i>Franze Klein</i>		Beruf _____			
Sterbetag <i>11. Juli 1943</i>		Sterbestunde <i>16^h</i>	Sterbeort: Theresienstadt		
Genauere Ortsbezeichnung (Gebäude, Zimmer) <i>L 504 III/54</i>					
Verwandte	Name		Tr. Nr.	Verwandtschaftsgr.	Wohnadresse (b. Gatten u. Kindern auch Geburtsdaten)
	<i>Synek Josef</i>		<i>11292</i>	<i>Gatte</i>	<i>BE 19.2.1869</i>
	<i>Frankl Irene</i>		<i>Adi 112</i>	<i>Tochter</i>	<i>Q 215 29.5.98 Prag</i>
<i>Künderer Marika</i>		<i>153</i>	<i>"</i>	<i>BE 14.11.05 "</i>	
im Protektorat					
* Tag der letzt. Eheschliessung <i>1894</i>		Ort der letzt. Eheschliessung _____		Zahl d. Kinder aus letzt. Ehe <i>5</i>	
* Art des Personal- ausweises <i>Bürgerlegitim.</i>		No. <i>77348</i>	Ausgestellt von <i>Poliz. Prag. 11.10.41.</i>		
Behandelnder Arzt: <i>Dr. Freund Gerhard</i>					
Krankheit (in Blockschrift) <i>CARCINOMA UTERI GEBÄRMUTTERKREBS</i>					
* Todesursache (in Blockschrift) <i>Enterocolitis acuta Akuter Darmkatarrh</i>					
* Totenbeschau führte durch <i>Dr. Leopold Freund</i>		Tag u. Stunde der Totenbeschau <i>11. VII. 1943 16^h 20</i>			
Ort der Beisetzung _____		Tag u. Stunde der Beisetzung _____			
Theresienstadt, am <i>11. Juli 1943</i>					
Der Totenbeschauer: <i>Dr. Freund Gerhard</i>		Der Amtsarzt: <i>M. U. Dr. ERICH MUNK</i>		Der Chefarzt: <i>Dr. Wäremu i. v.</i>	

²⁵⁴ Národní archiv Praha, HBMa, inv. č. 2956, kart. 26.

Příloha č. 8: Cestovní doklad Lotty Aschermannové, rozené Reinerové²⁵⁵

Jméno a příjmení: *Lotta Reinerová*

zaměstnání: *studující*

rok, den a měsíc narození: *1911. 4.-11*

rodiště: *Praha* polit. okres: *Praha*

příslušnost: *Praha Vysočiny* polit. okres: *Praha*

bydliště: *Praha - Poštovní př. 100 Královská pš. 88*

náboženství: *židov* stav: *svobod.*

rodiče: *Felice a Františka roe. Ledraová*

manžel (ka): *0*

Popis osoby:

<p>muže</p> <p>obličej: <i>0</i></p> <p>barva očí: <i>0</i></p> <p>barva vlasů: <i>0</i></p>	<p>ženy</p> <p><i>podlouhlý</i></p> <p><i>hnědý</i></p> <p><i>čokoládová</i></p>
--	--

Platí k cestě do: *Německa, Rakouska*

na dobu do: *20. prosince 1927* a zpět

účel a cíl cesty: *navštíva*

Spolucestující:

Jméno	Poměr	Doba a místo narození
<i>Oldřich Šinderman</i>	<i>svatý</i>	
<i>Felice Reiner</i>		

Vyhotoveno na základě:

Vysočiny - cis. 14 x 29. IX. 14.

Podm. list č. 1206 / 1915 x 10. XI. 25. - spr. mat.

porod. v Praze - Dyl. správl. rodin. pln. p. kom. III. x

20. I. 14. - úřední

Vojenské doklady:

Vojenská knížka _____

Osvědčení dopl. okr. vel. v _____

hodnost _____ přidělen u _____

prostředník _____

Domobr. legít. (osvědčení) _____

Propouštěcí list _____

Lotta Reinerová

J. Jan
podpis úředníka

²⁵⁵ Národní archiv Praha, PŘ Praha (1931 – 1940), sign. A 521/ 17.

Příloha č. 9: Členka Židovské obce v Praze Věra Weislitzová²⁵⁶
(fotografie pochází z roku 1942 nebo 1943)

---

²⁵⁶ Fotografie pochází z fotoarchivu Židovského muzea v Praze, s jehož laskavým svolením ji uveřejňuji. Židovskému muzeu v Praze také náleží výhradní práva k užití této fotografie.

Příloha č. 10: Page of Testimony – Leo Weislitz²⁵⁷

YAD VASHEM
The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority
Hall of Names

יד ושם
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
היכל השמות

Page of Testimony דף עד

דף עד לזיכרון והנצחה של הנספים בשואה; נא למלא דף עבור כל נספה בנפרד, בכתב ברור ובאותיות דפוס.
Page of Testimony for commemoration of the Jews who perished during the Holocaust; please fill in a separate form for each victim, in block capitals.

Victim's photo. Please write victim's name on back. Do not glue.		חוק יסודי המנחה והמבשר 1952 קבע שבמקרה של 2 י"א ימלאו על ידי המשפחה או אדם אחר את כל פרטי הנספה על כל אלה שני המשפחה The Martyrs' and Heroes' Remembrance Law 5713-1952 determines in section 2 that: "The task of Yad Vashem is to gather into the historical national regarding of those members of the Jewish people who led down their lives, who fought and rebelled against the Nazi enemy and his collaborators, and to perpetuate their names and those of the communities, organizations and institutions which were destroyed because they were Jewish".									
Victim's family name:		שם משפחה של הנספה:		WEISLITZ				Maiden name:		שם משפחה לפני הנשואין:	
Previous/other family name:		שם משפחה קודם/אחר:		WEISLITZ				First name (also nickname):		שם פרטי (גם שם חיה/כינוי):	
First name:		שם פרטי:		LEO				Gender:		מין:	
Title:		תואר:		DIRECTOR				Date of birth:		תאריך לידה:	
Date of birth:		תאריך לידה:		9-28-1897				Approx. age at death:		גיל משוער בעת המות:	
Approx. age at death:		גיל משוער בעת המות:		48				Nationality:		מדינות:	
Nationality:		מדינות:		CSR				Country:		מדינה:	
Country:		מדינה:		CSR				Region:		מקום לידה:	
Region:		מקום לידה:		Czech				Place of birth:		מקום לידה:	
Place of birth:		מקום לידה:		OSTRAVA				Victim's father:		שם אב:	
Victim's father:		שם אב:		JOSEF WEISLITZ				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		JOSEF				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's mother:		שם אב:	
Victim's mother:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's wife:		שם אב:	
Victim's wife:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's husband:		שם אב:	
Victim's husband:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's address:		שם אב:	
Victim's address:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of work:		שם אב:	
Victim's place of work:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's profession:		שם אב:	
Victim's profession:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's residence before deportation:		שם אב:	
Victim's residence before deportation:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's place of death:		שם אב:	
Victim's place of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's circumstances of death:		שם אב:	
Victim's circumstances of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:		שם פרטי:	
First name:		שם פרטי:		BERTA				Victim's date of death:		שם אב:	
Victim's date of death:		שם אב:		THE BERGER				Maiden name:		שם אב:	
Maiden name:		שם אב:		THE BERGER				First name:			